

Onsdagen den 1 mars

Kl. 10.00

Onsdagen den
1 mars 1972

Finansdebatt

§ 1 Justerades protokollet för den 22 februari.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner nr 18 till försvarsutskottet, nr 22, såvitt avsåg förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande, till skatteutskottet och i övrigt till finansutskottet samt nr 74 till försvarsutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades till finansutskottet styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1971, riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1971 samt riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning under budgetåret 1970/71.

§ 4 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1485 och 1486 till jordbruksutskottet.

§ 5 Föredrogs, men bordlades åter jordbruksutskottets betänkande nr 4.

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 77.

§ 7 **Finansdebatt**

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 framlagda finansplan för budgetåret 1972/73 jämte motioner.

I propositionen 1972:1, bilaga 1, hade Kungl. Maj:t under åberopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1972 såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för statsregleringen som förordats i statsrådsprotokollet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionen 1972:294 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts

1. att riksdagen godkände de i motionen angivna riktlinjerna för den ekonomiska politiken,

2. att riksdagen i princip till ledning för utskottens utgiftsprövning uttalade sig för att större restriktivitet borde iakttagas, än vad finansplanen förutsatte, i syfte att begränsa det statliga upplåningsbehovet, samt

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t översåg systemet med emissionskontroll samt i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte,

motionen 1972:400 av herrar Gadd (s) och Arne Pettersson i Malmö (s) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att frågan om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet utreddes, varvid även möjligheten att i statlig regi bilda en inköpspool övervägdes för att nå en stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån i landet,

motionen 1972:402 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 1, bilaga 1, finansplanen, beslutade att som sin mening uttala vad som i motionen anförts beträffande den ekonomiska politiken,

motionen 1972:404 av herrar Levin (fp) och Karl Bengtsson i Varberg (fp) vari hemställts att riksdagen beslutade ge Kungl. Maj:t till känna det i motionen anförda beträffande de mindre företagens behandling vid kreditåstramningar,

motionen 1972:405 av herr Sjönell m. fl. (c, fp) vari, med hänvisning till motiveringen i motion 1972:580, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning, att företag med mindre än 500 anställda tillförsäkrades återlån enligt gällande bestämmelser utan begränsning av kreditrestriktioner,

motionen 1972:812 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bilaga 1, finansplanen, beslutade

1. att som sin mening uttala att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skulle vara övergripande mål för den ekonomiska politiken,

2. att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

3. att som sin mening uttala vad som i övrigt anförts i motionen beträffande riktlinjerna för den ekonomiska politiken,

motionen 1972:813 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) vari, såvitt nu var i fråga, med hänvisning till motiveringen i motion 1972:812, hemställts att riksdagen beslutade, att hos Kungl. Maj:t

1. anhålla om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd med företrädare för regering och riksdag, arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer samt ekonomisk expertis med uppgift att belysa de samhällsekonomiska problemen samt att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser, i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

2. anhänga att en stabiliseringspolitisk konferens sammankallades med representanter för regering och riksdag, organisationerna på arbetsmarknaden och övriga berörda parter i enlighet med vad som anförts i nämnda motion,

motionen 1972:814 av herr Olof Johansson i Stockholm (c) vari hemställdes

att riksdagen för sin del skulle antaga regional balans och full sysselsättning enligt i motionen angivna definitioner samt jämnare inkomstfördelning som målsättning för den ekonomiska politiken under 1972 utöver den målformulering som angetts i finansplanen, samt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972, samt

motionen 1972:815 av fru Jonäng (c) vari hemställdes att riksdagen vid sin behandling av 1972 års finansplan skulle besluta, att regional balans skulle ingå i de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Utskottet hemställde

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för statsregleringen att riksdagen

a) skulle avslå motionen 1972:294 såvitt nu var i fråga,

b) skulle avslå motionen 1972:402,

c) skulle avslå motionen 1972:812 såvitt nu var i fråga,

d) med godkännande av vad i statsrådsprotokollet förordats som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

2. beträffande uttalande till ledning för utskottens utgiftsprövning om större restriktivitet än vad finansplanen förutsatte att riksdagen skulle avslå motionen 1972:294 såvitt nu var i fråga,

3. beträffande särskilt uttalande om den ekonomiska politikens mål att riksdagen

a) skulle avslå motionen 1972:812 såvitt nu var i fråga,

b) skulle avslå motionen 1972:814 såvitt nu var i fråga,

c) skulle avslå motionen 1972:815,

4. beträffande inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd samt sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens att riksdagen skulle avslå motionen 1972:813 såvitt nu var i fråga,

5. beträffande utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972 att riksdagen skulle avslå motionen 1972:814 såvitt nu var i fråga,

6. beträffande en översyn av systemet med emissionskontroll och i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte att riksdagen skulle avslå motionen 1972:294 såvitt nu var i fråga,

7. beträffande de mindre företagens ställning vid en allmän kreditåstramning att riksdagen skulle avslå motionen 1972:404,

8. beträffande återlån från allmänna pensionsfonden utan begränsning av kreditrestriktioner att riksdagen skulle avslå motionen 1972:405,

9. beträffande utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet att riksdagen skulle avslå motionen 1972:812 såvitt nu var i fråga,

10. beträffande utredning om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet samt bildande av en statlig inköpspool för att nå en stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1972:400.

Reservation hade avgivits av herrar Löfgren (fp), Kristiansson i Harplinge (c), Burenstam Linder (m), Åsling (c), Wirtén (fp), Fågelsbo (c) och Brundin (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för statsregleringen att riksdagen

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:294 och 1972:812, båda såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

b) skulle avslå motionen 1972:402,

2. beträffande uttalande till ledning för utskottens utgiftsprövning om större restriktivitet än vad finansplanen förutsatte att riksdagen i anledning av motionen 1972:294 såvitt nu var i fråga som sin mening uttalade vad reservanterna anfört,

3. beträffande särskilt uttalande om den ekonomiska politikens mål att riksdagen med bifall till motionerna 1972:812 och 1972:814, båda såvitt nu var i fråga, samt motionen 1972:815 som sin mening uttalade att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, balans i utrikesbetalningarna, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skulle vara övergripande mål för den ekonomiska politiken,

4. beträffande inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd samt sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens att riksdagen med bifall till motionen 1972:813 såvitt nu var i fråga

a) hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd i enlighet med vad reservanterna anfört,

b) hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en stabiliseringspolitisk konferens sammankallades med representanter för regering och riksdag, organisationerna på arbetsmarknaden och övriga berörda parter i enlighet med vad reservanterna anfört,

5. beträffande utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972 att riksdagen i anledning av motionen 1972:814 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande en översyn av systemet med emissionskontroll och i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte att riksdagen i anledning av motionen 1972:294 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

7. beträffande de mindre företagens ställning vid en allmän kreditåstramning att riksdagen i anledning av motionen 1972:404 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

8. beträffande återlån från allmänna pensionsfonden utan begränsning av kreditrestriktioner att riksdagen i anledning av motionen 1972:405 som sin mening uttalade att mindre och medelstora företag skulle tillförsäkras rätt till återlån från allmänna pensionsfonden utan begräns-

ningar av allmänna kreditrestriktioner i enlighet med vad reservanterna anfört,

9. beträffande utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet att riksdagen med bifall till motionen 1972:812 såvitt nu var i fråga hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet i enlighet med vad reservanterna anfört,

10. beträffande utredning om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet samt bildande av en statlig inköpspool för att nå en stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån att riksdagen skulle avslå motionen 1972:400.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Det finns ett gammalt ordspråk som säger att man skall glömma den snö som föll i fjol. Omsatt till politiskt språk skulle det väl närmast lyda att man inte på nytt skall ta upp gammalt gräl, framför allt inte när det gäller den framåtsyftande politiken, som det väl närmast är fråga om i den debatt som vi i dag skall föra här i kammaren. Det utskottsbetänkande som vi har att behandla och som ligger till grund för den här debatten är föranlett av finansplanen för budgetåret 1972/73 och de däri angivna riktlinjerna för den ekonomiska politiken jämte motioner i anledning därav.

Detta till trots, herr talman, kan jag med hänsyn till kontinuiteten i det ekonomisk-politiska handlandet inte underlåta att inledningsvis gå tillbaka till höstriksdagens behandling av hithörande frågor och diskussionerna kring dessa. Utgångsläget för såväl regering som opposition och politiker över huvud taget måste ju alltid vara tidigare ståndpunkter och ställningstaganden. Man kan inte heller lösryckt diskutera ett kommande budgetår utan hänsynstagande till förhållanden under det år som vi alljämt har en bra bit kvar av.

När riksdagen i december förra året diskuterade arbetslöshetssituationen och sysselsättningsfrågorna hade vi från oppositionen en annan syn på behovet av åtgärder. Det gällde både arten och graden av sådana där regeringssidan förmenade att vi var ute med överbud, t. o. m. oansvariga sådana. Naturligtvis kan det sägas vara för tidigt med en slutgiltig bedömning av ståndpunkterna. Noteras bör dock att trots de utomordentligt goda förutsättningar som funnits denna vinter för exempelvis byggnadsarbete och anläggningsarbete, som ju är tunga poster i dessa sammanhang, har vi ända fram till februari månad bara noterat en avsakning i ökningen av de mycket höga arbetslöshetssiffrorna. I finansplanen uttrycker man detta förnöjsamt med orden: "Under årets sista månader synes en viss successiv stabilisering ha inträtt."

Herr talman! Sammanfattningsvis om den hittills förda politiken: Vad som således skett och synes ske ger ingen anledning för oppositionen att ens i efterhand ändra sin bedömning.

När det gäller den ekonomiska utvecklingen i Sverige för kommande budgetår markerar finansministern det starka beroendet av omvärlden, som gradvis vuxit fram under efterkrigstiden. Han ser också en från omvärlden isolerad utveckling under en längre tid såsom omöjlig för

någon nation. Mot denna bakgrund är finansministern i sin konjunkturbedömning långt mera osäker än om han själv hade gjort konjunkturen. Med den kännedom han har om ovissheten i den internationella konjunkturen har han ju också flyttat tidpunkten för konjunkturuppsvinget, som under förra året åtskilliga gånger syntes – som han brukade uttrycka sig – bakom hörnet, till det sista kvartalet 1972.

Vi reservanter delar finansministerns osäkerhet och uttalar därtill, att det underlag för konjunkturbedömningen som presenteras i finansplanen inte ger tillräcklig grund för förväntningar om ett konjunkturomslag inom den närmaste tiden. Inte heller ett studium av industri- och näringslivssektorn, vilken är den helt avgörande för den ekonomiska utvecklingen, i konjunkturinstitutets senaste rapport ger något större hopp om en snar ljusning. Reservanternas uppfattning är således, herr talman, att utvecklingen under den närmaste tiden måste följas med mycket stor uppmärksamhet och vaksamhet och att det ingalunda är uteslutet att ytterligare stimulansåtgärder kan bli nödvändiga.

Herr talman! Även om det helt naturligt i vårt land finns utomordentligt stora möjligheter att med ekonomiskt engagemang från samhällets sida skapa arbetstillfällena och därmed en utjämning av en konjunktursvacka, förutsatt att åtgärderna kommer i tid, har man ingen anledning att därmed slå sig till ro. Det finns fullgod anledning att också analysera orsakssammanhangen bakom den nuvarande konjunkturdämpningen för att därmed konstatera vad som är beroende av de internationella effekterna, som företrädare för regeringspartiet så gärna talar om när konjunkturen i vårt land är svag, eller vad som är beroende av vår egen politik, vårt handlande eller vår brist på handlande. Jag håller inte för uteslutet att vi denna gång genom egna åtgärder väl hade förberett konjunkturedgången.

Det finns i anknytning härtill också mycket starka skäl att närmare skärskåda vad som verkligen sker inom den egentliga näringslivssektorn beträffande investeringar och nyskapande. Trots finansministerns försäkningar att allt är välbeställt här, är det inte uteslutet att den verkligt produktiva sektorn ligger för lågt. Detta gäller inte minst med tanke på den starka strukturförändring som skett och alltjämt sker och som kräver stora investeringar. I finansplanen anförs visserligen att det sektorsvis mest expansiva inslaget utgörs av näringslivets investeringar. Sammantaget väntas dessa öka med 10 procent under 1972. Att märka är dock att den verkligt betydelsefulla delen därav, nämligen industrisektorn, beräknas öka med endast 3,5 procent, vilket är en låg siffra. Att totalsiffran förbättras genom ökat byggande av varuhus, bensinstationer och liknande objekt är naturligtvis bra för sysselsättningen, men det är inte riktigt lika betydelsefullt för näringslivets framtida produktionskraft och konkurrensförmåga.

Jag vill inte förringa värdet av de åtgärder som riksdagen beslutat för att stimulera näringslivsinvesteringarna. Men frågan är om dessa är tillräckliga. Den frågan kan inte avgöras genom angivande av några kvantitativa mått på åtgärderna som sådana. Det avgörande är ju åtgärdernas effekt, och här spelar naturligtvis det ekonomiska klimatet för näringslivet också en stor roll. Är klimatet kärvt, får man antingen

ändra klimatet eller ta till starkare åtgärder.

Jag tror, herr talman, att det finns anledning att i ännu högre grad än hittills uppmärksamma vad som verkligen sker inom denna i dubbel bemärkelse produktiva sektor. Visserligen kommer denna sektor inte, såvitt man kan se av framtidsprognoserna, att vara sysselsättningsexpansiv i samma grad som exempelvis den offentliga sektorn, men den spelar ju en annan och helt avgörande roll såsom bärare av vårt ekonomiska välbefinnande och framåtskridande. Och ju mindre del denna sektor blir av det totala, desto angelägnare är det att den kan fungera effektivt och rationellt. Här är det naturligtvis i första hand frågan om det ekonomiska klimatet, men också det psykologiska klimatet har en betydelse som inte får underskattas.

Herr talman! Om man således efter studium av finansplanens olika delavsnitt kan, låt vara med vissa frågetecken, skymta en ljusning i konjunkturen och i fråga om sysselsättningen så finns det, inte minst mot bakgrund av vad jag tidigare anfört beträffande näringslivssektorn, anledning att studera både orsakssammanhang och inriktning bakom och i den sysselsättningsprognos som redovisas i finansplanen -- ja, kanske också att fundera något över behållningen eller slutresultatet av densamma.

Vad gäller orsakssammanhangen så är den stora och alldeles avgörande komponenten i den redovisade sysselsättningsprognosen arbetstidsförkortningen, som med hela 3,5 procentenheter förbättrar ett resultat som annars skulle ha slutat på ett minus med något mer än 1 procent. Naturligtvis är det bra med kortare arbetstid och mer fritid, och jag tror att människorna uppskattar detta, men det är ju ingenting man kan konsumera eller lägga som utfyllnad i en skral hushållsbudget. Konjunkturmässigt passade naturligtvis arbetstidsförkortningen denna gång väl i tiden, men den förbättrar varken den enskildes eller samhällets ekonomi.

Vad gäller inriktningen i den här åberopade sysselsättningsprognosen så är att notera en minskad sysselsättning trots arbetstidsförkortningen inom det egentliga varuproducerande näringslivet, medan ökningen är stark inom offentlig sektor, samhällsservice och tjänstesidan, alltså i huvudsak inom de områden som vi som medborgare skall betala genom skatter eller avgiftsbeläggning, vilka självfallet kommer att pressas ännu hårdare.

Att slutresultatet härav blir knapert för den enskilde medborgaren i kamp med höjda skatter och prishöjningar är ju inte märkvärdigt. Att det blir besvärligt också för finansministern, som nu konstaterat att han kört huvudet i skattetaket, bör heller inte förvåna. Det är bara en logisk följd av politiken.

Jag vill, herr talman, med anknytning till det sagda här göra några kommentarer kring finansministerns resonemang, såväl i finansplanen som på senare tid i offentliga framträdanden, om skattetak och kommunal utgiftsexpansion. Finansministern har på senare tid i sina offentliga framträdanden, pretentiöst i överkant, t. o. m. för att vara herr Sträng, sökt framstå för svenska folket som det egentliga värnet mot höjda skatter, samtidigt som han undervisar medborgarna om vilken bov i detta skattedrama som kommunerna egentligen är.

Såväl agerandet som påståendet beträffande kommunerna är anmärkningsvärt. Den finansminister som i rak följd lagt fram sin sjuttonde budget har rimligen haft en sådan nyckelställning i skattesammanhang att han borde agera mera diskret i rollen som värn mot skattehöjningar. Tvärtom har han ju rekord som skattehöjare. Jag delar finansministerns uppfattning att vi nu ligger mycket nära det möjligas gräns för skatteuttag, och det tror jag inte att man behöver tala om för svenska folket, ty det är alla fullt medvetna om. Människorna kläms i dag inte bara av höjda priser utan också av skatter. Bakom detta ligger en ekonomisk-politisk beslutsprocess och en utveckling som naturligtvis alla partier har ansvar för men självfallet i första hand regeringspartiet.

Vad gäller kommunernas utgiftsexpansion finns ingenting att invända mot den beskrivning av utvecklingen som finansministern gjort. Den är sannolikt i allt väsentligt riktig. I sanningens intresse bör emellertid sägas, vilket vi också anfört i reservationen till utskottsbetänkandet, att riksdagen under den här angivna tiden lagt uppgift efter uppgift på kommunerna som dessa haft att förverkliga. De råd och anvisningar som därtill meddelats av statliga myndigheter har ju inte precis gjort det lättare att förverkliga dessa saker billigt. Villkoren för statsbidrag har ofta varit så utformade att kommunerna varit tvingade till investeringar även om man i och för sig skulle kunnat klara uppgiften i alla fall. Jag kan här exemplifiera med förhållandet på barndagensområdet, där vi år efter år från centerns sida motionerat om ändring utan framgång. Det så sent som i december 1971 fattade beslutet om kompensation till kommunerna för bostadsbidragen är tvingande i samma riktning.

Slutligen och inte minst: den av socialdemokraterna genomdrivna kommunsammanslagningen har sannerligen inte gjort det vare sig effektivare eller billigare. Ökade investeringskrav i framför allt förvaltningsbyggnader, fördyrad administration, ökade reseavstånd etc. har i stället ökat kostnaderna. För fullständighetens skull borde finansministern också gjort en redovisning härav och en jämförelse mellan kostnaderna i de nya stora kommunerna och de tidigare mindre.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag säga att vad jag har anfört beträffande synpunkterna på den ekonomiska politiken, konjunktur-utvecklingen, näringslivets situation och betydelse samt den offentliga sektorn har tagits upp i den trepartireservation som fogats till utskottsbetänkandet och där en politik efter dessa riktlinjer närmare utvecklats och konkretiserats. Det har således inte varit möjligt att nå enighet inom finansutskottet vad gäller grundsynen på och inriktningen av den ekonomiska politiken. Framför allt gäller detta beträffande frågekomplexet kring näringslivets expansion och utveckling, där inte minst kapitalfrågorna spelar en avgörande roll. Motionsledes har yrkanden ställts om bättre förhållanden härvidlag, framför allt för de små och medelstora företagen. Tyvärr har emellertid den socialdemokratiska majoriteten i utskottet yrkat avslag på dessa förslag. Också på andra väsentliga punkter går meningarna isär.

Däremot synes bedömningen vara enahanda när det gäller det ekonomiska lägets allvar, när det gäller oron för framtiden härvidlag, ovissheten med hänsyn till den internationella utvecklingen, som vi är

starkt beroende av, marknadsfrågornas lösning etc. I och för sig är detta naturligt. Den oro man här känner delas av alla partigrupperingar, liksom den delas av både företagare och anställda, som i grunden ändå måste ha åtminstone ett övergripande gemensamt intresse här. Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att den socialdemokratiska utskottsmajoriteten icke kunnat bifalla förslaget i center-folkpartimotionen om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med uppgift att belysa de samhällsekonomiska problemen samt att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser, ett råd där man just skulle kunnat ta upp en diskussion kring gemensamma problem och intressen. Detta är ett gammalt centerkrav som har fått förnyad aktualitet inte minst med tanke på den långt utdragna och komplicerade avtalsrörelse som vi nu har bakom oss, där sannolikt åtskilliga missförstånd skulle kunnat vara avklarade genom kontakter och förhandsdiskussioner. Reservanterna anser att ett ekonomisk-socialt råd bör inrättas snarast och att stabiliseringspolitiska konferenser av det slag som vi angivit bör komma till stånd.

Herr talman! Jag vill med det anförda slutligen yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen med hemställen angiven i 10 punkter.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Då finansutskottet haft att ta ställning till en så betydelsefull fråga som finansplanen för det kommande budgetåret och alla de bedömningar som sammanhänger härmed är det väl ganska förklarligt att företrädarna för regeringspartiet och de i utskottet representerade oppositionspartierna har givit uttryck för olika uppfattningar vid utformningen av utskottets betänkande. De berörda oppositionspartierna har genom partimotioner och yrkanden däri framfört sin syn på regeringens bedömningar och förslag, och dessutom har enskilda motioner väckts i samma syfte.

Låt mig, herr talman, uttala min tillfredsställelse över att det genom insatser från de berörda oppositionspartiernas företrädare varit möjligt att komma fram till ett ställningstagande som utmynnat i en till alla delar gemensam reservation. Att utskottets majoritetsutlåtande nu motsvaras av en sammanhållen reservation utan sönderstyckning av fjolårets modell ger enligt min uppfattning en större överskådlighet för den som skall ta del av utskottsbetänkandet.

Det skulle finnas anledning att i denna finansdebatt göra mycket omfattande analyser. Ämnet rymmer utan tvivel så ofantligt många aspekter, och det ekonomiska läget i vårt land är så allvarligt att det kunde finnas fog för ett längre anförande. Som representant för folkpartiet i finansutskottet skall jag dock i stort sett begränsa mig till att anföra några synpunkter i anledning av utskottets betänkande och då särskilt i anslutning till vår reservation och de yrkanden som denna ger anledning till. Jag kan göra denna begränsning så mycket mer som jag vet att ämnet i ett senare skede av debatten allsidigt kommer att belysas genom ett inlägg av folkpartiets ledare Gunnar Helén.

Den aktuella finansplanen och budgetförslagen avser tiden juli 1972–juni 1973. Men för att göra bedömningar beträffande denna

kommande tidsperiod är det nödvändigt att redogöra för de förhållanden som härvid är av särskild betydelse. Vi redovisar dem i vår reservation.

Det nuvarande konjunkturläget är allt annat än ljust. Att så är fallet har förvisso mer än en orsak. Vi undantar inte inverkan av förhållanden i omvärlden, men vi har befogad anledning att klandra den svenska regeringen för bristande förmåga och intresse att i tid vidta de åtgärder som utvecklingen krävt. Regeringen bär genom sin ekonomiska politik, sina felbedömningar och sin bristande handlingskraft ett väsentligt ansvar för att vi fått en så betydande arbetslöshet och samtidigt en alltmer känbar prisstegring. Att den breda massan nu allt högljuddare börjar protestera mot prisstegringarna, i synnerhet på maten, är ingenting att förvåna sig över.

Det är helt motiverat att vi i vår reservation påminner om hur vi från folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet i flera motioner till 1971 års riksdag påtalat riskerna för en underskattning av avmattningstendenserna i den svenska ekonomin. Redan i de motioner som lämnades i anslutning till statsverkspropositionen i januari 1971 förordades en mer expansiv ekonomisk politik än vad som då förutsattes i finansplanen. Kraven på en mer expansiv politik och generellt verkande stimulansåtgärder upprepades sedan vid flera olika tillfällen under 1971.

Utvecklingen under 1971 och den hittills gångna delen av 1972 har klart bekräftat att en sådan politik som vi förordade skulle ha varit riktig. Den ekonomiska utvecklingen blev under 1971 mycket svag, och tillväxten stannade vid knappt en halv procent. Arbetsmarknaden kännetecknades av ett successivt försämrat sysselsättningsläge med höga arbetslöshetssiffror.

Den aktuella konjunktursituationen i Sverige kännetecknas av den fortsatta höga arbetslösheten och en låg aktivitet i hela ekonomin. Vi har i reservationen redovisat omfattningen av arbetslösheten enligt såväl statistiska centralbyråns beräkningar som arbetsmarknadsstyrelsens statistik. Jag skall inte här upprepa alla de redovisade siffrorna, men även om uppgifterna från arbetsmarknadsstyrelsen utvisar någon minskning i februari i år har vi mer än 20 000 fler arbetslösa nu än vid tidpunkten för förra årets högsta siffra. Det finns också anledning bemärka att inslaget av kvinnor bland dem som saknar arbete är betydande numera, liksom även inslaget av yngre årgångar och av de s. k. tjänstemannagrupperna.

Det nuvarande läget på arbetsmarknaden och den ekonomiska utvecklingen i allmänhet tyder på att de åtgärder som vidtogs under hösten 1971 inte var tillräckliga. Ytterligare, generellt verkande åtgärder borde ha satts in. Det har då och då framkommit antydningar om att vi skulle ha ändrat uppfattning i fråga om våra i oktober 1971 framlagda förslag om generella åtgärder för att ge näringslivet stimulans och öka en sviktande efterfrågan. Det har vi alltså inte. Men förslagen framfördes med krav på ett snabbt beslut och ett snabbt ikraftträdande. Regeringen får bära ansvaret för att åtgärderna inte då insattes. Hade så skett, skulle arbetslöshetsstatistiken ha sett väsentligt annorlunda ut och tillförsikten i näringslivet ha varit större med högre investeringsaktivitet.

Att nu upprepa våra i oktober 1971 framlagda förslag skulle innebära att åtgärderna skulle kunna börja verka först vid en tidpunkt då de enligt

förutsättningarna beräknats kunna avvecklas. Några säkra tecken på en snabb återhämtning i ekonomin kan man inte se för närvarande. Det finns därför alltså ett visst utrymme för att vidta konjunkturstimulerande åtgärder under innevarande budgetår, men sådana åtgärder måste vara snabbt verkande och av sådan art att de också snabbt kan avlyftas, om så skulle behövas.

För att bedöma utvecklingen inom den svenska ekonomin under budgetåret 1972/73 vore det angeläget att ha säkrare grunder än vad som nu står till buds. Det underlag som finansplanen redovisar för konjunkturbedömningen ger enligt vår uppfattning inte tillräckligt skäl för ett antagande att ett omslag i konjunkturerna kan förväntas inom den närmaste tiden. Den internationella konjunkturutvecklingen, av vilken svensk ekonomi är starkt beroende, inrymmer både positiva och negativa inslag. Stora förväntningar om en valutastabilitet uppstod sedan det kunnat träffas en internationell valutauppgörelse i december 1971, men det återstår många olösta problem innan en verklig stabilitet kan skapas.

Konjunkturutvecklingen i vårt land företer en mycket splittrad bild, och vi anser det välbetänkt att dröja med försök till mera bestämda bedömningar av utvecklingen under budgetåret 1972/73 till den tidpunkt då kompletteringspropositionen avlämnas. Detta innebär också att vi intar en mera avvaktande hållning till angivande av tidpunkten för en kommande konjunkturuppgång än vad utskottsmajoriteten har gjort. Kravet på en skärpt konjunkturberedskap är för oss angeläget och måste innefatta en beredvillighet att sätta in ytterligare stimulansåtgärder.

Då vi anser att en skärpt konjunkturberedskap är angelägen vill vi också betona att denna måste inbegripa möjligheter att strama åt i den ekonomiska politiken, om anledning härtill uppstår. Vi får inte göra om misstagen från 1960-talet, då det fördes en expansiv politik så länge att en uppåtgående konjunktur därigenom övergick i en överhettad situation. Detta var enligt vår bedömning en väsentlig orsak till att den hårda kreditpolitiken under 1970 måste tillgripas.

Skulle en stark konjunkturuppgång växa fram, är det naturligt att under nästa budgetår restriktiviteten i finanspolitiken ökas. Om detta skall vara möjligt måste stor vaksamhet iakttas vid utskottens utgiftsgranskning. Annars uppstår lätt risk för att allvarliga kreditrestriktioner måste tillgripas. Vid tidigare stränga kreditrestriktioner drabbades de mindre och medelstora företagen särskilt hårt, och det ledde både till företagsnedläggningar och till utebliven investering.

När en påtaglig konjunkturförbättring inträder, ger sig risken för prisstegringar till känna. Därför måste den konjunkturpolitiska beredskapen också innefatta nödvändiga åtgärder för att begränsa prisstegringarna. Det förvånar många att vi har stora prisstegringar redan under en lågkonjunktur.

Vad gäller målen för den ekonomiska politiken under 1972 kan vi med tillfredsställelse konstatera att det råder betydande enighet i största allmänhet. I motionen 1972:812 av herrar Fälldin och Helén hemställs att riksdagen skall "som sin mening uttala att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skall vara övergripande mål för den ekonomiska

politiken". I motionstexten har dessutom balans i utrikesbetalningarna angetts vara ett övergripande mål för den ekonomiska politiken under 1972. Yrkanden i motionerna 814 och 815 kan också inrymmas inom yrkandena i den gemensamma motionen av herrar Fälldin och Helén. I likhet med motionärerna finner vi det anmärkningsvärt att finansministern i årets finansplan inte betonat kravet på regional balans trots att det föreligger tendenser till en ny skärpning av de regionala skillnaderna på arbetsmarknaden.

Jag vill återropa vad vi i reservationen anfört beträffande nödvändigheten av en jämn och hög investeringstakt. Tyvärr måste vi konstatera att näringslivets investeringar inte nått den omfattning som man skulle önska. Vi har därför gjort det uttalandet att investeringarna inom näringslivet måste ytterligare prioriteras. Det gäller att stå väl rustad inför en kommande konjunkturuppgång.

Då man söker anledningar till att investeringarna inte nått den önskade omfattningen, finns det skäl att peka på några tänkbara orsaker härtil. Vid en svag efterfrågan är det förklarligt om företagare tvekar. En ekonomisk politik som stimulerat efterfrågan hade säkerligen också stimulerat viljan att investera. Ovissheten i fråga om EEC-förhandlingarna är en annan hämmande faktor för många. Jag vill dessutom starkt betona den inverkan i fråga om investeringsbenägenhet som den ofta negativa inställningen till företagarnas problem åstadkommer. Den har inte sällan tagit sig sådana uttryck att många företagare frågar sig varför inte regeringens tar avstånd från i varje fall de mest stötande formerna.

Att vi under 1971 kunnat notera en påtaglig förbättring av utrikesbalansen är ingen garanti för att denna förbättring blir varaktig. Vår exportindustri behöver ytterligare slagkraft, och den del av hemmamarknadsindustrin som arbetar under utländsk konkurrens måste förstärkas för att vi även i framtiden skall kunna räkna med ett gynnsamt utfall i betalningsbalansen.

Jag finner det angeläget att peka på vad vi anfört beträffande strukturomvandlingen inom vårt näringsliv. Den kommer att skapa en arbetslöshet, helt oberoende av konjunkturläget i övrigt, och inom vissa områden göra oss mer beroende av import. Dessa problem kräver all uppmärksamhet.

För att vinna tid lämnar jag åt andra att belysa vad vi sagt om den offentliga sektorns utgiftsexpansion inom såväl den statliga som den kommunala delen. Av samma skäl kan jag avstå från att kommentera vad vi anfört i anledning av motionen 1972:814.

En fråga som jag tillmäter mycket stor betydelse är förslagen i folkpartiets och centerpartiets gemensamma motion 1972:813 om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd samt anordnande av stabiliseringspolitiska konferenser för samråd kring de samhällsekonomiska problemen. Vi har tidigare framfört samma förslag och upprepar dem nu, eftersom vi tror mycket på värdet av dem. Det är av stor vikt att förberedelser snarast görs för att förverkliga dessa uppslag. Överläggningar måste komma till stånd i mycket god tid före en kommande avtalsrörelse. Detta skulle ge de berörda parterna en nödvändig distans till de mera avtalstekniskt och taktiskt betingade åtgärderna under själva

avtalsförhandlingarna. Jag har verkligen svårt att förstå anledningen till att regeringspartiet tvekar att pröva den form av brett samråd som kunde skapas härigenom.

Inom kreditpolitikens område behandlas i vår reservation tre olika motioner. Med anledning av motionen 1972:294 av herr Bohman m. fl. beträffande systemet med emissionskontroll anför vi att det finns anledning att göra en viss översyn av det nuvarande systemet. I motionen 1972:404 av herrar Levin och Karl Bengtsson i Varberg och motionen 1972:405 av herr Sjönell m. fl. aktualiseras frågor av betydelse för de mindre och medelstora företagens kreditförsörjning. Motionerna har väckts särskilt med anledning av de erfarenheter som företrädare för denna typ av företag har haft under tider då en åtstramning i lånepolitiken varit kännbar. Det gäller här dels att ägna större uppmärksamhet åt de mindre företagens lånemöjligheter i tider av kreditåtstramning, dels att tillförsäkra företag med mindre än 500 anställda återlån från AP-fonderna genom sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning att återlån kan erhållas enligt gällande bestämmelser men utan begränsning av kreditrestriktioner.

Utskottets majoritet föreslår avslag på dessa motioner, men vi reserverar tillstyrker motionerna.

I motionen 1972:812 av herrar Fälldin och Helén upptas också problemet med de snabba förändringarna i lagerinvesteringarna. Vid såväl den senaste konjunkturuppgången 1969 som nedgången 1971 har det funnits ett nära samband med förändringar i lagren. Av dessa och vissa andra redovisade skäl föreslår vi reserverar att motionärernas yrkande att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om utredning beträffande lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet godkänns.

I en motion av herrar Gadd och Arne Pettersson i Malmö, 1972:400, begärs en utredning i fråga om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet m. m. I vår reservation har vi ganska utförligt motiverat vårt ställningstagande, som innebär avslag på motionens yrkande.

För fullständighetens skull bör jag kanske nämna att vi också yrkar avslag på motionen 1972:402 av herr Hermansson m. fl.

Herr talman! Efter vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till samtliga punkter i reservationen av mig själv m. fl.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Konjunkturläget är fortfarande skrämt. Det hade varit bättre om man på ett tidigt stadium i höstas hade genomfört de olika förslag som lades fram från oppositionssidan. Jag tycker att vi nu klart kan se att det vilar ett stort ansvar på regeringen för att den inte på ett tidigt stadium i höstas tog fasta på de förslag vi lade fram.

Men även med regeringens politik blir det väl förr eller senare en uppgång. När den kommer är svårt att veta. Såväl finansutskottets majoritet som dess minoritet uttrycker sig med en viss försiktighet på den punkten, men det är ändå rimligt att räkna med att det någon gång under nästa budgetår kommer att bli en svängning uppåt.

Men om också sysselsättningsläget skulle komma att förbättras

kvarstår ändå en del allvarliga svårigheter. Regeringen har under senare år skött den ekonomiska politiken illa, och därför kommer det att kvarstå allvarliga svårigheter även om sysselsättningsläget förbättras. När vi bedömer situationen i vårt land för närvarande gör vi det mot bakgrunden av vetenskapen att vi här har fått en relativt sämre situation än man fått i andra länder. Om vi ser på prisstegringstakten kan vi konstatera att vi i genomsnitt har snabbare prisstegringar i vårt land än i andra länder. Ser vi på den ekonomiska tillväxten finner vi att vi har en genomsnittligt långsammare resursutveckling än i andra länder. Och om vi ser på sysselsättningsläget, finner vi att det under senare år blivit så att vi inte skiljer oss fördelaktigt från andra länder ens på den punkten. Det har alltså under de senaste fem åren skett en försämring i vårt läge i förhållande till genomsnittet i andra länder.

Det är något tokigt med en politik som lett fram till detta ogynnsamma läge. Socialdemokraterna har gjort många bra saker; det förtjänar understrykas för att ge beröm där det behövs. Men på senare år är det någonting inom den ekonomiska politiken som har gått allvarligt på sned. Bland de svårigheter som jag tror kommer att göra sig gällande ganska kraftigt under nästa uppgångsfas är de som kommer att återfinnas på utrikeshandelssidan. Under den gångna perioden av stor arbetslöshet och nedgång i aktiviteten har vi sluppit undan handelsbalansproblem och problem på valutasidan. Jag tror emellertid att vi kommer att få tillbaka svårigheterna där, och det länder socialdemokraterna i finansutskottet till heder att man starkare än i finansplanen har understrukit att denna risk föreligger.

Vidare tror jag att vi på valutasidan – alltså när det gäller dollar och kronor och över huvud taget alla kapitalrörelser – kommer att få känna av en fortsatt oro. Av finansplanen och av en del skrivelser och uttalanden från regeringssidan har det förefallit som om varenda instabilitet hade undanröjts, men jag tror man kommer att märka – vi har för övrigt redan märkt det – att de förhoppningarna har varit alldeles för optimistiska. Det är ytterligare en risk när vi bedömer den framtida utvecklingen i vår ekonomi.

Mera näraliggande än detta med valutor och utrikeshandel är dock den fråga som så intensivt har kommit att diskuteras under de senaste dagarna, nämligen matpriserna. Vad skall man göra åt den frågan? Ja, jag hörde i Tidningskrönikan i morse en rapport från en socialdemokratisk tidning, där man förklarade att matpriserna inte är något dåligt exempel att ta som utgångspunkt för att resonera om de ekonomiska svårigheter vi har att brottas med. De olika avvägningar man här måste göra är ett lärorikt exempel på hur det ekonomiska maskineriet fungerar och vilka svårigheter vi har. Därför tänkte jag ta just den handfasta frågan: "Vad skall vi göra åt matpriserna?" som utgångspunkt för min diskussion av det betänkande från finansutskottet som vi i dag skall behandla.

Fru Norman och många med henne som de senaste dagarna givit frågan om matpriserna publicitet har sagt att de inte menar att det är bönderna som roffat åt sig mer än vad de borde ha. Det är helt riktigt. Jordbrukarbefolkningen har snarare under senare år fått ett försämrat läge. Hade det inte varit på det sättet, så skulle vi för övrigt inte heller

haft den allvarliga nedläggning av jordbruk som vi fått under senare år.

De som har talat om matpriserna har också sagt att man inte heller inom handeln har skott sig, och det är också riktigt. Handeln har inte någon hög lönsamhet; vi kan t. ex. se i tidningarna att Konsum skär ned återbäringen för föregående år, helt enkelt beroende på att det ekonomiska resultatet varit så dåligt. Eftersom det alltså inte finns några enkla och iögonenfallande förklaringar och man inte heller kan göra några enkla påpekanden om hur man skulle gå till väga för att klara matpriserna, säger man: "Då får vi överlämna det här problemet till politikerna." Och det är också riktigt; det är vår skyldighet att försöka ge svar på sådana frågor. Men eftersom man inte vid första ögonkastet kan finna några enkla och självklara lösningar, kan man inte heller i en enda enkel mening ange hur vi skall gå till väga, utan man får föra ett resonemang.

Det finns dock ett svar på frågan, vad man skall göra åt matpriserna och åt hela det skeende som ligger bakom den våldsamma uppgången av priserna där och på andra håll. Det finns ett svar – åtminstone anser vi inom moderata samlingspartiet att vi har ett svar. Vi anser att det i den gemensamma borgerliga reservationen till finansutskottets betänkande finns ett svar, och vi anser vidare att vi i det avseendet skiljer oss från herr Sträng. När socialdemokraterna talar förefaller det nämligen som om det enda de hade att säga var att "samhället", dvs. staten, måste bli starkare. Det är ungefär så konkret de för närvarande kan uttrycka sig. Jag tror inte att det är ett bra svar till svenska folket när man säger att vad som behövs för att klara läget är att ge herr Palme mera makt – inte ens att ge herr Sträng mera makt. Jag tror t. o. m. att det är ett dåligt svar. Vad som behövs är snarare att man inriktar sig på att ge de enskilda människorna mera medbestämmanderätt när det gäller deras angelägenheter. Det är svar av den typen som vi har att ge.

Först och främst tror jag att det behövs en politik som satsar mera på ekonomisk tillväxt än den som vi haft under senare år gjort. Ekonomisk tillväxt löser, som vi vet, alls icke automatiskt alla problem. Men ekonomisk tillväxt ger möjligheter. Den ger möjligheter att göra hushållskassan större än den för närvarande är, och det är ju det som behövs för att de enskilda människorna skall få lättare att klara sin hushållsbudget. Socialdemokraterna har under senare år försuttit bra mycket av de möjligheterna. Om vi här i landet haft samma tillväxttakt som man haft i jämförbara länder, hade vår nationalinkomst i dag varit många miljarder högre, och dessa miljarder hade kunnat användas till både det ena och det andra; bl. a. hade man just kunnat se till att hushållskassorna varit större. Genom att regeringen på olika sätt missat de möjligheter som här finns, har regeringspolitiken i själva verket blivit mycket reformfientlig. Jag tror alls inte socialdemokraterna saknar en önskan att genomföra reformer, men deras politik har lett till en brist på möjligheter att förverkliga dessa reformer. Det är därför som det är riktigt att säga att socialdemokratisk politik faktiskt på senare år kommit att bli starkt reformfientlig.

Vad kan man då göra för att här i landet få en bättre resursutveckling som ger utrymme för mera reformer? Ja, vi kan inte göra någon lång

granskning av det – jag skall ju bara tala i några minuter till. Men det behövs en bättre näringspolitik, mera inriktad på utveckling än avveckling. Vi kan inte omskola oss till välstånd och i så hög grad som den nuvarande socialdemokratiska näringspolitiken innebär förlita oss på sådana åtgärder. Omskolningen är viktig, men vi kan inte satsa bara på dessa avvecklingar, utan det fordras i stället utveckling.

Det behövs en regionpolitik som verkar med kraftfulla åtgärder och mindre med det plotter som för närvarande i så hög grad kännetecknar regionpolitiken. Det fordras också, såsom vi säger i den borgerliga reservationen, att man klart uttalar att en kraftfull regionpolitik är ett av de stora samhällsekonomiska målen. En åtgärd som jag anser att man bör se till att få ekonomiskt utrymme för är att ta bort arbetsgivaravgiften i stödområdena.

Mer allmänt sett behöver vi, såsom de båda föregående talarna framhållit, större investeringar inom näringslivet som helhet. Det behövs också ett bättre utbildningsväsen – det är någonting mycket viktigt för de ekonomiska framstegen.

Men, herr finansminister, vad som definitivt inte behövs är det som den socialdemokratiska minoriteten tillsammans med kommunisterna så småningom antagligen kommer att rösta igenom, nämligen idén om en s. k. inköpspool för att motverka konjunktursvängningarna. Socialdemokraterna har under den senaste konjunkturedgången visat sig vara mycket skickliga när det gäller att undvika att använda de vedertagna medlen för att utjämna de ekonomiska svängningarna. Varför skall ni då överanstränga er för att hitta på galna sätt att försöka åstadkomma en ekonomisk uppgång? Jag hoppas verkligen att ni skrinlägger förslaget om en inköpspool som, såvitt vi i finansutskottet kunnat förstå, skulle innebära att staten började köpa kylskåp och klänningar och lade upp dem i ett lagerhus för att, när tillfälle bjöds, sälja ut dessa varor. Jag tror att det kommer att bli den mest byråkratiska och dyrbara ekonomiska politik som kan tänkas, och det vore mycket intressant att så småningom få höra herr Ekström förklara hur det här skulle gå till. Eller är det bara en hövlighet mot era motionärer att ni velat föra denna underliga tanke vidare till den stackars finansministern?

En viktig sak är alltså att se till att man har en resursskapande politik, så att hushållsskassan blir större och vi får större möjligheter att köpa; då känns prisstegringarna mindre hårt än de för närvarande gör.

Men sedan gäller det naturligtvis också att försöka minska själva prisstegringarna. I rättvisa mot finansministern tror jag att man bör säga att det är mycket svårt att bli helt kvitt prisstegringarna. Men jag tror att prisstegringarna i det här landet skulle kunna vara mindre snabba än de för närvarande är.

Hur skall det gå till att åstadkomma detta? Om en person eller ett företag har en idé om hur man med hjälp av någon maskin, någon ny metod eller någonting annat skulle kunna sänka tillverkningskostnaderna, skall det vara rimligt lätt för den personen eller det företaget att få låna pengar och kunna göra en investering. Den socialdemokratiska kreditpolitiken har varit mycket ryckig. En av anledningarna till att matpriserna stigit är att handelns kostnader har stigit mycket kraftigt; man har så att

säga tvingats skicka vidare i priserna de mycket stora löneökningarna inom handeln. Om vi inte, herrar Ekström och Sträng, vid ett par tillfällen hade haft investeringsavgifter på byggandet inom handeln, tror ni då inte att det hade varit lättare i dag för dessa verksamheter att klara kostnadsökningarna utan att skicka dem vidare i prisökningar? Det tror jag. Jag tror att även ni tror det, men jag tror också att ni inte kommer att vilja säga det. Det måste vara på det sättet, att om handeln haft större möjligheter att på ett billigt sätt sköta sina investeringar, hade matpriserna i dag stigit mindre snabbt än vad de nu gör.

Det är mot denna bakgrund som vi i vår reservation i ett par motionsyrkanden framställer krav som syftar till att åstadkomma en bättre och rimligare fungerande kreditmarknad. Man bör se över systemet med emissionskontroll och man bör göra det enklare med s. k. återlån från AP-fonderna.

Jag tror att det är mycket betydelsefullt att vi för närvarande noga överväger det som jag nu har sagt – för att inte råka i det läget när nästa konjunkturuppgång kommer att då den mest enorma åtstramning av kreditpolitiken måste tillgripas. På det sättet skulle ni på nytt knäcka de investeringsönsknings som finns i näringslivet, som ni har gjort i ett antal omgångar hittills och som är en viktig förklaring till de svårigheter vi för närvarande upplever.

Hur skall det gå till att slippa att på det viset knäcka önskemålen om att bygga ut och att sänka kostnaderna inom näringslivet? – Det måste gå till på det viset att stat och kommun inte lägger beslag på så mycket pengar för egen del att det inte blir någonting över för dem som vill låna. Det fordras, litet mer invecklat uttryckt, en rimligare finanspolitik än den som vanligen bedrivs. Vi måste redan nu vara väl medvetna om den risksituation man kan hamna i om man inte i tid inser just detta. Det är därför som vi i en av punkterna i vår reservation till betänkandet framhåller att det redan nu fordras den allra största vaksamhet och att man vid en uppgång måste tänka sig en stramare finanspolitik än den som vanligen bedrivs.

När man talar om finanspolitik kommer man in på skatter. Det tredje sättet att se till att hushållspengarna räcker bättre är att ordna så att inte de inkomster folk har i så hög grad som nu försvinner i skatt. Då skulle det faktiskt bli litet mer pengar kvar i hushållskassan än det blir för närvarande.

När vi talar om skatter vill jag nämna att en möjlighet vore att sänka mervärdeskatten på livsmedel. Många har föreslagit det, och det finns fördelar med en sådan åtgärd. Men det finns naturligtvis också nackdelar. Det vore krångligt att ha olika momssatser på olika varor, och det bleve litet invecklat att avgöra om chokladkex är mat eller inte. Vidare är det tveksamt om man skall ha det på det viset att man plockar bort mervärdeskatten på oxfilet men har den kvar eller t. o. m. höjer den på t. ex. arbetskläder. Sådana nackdelar gör att jag för min del har anledning att uttrycka tveksamhet inför den typen av förslag – även om det finns fördelar med förslagen. Anledningen till att jag anser mig kunna uttrycka tveksamhet när det gäller att sänka mervärdeskatten på livsmedel är att det finns en mycket enklare metod att sänka skatterna

och åstadkomma det man bör åstadkomma. Det är, herr Sträng och herr Ekström, att sänka skatten på inkomst, för om man sänker den blir det mer pengar kvar i hushållskassan och lättare att köpa. Jag skulle vilja föreslå att man gjorde det. Nu är det i stället så att vi befinner oss i ett skede av skattehöjningar. Här talas om att det inte är några skattehöjningar – det kanske herr Sträng kommer att säga så småningom i debatten – men vi vet att kommunerna höjer sina skatter, till stor del beroende på de stora bördor som regeringen lägger på dem. Vi vet också att inflationen för upp de vanliga inkomsttagarna i högre skatteklasser, där de kommer att drabbas hårdare. Trots att detta officiellt går under beteckningen "ett år utan skattehöjningar" är det ett år med ganska kraftiga skattehöjningar, och det är mycket allvarligt.

Vi behöver verkligen sänka de direkta skattesatserna, och inte höja dem. Det behöver vi göra inte bara därför att det skall bli mer pengar kvar i hushållskassan utan också därför att de höga skattesatser vi har för närvarande utgör ett utomordentligt allvarligt hot mot vår ekonomis sätt att fungera. Och jag är mycket förvånad över, herr Ekström, att finansutskottets majoritet inte uttrycker någon medvetenhet om det i diskussioner i olika sammanhang. Man kan ändå se på den genomsnittliga inkomsttagarens situation. Låt oss säga att han hade 30 000 kronor i inkomst, att han fick en löneökning med 10 procent och att priserna stiger med 5 procent. Den prishöjningen kostar honom ungefär 1 000 kronor i fördyringar, och kvar står då 2 000. Men inkomsthöjningen på 3 000 kronor drabbas av skatt, och inte bara det, utan en del av den går också åt genom att bostadstilläggen minskar, och i en del fall kanske genom att barndagshemsavgifterna ökar. Det finns också en del andra avgifter som beror på inkomstens storlek och som justeras upp, om inkomsten ändras.

Sätter man sig ner och räknar igenom den genomsnittliga inkomsttagarens situation, finner man att av löneökningen på 3 000 kronor försvinner upp emot 2 500 på det av mig angivna sättet. Sedan har priserna stigit med 1 000 kronor. Totalt blir det alltså 3 500 kronor, men löneökningen var bara 3 000. Det innebär att löntagaren trots en så kraftig löneökning som 10 procent får mindre pengar kvar. Det innebär att fler och fler människor blir mer och mer beroende av olika bidrag som stat och kommun betalar ut. Därigenom har de höga skatterna kommit att bli ett socialt problem och inte bara ett ekonomiskt.

Vi anser att det är absolut nödvändigt att ha ett skattesystem som gör att det lönar sig att arbeta, men för närvarande är det inte svårt att konstruera fall där det faktiskt lönar sig att sjukskriva sig i stället. Har man ett system som medför att det lönar sig att sjukskriva sig, även om man inte skulle vara speciellt sjuk, får man så småningom också en sjuk ekonomi. Det kommer då inte att finnas några pengar kvar att betala ut i alla de bidrag, som det i många fall är verkligt angeläget att ha pengar till. Eftersom den värld vi lever i är en hård värld för många människor, så fordras det ett socialt medvetande för att den inte skall bli hårdare än nödvändigt. För att inte utvecklingen skall gå över styr, herr finansminister, så att vi inte får några pengar kvar för dessa angelägna syften, måste vi driva en sådan ekonomisk politik att det lönar sig att arbeta.

Därför skall man sänka skatterna! Det är emellertid lätt att säga, menar en del, men svårt att göra. Jag tror dock att det finns goda möjligheter. Det förekommer ett omfattande offentligt slöseri – tidningsrubrikerna talar för sig själva – och kostnadsjakten inom det offentliga är mindre utpräglad än inom verksamheter där man själv måste betala för sig. Också kommunalskatterna skulle kunna bli rimligare, om inte staten lade så stora bördor på kommunerna.

Förra året slogs jag här för en reservation som gick ut på att man skulle se igenom de olika råd och anvisningar av mycket dyrbart slag som ämbetsverken skickat ut till kommunerna och som på många håll kräver en sådan lyxstandard att kommunerna har svårt att genomföra projekten utan att tvingas till skattehöjningar. Jag var då ensam om att försvara denna uppfattning, men till min utomordentliga glädje läser jag i årets finansplan att herr Sträng har blivit så klok att han nu tänker göra detta alldeles av sig själv, trots att riksdagen alltså förra året röstade emot att man skulle förfara så. – Herr Ekström rynkar pannan, men jag har bättre minne än herr Ekström på denna punkt.

Också på skolpolitiken skulle man kunna spara pengar, om den drevs på ett rimligare sätt. Som det för närvarande är blir en skola knappast färdig förrän man måste börja ändra om i väggar och annat därför att skolplanerna har ändrats av utbildningsministern. Sådant kostar mycket pengar. Bostadspolitiken är också mycket dyr. Genom hyresregleringarna har byggkostnaderna rusat i höjden. Det har företagits omfattande rivningar, och billigare bostäder har på det sättet försvunnit. Och byggkostnaderna kommer att fortsätta att stiga samtidigt som det blir synnerligen svårt att hitta skattepengar till att subventionera bostäderna på det sätt som vi hittills har gjort med bostadstillägg och på en lång rad andra sätt. Jag undrar om vi inte är på väg in i något slag av kris på detta område – en uppfattning som jag finner att också HSB:s tidning Att bo ger uttryck för i en ganska amper ledare.

På bostadspolitikens område finns både det ena och det andra sättet att spara pengar. Vi subventionerar hyrorna på många sätt: vi håller nere hyrorna, så att de är lägre än de höga byggkostnader som hyresregleringen medfört. Detta kräver mycket stora skattepengar.

Nu föreslår en del människor att vi skall göra på motsvarande sätt också med matpriserna. I och för sig kan det vara mycket lockande att på det viset sänka matpriserna – det finns en hel del som talar för det – men jag tror att man i så fall bör gå till väga med den allra yttersta försiktighet, eftersom en ytterligare höjning av skatterna för att kunna sänka matpriserna lätt leder in i svårigheter.

Det finns andra sätt att spara pengar, herr finansminister. Man kan t. ex. vara lite mindre lättvindig när det gäller statlig företagsamhet.

Om man ägnade sig åt en bättre sparsamhet med skattepengar, tror jag att man skulle få utrymme för en viss sänkning av skatteskalorna. Om man sedan år efter år fortsatte med att inte låta utgifterna öka lika snabbt som inkomsterna faktiskt gör för staten genom den ekonomiska tillväxten, skulle man årligen kunna sänka skatteskalorna, och det är detta vi vill. Det har en mycket gynnsam effekt på vår ekonomi. Om man tänker sig att en kommun skulle våga sig på att höja skalan för den

kommunala skatten till 35 kronor, tror jag att den ekonomiska utvecklingen i denna kommun skulle bli så skruttig, att den skulle få mindre pengar att röra sig med än den hade med en lägre skattesats. Det är en sanning som gäller inte bara för en kommun utan den gäller för landet som helhet, även om socialdemokraterna har glömt bort den. Det är en anledning till att er politik har blivit reformfientlig.

Herr talman! Det finns mycket man kan göra för att förbättra det ekonomiska läget. Man kan helt konkret hantera det svåra läge som råder för många av landets husmödrar, och jag tycker att det är skräp att ni visar så litet av initiativ. Jag tycker att det är illa, herr Ekström, att det i ert betänkande finns så ringa medvetenhet om de svårigheter som de genomsnittliga inkomsttagarna faktiskt har. Jag har här försökt att litet resonera om vad man skulle kunna göra för att hantera dessa svårigheter. Lika ledsen som jag är över er lättvindighet på det området, lika glad är jag över att de tre borgerliga partierna i en gemensam reservation visat att det här finns ett alternativ till den socialdemokratiska politiken. De borgerliga partierna har vid olika tillfällen under förra året lagt fram gemensamma yttranden i den centrala frågan om hur den ekonomiska politiken skall skötas. Det är mycket bra, därför att det behövs att väljarna kan se att här finns ett funktionsdugligt alternativ till socialdemokratien.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation jag talat för och de tio punkter som angivits i denna.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det är inte särskilt mycket substans vare sig i finansutskottets betänkande eller i de borgerliga partiernas gemensamma reservation. Där finns ingen tillfredsställande analys av orsakerna till den stora arbetslösheten och till de kraftiga stegringarna av priser och hyror. Där finns inga förslag som visar vad man praktiskt skall göra för att bekämpa arbetslösheten och prisstegringarna.

Det förefaller heller inte att finnas någon större skillnad i åsikter mellan de socialdemokratiska och borgerliga ledamöterna i finansutskottet. En resenär från utlandet, som är obekant med färgen på regeringen i Sverige och med majoritetsförhållandena i finansutskottet, skulle inte genom att läsa de bägge texter som här föreligger med någon säkerhet kunna säga vilken text som skrivits av socialdemokrater och vilken som skrivits av borgerliga. Dessa partier får väl själva avgöra för vilket parti detta är minst smickrande. Enda skillnaden är egentligen att den socialdemokratiska halvan av utskottet vill avslå ett par ointressanta borgerliga motioner och att den borgerliga halvan vill avslå en lika ointressant socialdemokratisk motion.

Men alla vet att det inte saknas problem i Sverige och att det inte saknas problem för människorna. Det finns en stor arbetslöshet, priserna stiger kraftigt, och detta drabbar hårt alla löntagarfamiljer men särskilt barnfamiljerna och låginkomstgrupperna. Det är bra att detta nu sent omsider trängt fram till och med till moderata samlingspartiet. Hyror har också stigit kraftigt. Skattebördan känns mycket tung för grupper som inte har något överflöd på livets nödtorft.

Men vilket svar ger de socialdemokratiska och borgerliga partierna alla människor för vilka varje dag är en hård strid för att få inkomsterna att räcka till det nödvändigaste? Vilket perspektiv ger de alla dessa människor? Jag bortser nu från det parlamentariska och tekniska språket i propositioner och utskottsbetänkanden. Jag försöker att se till innehållet i vad som sägs. Men där finns ingenting konkret och påtagligt. Det är allmänna uttalanden i stil med att "full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, balans i utrikesbetalningarna, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skall vara övergripande mål för den ekonomiska politiken". Men vad ger sådana uttalanden människorna när verkligheten är den rakt motsatta? Arbetslöshet, låg tillväxttakt, ojämna inkomstfördelning, stigande priser och fortsatt utarmning av stora regioner genom avflyttningen är det kännetecknande. Nu råkade det vara de borgerliga partiernas förslag till målsättning som jag läste upp. Men dessa partier anvisar – trots sin s. k. oppositionsställning – inga som helst andra medel än den socialdemokratiska regeringen för att lösa människornas problem. Ty ingen inbillar sig väl att inrättandet av ett ekonomisk-socialt råd och sammankallandet av en stabiliseringspolitisk konferens skulle ge ett enda nytt arbetstillfälle eller betyda ett enda öres prissänkning på mjölken eller köttet.

De borgerliga partierna saknar helt konkreta förslag till åtgärder som skulle kunna hjälpa de arbetande människorna. Det är inte många månader sedan de var beredda att omedelbart överta regeringsmakten, men nu vill de ingenting annat än regeringen Palme. Tror man att prisstegringarna skulle kännas mindre om herrarna Fälldin och Bohman i stället genomförde dem?

Det har talats och skrivits mycket om betydelsen av att tre partier har kommit fram till gemensamma ståndpunkter i den ekonomiska politiken, och jag kan hålla med om att det är intressant att konstatera, att centerpartiet och moderata samlingspartiet har gemensamma krav och värderingar i grundläggande frågor. Men eftersom skillnaden gentemot regeringspartiet är så minimal kunde man väl i den borgerliga pressen ha noterat den ännu större framgång som består i att fyra partier tycks ha samma plattform för den ekonomiska politiken.

För att inte vara orättvis måste jag här göra reservation på en punkt. De borgerliga partierna är inte lika säkra som socialdemokraterna på att det blir ett konjunkturomslag i år. De menar att man kan ha en bestämd uppfattning på den punkten först fram i maj månad. Vad som skiljer den borgerliga från den socialdemokratiska ståndpunkten är alltså litet mindre bestämdhet och något mindre tilltro till kapitalismens s. k. läkande krafter.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att man måste ställa följande omedelbara uppgifter i centrum för den ekonomiska politiken:

1. Arbetslösheten måste effektivt bekämpas med målsättningen att infria löftena om full sysselsättning.
2. Priserna måste sänkas framför allt på viktiga livsmedel.
3. Hyror och andra bostadskostnader måste ner särskilt i de nybyggda lägenheterna.

Det är dessa krav som en växande del av det svenska folket anser

måste genomföras. Det är en bankruttförklaring av det nuvarande ekonomiska systemet att det inte kan bemästra vare sig arbetslösheten eller inflationen. Det är ett utomordentligt farligt läge för regeringen när den låter tiden gå utan att vidta effektiva åtgärder för att minska arbetslösheten och för att stoppa prisstegringarna. De som politiskt tjänar på denna låt-gå-politik är de borgerliga krafterna, som demagogiskt utnyttjar situationen. Vi har ju nyss hört herr Burenstam Linder här klaga över det ekonomiska system som när honom. I det sammanhanget måste jag naturligtvis ge min komplimang till docenten i nationalekonomi som upptäckt att man får betala mindre i skatt om inkomstskatten minskas. Jag hoppas herr Sträng noterade det uppslaget.

Herr talman! Man måste ta mycket allvarligt på det nuvarande läget och de aktuella problemen för många människor. Det är säkert inte bara vi som tycker att regeringen tar för lätt på dessa frågor, att den underskattar de arbetande människornas svårigheter, att den nonchalerar de opinionsyttringar som förekommer. Det finns ett slags istadighet i regeringens inställning, som gör att den vägrar att ta upp nya lösningar till allvarlig diskussion.

Statistiska centralbyråns senaste räkning redovisar 136 000 helt arbetslösa. Särskilt hög är ungdomsarbetslösheten – 46 000 arbetslösa är under 24 år, vilket motsvarar 7 procent av arbetskraften i dessa åldrar. Till dessa siffror brukar sägas att arbetslösheten dock ökat mindre mellan december och januari detta årsskifte än vid förra årsskiftet eller att de av regeringen vidtagna åtgärderna – som det heter – ännu inte slagit igenom. Antalet anmälda arbetslösa vid arbetsförmedlingarna visar t. o. m. en viss mindre nedgång mellan januari och februari, men denna uppvägs av den ökning som samtidigt skett av dem som är i beredskapsjobb eller i AMS-skolning.

Ett faktum är alltså att det inte skett någon omsvängning till det bättre i syssetsättningsläget. Detta tvingas också finansutskottet konstatera. Arbetslösheten har nu legat på en hög nivå under snart ett helt år. Om regeringens åtgärder hade varit effektiva och tillräckliga, borde de för länge sedan ha gett resultat. De arbetslösa skall inte månad efter månad behöva vänta på ett meningsfullt arbete.

Regeringen har hänvisat till att den vidtagit mera omfattande åtgärder än någon gång tidigare i kampen mot arbetslösheten. I runt tal 100 000 människor finns i arbetsmarknadsutbildning, i beredskapsarbeten, i skyddad sysselsättning eller i arkivarbete. Denna stora grupp kan alltså heller inte få arbete inom det privata kapitalistiska näringslivet.

Härtill kom enligt den senaste räkningen ytterligare 104 000 personer som av arbetsmarknadsskäl kunde få arbete endast på deltid. Ännu en stor grupp omfattande 126 000 personer är de s. k. latent arbetssökande, personer som skulle ha sökt arbete om de ansett att något sådant stått att få på den ort där de bor. Enligt experter på arbetsmarknadsfrågor måste man emellertid räkna ytterligare en grupp omfattande 50 000–100 000 människor till vad de benämner "arbetskraftspotentialen". Det är grupper som i dag inte ingår i den s. k. arbetskraften och som inte är förhindrade att arbeta av vårduppgifter, studier, sjukdom eller liknande.

Den sammanlagda undersysselsättningen är alltså mycket stor och

uppgår till över en halv miljon. Det är människor som skulle vilja ut i arbete eller ha arbete i fullare mening än de nu har.

När arbetslösheten diskuteras måste det göras klart att orsakerna till att så många människor inte kan beredas arbete är flera. Man kan uttrycka det så att det finns olika typer av arbetslöshet som beror på olika ekonomiska och sociala processer. När man söker efter åtgärder mot arbetslösheten måste dessa därför också vara av olika slag – på kort sikt, på längre sikt osv. Man får i varje fall inte nöja sig med att titta på förändringar i de tal som arbetsförmedlingarna publicerar och ropa hurra den månad dessa siffror på allvar börjar sjunka. Den typen av arbetslöshet är bara en del av problemet.

Det finns olika sätt att teoretiskt och principiellt se på frågan om arbetslösheten. Man kan ha samma syn som en tidigare folkpartiledare och hävda att det nuvarande ekonomiska systemet fungerar bäst med en betydande arbetslöshet. Man kan försöka inbilla sig själv och andra att full sysselsättning kan åstadkommas inom det kapitalistiska produktions-sättets ramar. Bägge dessa betraktelsesätt måste utdömas som felaktiga.

Ett tredje betraktelsesätt, som vi anser vara riktigt, är att arbetslösheten beror på bestämda ekonomiska och sociala lagbundenheter som hör samman med det kapitalistiska produktionssättet och att rätten till arbete därför fullt ut kan förverkligas endast genom kamp som avskaffar kapitalismens ekonomiska system och bygger socialism.

Men en sådan insikt får naturligtvis inte innebära passivitet inför den nuvarande arbetslösheten. Rätten till arbete, kravet på full sysselsättning måste hävdas gentemot ekonomiska och politiska krafter som godtar massarbetslöshet eller t. o. m. utnyttjar den för angrepp på arbetarnas löner. En ny samhällsbyggnad skapas endast genom människornas medvetna insatser och genom att man slåss för rättfärdiga krav. Bland dem är rätten till arbete ett av de främsta.

Den nuvarande stora arbetslösheten kan inte förklaras enbart som ett konjunkturfenomen, som skapats av den akuta ekonomiska krisen. Den är också en produkt av kapitalkoncentrationen och den alltmer framträdande snedlokaliseringen av näringslivet, som medfört att Sverige fått avfolkade och överbefolkade områden. Den sammanhänger vidare med monopolkapitalets företagspolitik, som i syfte att öka utsugningen ersatt arbetare med maskiner utan att motsvarande tillskott i nya arbetstillfällen skapats. En hänsynslös utslagning ur produktionen drabbar framför allt medelålders och äldre arbetstagare, som kastas ut ur produktionsprocessen under krisperioder och sedan inte har några chanser att komma tillbaka. Arbetslösheten har under 1960-talet blivit större för varje konjunkturcykel. Den industriella reservarmé av permanent arbetslösa som Marx talade om redan på 1800-talet är en verklighet i det nutida svenska samhället. Med arbetsvård och skyddad sysselsättning söker man skyla dess existens, men det är ett faktum som inte ens det privata näringslivets mesthängivna försvarare kan förneka, att detta privatkapitalistiska näringsliv blivit oförmöget att tillgodogöra sig alla sina medborgares arbetsinsatser.

Det krav de arbetslösa har rätt att ställa på stat och kommun är att dessa finansierar arbeten på olika samhällsnyttiga områden i all den

utsträckning som krävs för att effektivt nedbringa arbetslösheten. De områden vi främst tänker på är miljövård, utbyggnad av daghem och annan service, insatser inom vårdsektorn, ökad trafiksäkerhet och ökad yrkesutbildning. Den arbetslöshet som sammanhänger med den växande regionala obalansen måste bekämpas genom anläggande av statligt ägda basindustrier, finansierade med medel ur AP-fonderna. Alla de som nu kan få endast deltidsarbete eller hör till de latent arbetssökande, dvs. inte kan få lämpligt arbete på sin ort, måste beredas full sysselsättning genom en långsiktig planering av näringslivets utbyggnad och förändringar. Målsättningen måste vara att göra slut på arbetslösheten. Någon lägre målsättning kan icke godtas.

Det andra stora problemet för lönarbetarna och deras familjer är, som alla vet, den oavbrutna och kraftiga stegringen av priser och hyror. Jag skall främst uppehålla mig vid stegringen av livsmedelspriserna. Utvecklingen av priserna är bekant för alla och inte minst för dem som svarar för hushållens inköp. På två år har priserna på livsmedel stigit med i runt tal 20 procent. Enbart under förra året steg de med över 10 procent. I januari i år har de stigit med ytterligare 2,5 procent. Livsmedelsposten väger tyngst i hushållsbudgeten för barnfamiljerna och låginkomstgrupperna. Höjningar av matpriserna belastar hårdast dessa grupper.

Den ökade belastningen känns nu så hårt att följderna blivit spontana köpstrejker, demonstrationer och massmöten. Det är bra att man demonstrerar och uttrycker sina åsikter. Endast genom rörelsen bland folket kan förändringar framtvingas. Krav som vänsterpartiet kommunisterna länge varit ensamt om att föra fram får nu en mycket stark anslutning. Priskontroll och prisstopp, men därtill också direkt sänkning av matpriserna genom slopande av mervärdesskatten och genom övergång till en lågprislinje i jordbrukspolitiken, är de krav som ställs. Vårt parti anser dessa krav berättigade och riktiga.

När det gäller frågan om prisstopp har riksdagen senare i dag till behandling en motion från den kommunistiska gruppen, som kräver att lagen om allmän prisreglering skyndsamt skall sättas i kraft med priserna av den 31 december 1971 som stoppriser. Kravet om slopande av mervärdesskatten på livsmedel har också ställts i en kommunistisk partimotion, och den kommer upp senare under riksdagen. Förslag om en lågprislinje vid prissättningen av jordbruksprodukter har vår grupp fört fram vid flera tillfällen. Vi gjorde det i en riksdagsmotion år 1967, som emellertid de övriga partierna sade nej till. Vi återkom med frågan i föl, men då fick vi också nej till svar. Det har alltså funnits flera tillfällen då riksdagen kunnat uttala sig för en lågprislinje, men de övriga partierna har som sagt inte velat vara med om det. I det sammanhanget vill jag tillägga att det är ett falskt påstående som några ledamöter av regeringen gjort inför offentligheten de senaste dagarna, när de hävdade att riksdagen enhälligt skulle ha godkänt de nuvarande priserna på jordbruksprodukter. Vi kommunister reserverade oss.

Nu framträder både tidningar och politiker och försöker göra gällande att det inte går att göra någonting åt de höga matpriserna. Dessa skall fortsätta att stiga -- det är tydligen meningen -- och redan i dag rusar priserna på nytt uppåt på viktiga livsmedel.

Jag skall bemöta några av de argument som anförs, men först en allmän reflexion. Det är märkligt att det enligt vissa partier inte går att göra någonting över huvud taget när det gäller en fråga som har så stor betydelse för familjer och enskilda som priserna på mat. Hörde man någonsin från samma partier att det var stört omöjligt att göra något, när storbolag och banker begär skattelättnader eller direkta bidrag? Nej, Skandinavbankens och Enskilda bankens aktieägare kan man ge några hundra miljoner på ett bräde, men använda motsvarande belopp för att sänka mjölkpriserna, det vill man inte göra. Om vi ställer den frågan, försöker man hitta på tusen skäl till att det är omöjligt.

Vad är det nu man säger gentemot dem som kräver en sänkning av matpriserna? Jo, exempelvis att det finns många låglöneanställda i produktion och distribution av livsmedel. Det stämmer, men jag har inte hört någon husmor som krävt att dessa inte skall få skäliga löneförbättringar. Dessa låglöneanställda köper själva livsmedel och skulle få stor glädje av sänkta priser.

Man säger också att frågan om en lågprislinje bara är en teknisk fråga och att maten ju hur som helst måste betalas. Det spelar ingen roll, säger man, om det sker genom höga priser över disken eller om en del betalas via skattsedlarna. Jo, det gör det visst, eftersom vi fortfarande trots de borgerligas ansträngningar har ett progressivt system för inkomstbeskattningen. Övergång till lågprislinje gynnar låginkomsttagare.

Vidare sägs om kravet att momsen skall bort från maten att det för det första inte går att tekniskt genomföra, att det för det andra inte går att täcka minskningen i skatteinkomster. Men ett faktum är att en rad länder har lägre mervärdeskatt eller annan omsättningskatt på livsmedel än på andra varor, och kan de klara det borde Sverige också kunna göra det. Vad gäller skattebortfallet så har vårt parti anvisat möjliga skattehöjningar som tillsammans ger 2,5 miljarder kronor. Tillsammans med en både nödvändig och realistisk nedskärning av de höga militärutgifterna ger detta statskassan vad ett totalt avskaffande av momsen på matvaror kostar.

Men om man av någon anledning inte anser det möjligt att göra en så stor förändring, varför slår regeringen dövörat till för varje åtgärd? Höj exempelvis den statliga bolagsskatten från nuvarande 40 till 50 procent. Det har den ju varit tidigare. Det ger 360 miljoner. Begränsa avdragsrätten för skuldräntor till ett sammanlagt skuldbelopp på högst 125 000 kronor. Det ger statskassan 600 miljoner kronor.

Slopa det nuvarande taket för folkpensionsavgiften, så att denna utgår med fem procent hela vägen. Det ger 925 miljoner. Ni kan väl ändå inte påstå att det är fullständigt omöjligt att genomföra något av dessa förslag? Men det skulle ge pengar att ta bort momsen i varje fall på några viktiga baslivsmedel – mjölk, bröd, grönsaker, fisk, kött. Varje åtgärd i denna riktning skulle vara en hjälp till barnfamiljerna. Regeringen måste ta mera allvarligt på den här frågan och inte avvisa möjliga lösningar av falsk prestige eller av andra skäl.

Man hänvisar vidare till att alla varor stigit i pris och att det alltså handlar om en allmän inflation. Javisst, men gör det problemen lättare för barnfamiljerna och låginkomsttagarna? Minskar det kritiken mot det

nuvarande ekonomiska systemet och de politiska och andra krafter som upprätthåller det? Tvärtom. Men matpriserna är otvivelaktigt den tyngsta och nödvändigaste posten och samtidigt den som ökat mest de senaste åren.

Slutligen anförs också som något slags skäl mot en sänkning av matpriserna att en sådan skulle vara till fördel för alla. Det är ett konstigt argument. Om man speciellt vill hjälpa barnfamiljerna är det bättre att göra det bidragsvägen, säger olika regeringsrepresentanter. Och så hänvisar de till den förbättring av bostadsbidragen som riksdagen beslutade i höstas. Men den förbättringen, de pengarna, kan väl inte räcka till allt på samma sätt som femöringen i barnvisan? Det var ju bostadsbidrag det handlade om, och pengarna behövdes mer än väl till det ändamålet på grund av de höjda hyrorna. De pengarna kan ju inte också betala fördyringen av maten. Någon förbättring av barnbidragen har familjerna inte sett till, och det var heller aldrig meningen att de skulle fungera som priskompensation till familjens mat. Nu finns det emellertid många fler än barnfamiljerna som drabbas hårt av de höjda matpriserna. Att avskaffa momsen på maten är den bästa och redigaste åtgärden.

Herr talman! Det finns många problem att beröra vid en allmän diskussion om den ekonomiska politiken. Jag skall mycket kortfattat ta upp ytterligare två. Finansutskottet är betydligt mera återhållsamt än regeringen när det gäller att värdera decemberbeslutet om valutorna, och det bör man hålla utskottet räkning för. När handelsministern kom hem efter uppskrivningen av kronan gentemot den amerikanska dollarn lät det i tidningarna närmast som om han hemfört en stor seger. I själva verket handlade det om en kapitulation för USA-imperialismens krav. Valutakrisen är på intet sätt löst. Dess grundläggande orsaker består. Finansutskottet har rätt när det säger att man inte kan bortse från riskerna för förnyade valutakriser av samma typ som under de senaste åren. Så kommer det att vara så länge USA-dollar tillåts dominera det internationella kapitalistiska valutasystemet. Lösningen är en frigörelse från dollarns välde.

En annan fråga, där jag däremot inte kan instämma med finansutskottets skrivning, gäller dess understrykande av huvudtanken i regeringens finansplan att stat och kommun nästa budgetår skall begränsa sina "anspråk" – som man säger – och inte lägga beslag på "en oproportionerlig del av tillgängligt sparande och tillgänglig kapitalmarknad". Motiveringen är att det privata näringslivets tillgång till kapitalmarknaden i stället måste breddas. Vi har sagt att detta är ett nyckelställe i finansplanen därför att det avslöjar den grundläggande ideologi som är finansministerns och hela regeringens. Man satsar på det kapitalistiska s. k. privata näringslivet, på dess utveckling och därmed även på de lagbundenheter som gäller för den kapitalistiska utvecklingen. Finansplanens utmärkande drag är en anpassning till det privata näringslivet och dess intressen. I stället för långsiktig planering får Sverige också i fortsättningen en kortsiktig konjunkturpolitik. I stället för att söka planera den ekonomiska utvecklingen sätter regeringen alla kort på en möjlig förbättring av den internationella kapitalistiska konjunkturen.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att det behövs en ny politik som

garanterar allas rätt till arbete, som garanterar full och effektiv sysselsättning åt varje län utan avfolkning, som säkrar höjd levnadsstandard och jämnare fördelning. Det är en annan politik än den regeringen för, därför också en annan politik än de borgerliga partierna vill ha. Därför yrkar jag, herr talman, under punkt 1 i finansutskottets betänkande nr 1 bifall till motionen 402, där vänsterpartiet kommunisternas synpunkter utförligt har utvecklats.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag instämmer helt med herr Hermansson när han drar i tvivelsmål värdet av ett ekonomisk-socialt råd och sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens. Det är frågor som har förts fram många gånger, och vi har från socialdemokratiskt håll varje gång sagt att vi inte tror att vi därmed kan lösa de problem som vi brottas med i samhället.

Däremot har jag inte så lätt att instämma med herr Hermansson när han säger att den politik som nu har förts inte har lett till resultat i fråga om sysselsättningen. Det är alldeles uppenbart att de åtgärder som har satts in har lett till påtagliga resultat. Vi ropar inte hurra för att arbetslöshetssiffrorna har gått ned – men vi säger att de åtgärder som sattes in redan innan riksdagen fattade sina beslut i höstas nu börjar verka. Arbetslösheten är inte bara konjunkturbetonad; det är också en strukturomdaning som pågår, och den ställer stora krav på samhället.

Herr Hermansson önskade åtgärder inom miljövärd, yrkesutbildning och mycket annat. Det är just förslag om sådana insatser som regeringen har framfört och som den socialdemokratiska riksdagsgruppen ställer sig bakom. Så sent som i förra veckan ökades anslagen just för miljövärdande åtgärder.

Jag skall inte ta upp någon längre debatt med herr Hermansson om de höga livsmedelspriserna – jag återkommer litet senare, när jag kommenterar vad de övriga talarna har anfört. Herr Hermansson hade emellertid vissa förslag till hur vi skulle kunna kompensera det inkomstbortfall som skulle uppstå om vi tog bort moms på livsmedel. Bl. a. talade han om avdragsrätten för gäldräntor. Hans förslag innebar rätt att dra av räntor för skuldbelopp på upp till 125 000 kronor. Det finns en sektor av samhällslivet som jag sysslar ganska mycket med, och det är bostadspolitiken. Hur skulle det, herr Hermansson, gå med alla flerfamiljshus om vi skulle säga att räntor på skuldbelopp över 125 000 kronor inte får dras av? Givetvis skulle ett så brutalt ingrepp ge utslag i hyreskostnaderna.

Det är riktigt att bostadstilläggen till barnfamiljerna har höjts avsevärt. I januari månad utgick ett bostadstillägg som var tre gånger så stort som tillägget i december i fjol. Vidare höjs nu tilläggen fr. o. m. den 1 april. Men, herr Hermansson, bostadstilläggen är ju för närvarande inte knutna speciellt till bostaden; man kan få bostadstillägg även om ens bostad inte håller en viss standard, tillägget är till viss del generellt. Vi har alltså gått ifrån den gamla principen, som vi hade tidigare för familjebostadsbidragen, att knyta bostadstillägget helt till bostaden. Om vi avsevärt höjer bostadstilläggen kan alltså familjerna i viss mån kompenseras för utgifter på andra områden.

Det är inte så länge sedan vi här i kammaren hade en mycket ingående

debatt om ekonomi, konjunkturer och sysselsättning. Jag tänker då närmast på den debatt som hölls den 7 och 8 december i fjol. Vad var det då som skilde oss åt? På den ena sidan stod socialdemokraterna. Vi godkände de åtgärder som regeringen föreslog och alla de åtgärder som hade vidtagits innan höstriksdagen samlades den 14 oktober. Å andra sidan stod de borgerliga partierna, som – jag vill säga klokt nog! – accepterade socialdemokratins åtgärder, men mindre klokt ovanpå dessa ville lägga andra åtgärder, nämligen att vi tillfälligt skulle ta bort arbetsgivaravgiften och minska momsens. Det var om det vi voterade den 8 december.

Så kommer statsverkspropositionen den 11 januari 1972, alltså endast en månad efteråt, och då ställer massmedia den frågan till oppositionens företrädare: Kommer ni nu tillbaka med era förslag från december månad som ni voterade om i riksdagen? – Nej, säger man, det gör vi inte.

Det ställningstagandet skulle möjligen kunna förklaras med att det – som många har sagt – skulle bli administrativa bekymmer, men jag tror att den egentliga orsaken var att man hade funnit att de här åtgärderna verkligen skulle ha varit farliga; de skulle ha varit tändstickor att leka med som skulle ha kunnat sätta i gång en ordentlig inflationsbrasa. Nu säger herr Löfgren i dag att man inte har ändrat uppfattning, och då undrar jag: Varför kom ni inte tillbaka den här gången med samma förslag?

Herr Kristiansson i Harplinge ville inte ta upp något gammalt gräl om den snö som föll i fjol, och så är han glad över att det har varit så litet snö i vinter; någonting sådant sade herr Kristiansson också förra gången. Vi tillskriver oss inte äran av det från socialdemokratiskt håll! Den här vintern har ju varit gynnsam, men det, herr Kristiansson, är inte förklaringen till att vi nu börjar se resultat: inte minst inom byggnadsverksamheten men också på många andra områden är det nu en uppgång.

Herr Kristiansson vill inte föringa värdet av de åtgärder som har satts in efter riksdagsmajoritetens beslut, och det vore väl dumt att göra det, herr Kristiansson, eftersom ni ställde er bakom dem. Men ni ville också ha andra åtgärder, som vi betvivlade värdet av i allra högsta grad.

Jag skall inte ge mig in på herr Kristianssons betygsättning när det gällde finansministern och höga skatter. Men nog var det betecknande att herr Kristiansson knappt hade talat till punkt i den frågan förrän han sade att kommunerna måste få bättre bidrag till barndaghem och bostadstillägg och en rad andra saker. Ja, det är så ni uppträder. Ni anmärker på det höga skatteläget på den statliga sidan, men ni ropar ständigt på ökade bidrag till kommunerna. Den här gången kom just de synpunkterna alldeles intill varandra på ett mycket klart och avslöjande sätt.

Finansutskottets vice ordförande, herr Löfgren, var glad över att man nu kunde presentera en sammanhållen reservation. Jag skall ge honom rätt på en punkt: han tänkte väl på att fjolårets reservation var mycket svår att läsa. Om herr Löfgren är glad över att det är en sammanhållen reservation där man har fått med också moderaterna, kan jag möjligen förstå även det, men jag är litet tveksam om den glädjen kan vara beständig. Om herr Löfgren är glad på den punkten måste jag senare i

mitt anförande få återkomma till frågan om på vilka punkter man instämmer i de tankegångar som finns i moderaternas stora motion. Det är sannerligen intressanta synpunkter som där anföras.

Herr Löfgren talade om arbetslösheten bland kvinnor. Visst finns den, men jag skall återkomma också i den frågan för att visa hur många fler kvinnor som i dag är ute i förvärvsarbete än t. o. m. vid den förra högkonjunkturen.

Herr Löfgren ansåg det anmärkningsvärt att vi under en lågkonjunktur får uppleva prisstegringar. Men det är väl inte så underligt, herr Löfgren. Vi har ju haft en avtalsrörelse där vi – trodde jag – var överens om den solidariska lönepolitiken. Inte minst innebär föregående års avtalsuppgörelse att vi höjt lönerna och förbättrat villkoren för låginkomsttagarna – det är vi överens om. Då kan ett sådant "fenomen" uppdyka, herr Löfgren, att vi får prisstegringar också under en lågkonjunktur.

Jag delar herr Löfgrens mening på en väsentlig punkt. Om vi befinner oss i en tid av uppåtgående konjunktur, vilket vi gör, är det nödvändigt att man ganska tidigt ser till att man kan frigöra resurser för exportproduktionen och den med importen konkurrerande hemmamarknadsproduktionen, så att man inte redan i ett begynnelsestadium av konjunkturuppgången får störningar när det gäller den externa balansen. Jag delar alltså den meningen, men jag är ganska förvånad över att ni i motionen 812 från mittenpartierna, där ni har räknat upp de övergripande målen, har helt glömt bort just den externa balansen. Det var mycket intressant, och vi har velat påpeka det från utskottsmajoritetens sida.

Herr Burenstam Linder brukar jag lyssna på med stor uppmärksamhet, och jag gör det å dragande kall och ämbetets vägnar. Jag har märkt att sedan vi flyttade in i det här huset har herr Burenstam Linder varje gång i sina anföranden inledningsvis sagt att socialdemokraterna har gjort många bra saker. Men sedan riktar han blickarna mot framtiden, och då målar han allting i svarta färger. Jag är glad över det här erkännandet som herr Burenstam Linder tydligen anser sig böra upprepa varje gång. Men skall vi sedan se på de synpunkter som herr Burenstam Linder nu har aktuella, har jag allt en hel del funderingar.

Jag delar uppfattningen att det är nödvändigt att vi får en ökad ekonomisk tillväxttakt – det är alldeles klart att vi skall ha det. Men det är också klart att vi därmed kan skapa förutsättningar för ett starkare samhälle och få möjligheter att gripa in på olika områden. Då säger herr Burenstam Linder att om vi kunde öka bruttonationalprodukten med så och så många miljarder, skulle samhället ha så och så många miljarder mer att röra sig med. Ja, det är just detta "om". En annan näringspolitik skulle hokus pokus medföra ökning av bruttonationalprodukten och därmed även samhällets inkomster. När det gäller att bedöma dessa frågor går herr Burenstam Linder så långt att han säger att socialdemokraterna nu – inte tidigare – skulle bedriva en starkt reformfientlig politik. Jag har svårt att förstå hur man verkligen kan göra ett sådant påstående.

Jag skall inte närmare motivera utskottets ställningstagande när det gäller motionen om att bringa Kungl. Maj:t till känna frågan om en inköpspool; det kommer man från motionärens håll senare att beröra. Men det är alldeles klart att utskottet har ansett det värdefullt att Kungl.

Maj:t har med detta i bedömningen när man tar ställning till några andra utredningar som vi väntar. Den här tankegången är ju inte alldeles ny — det har vi redovisat i utskottet.

Det är inte så, herr Burenstam Linder, att vi från socialdemokratiskt håll satsar på avveckling i stället för på utveckling. Men vi måste bedriva — och bedriver — en politik som innebär att vi kan ta hand om människor, omskola dem och sätta in dem i nya näringar och på nya jobb, när det visar sig att vi har en strukturomdaning i samhället.

När det gäller sänkt moms på livsmedel tyckte jag att herr Burenstam Linder, när han försökte väga fördelar och nackdelar, hade så starka argument i fråga om nackdelarna att jag inte behöver ytterligare understryka något på den punkten. Den tveksamhet som herr Burenstam Linder uttalade är väl betingad av vissa skäl i dessa oroliga tider, men argumenten för att man måste tänka sig för flera gånger på den här punkten är verkligen starka.

Det har ju blivit så populärt i de yttersta av dessa dagar att tala om en lågprislinje när det gäller livsmedel. Det låter naturligtvis väldigt bra hos demonstranter och många andra människor att tala om en lågprislinje, men att sedan sätta sig in i vad den innebär och försöka förklara detta blir strax litet svårare. Även härvidlag anfördes argumentet att en starkare ekonomisk tillväxt skulle kunna klara problemen. Ja, men det gäller just om man kan nå en starkare ekonomisk tillväxt.

Jag skall inte kommentera herr Burenstam Linders synpunkter på vad det innebär om man sänker skatten. Herr Burenstam Linder frågar varför vi inom finansutskottets majoritet inte tagit upp skattefrågorna den här gången. Men det är väl ganska naturligt att vi inte har gjort det, eftersom en riksdagsmajoritet, bestående av de borgerliga partierna med hjälp av kommunisterna, den 8 december förra året beslöt att hos Kungl. Maj:t begära en allsidig och förutsättningslös utredning om skatterna. Och för att få herr Hermanssons parti med er hade Ni ju dessutom tagit in ett krav att utredningen särskilt skulle beröra förmögenhetsskatterna också. Då är det väl ganska naturligt att inte vi i finansutskottet nu, några månader efteråt, ger oss in på skattefrågorna. - Jag vet inte vilket svar herr finansministern kommer att ge, och om han trots denna begäran från riksdagen kommer att vidta åtgärder. Det är inte min sak att bedöma.

Sedan rynkade jag faktiskt pannan, herr Burenstam Linder, när det gällde direktiv från staten att öka standarden ute i kommunerna på byggen och mycket annat, och mitt minne är väsentligt bättre på den punkten än herr Burenstam Linders. Om herr Burenstam Linder inte fick något gehör för detta i fjol, så berodde det nämligen på att regeringen den 13 november 1970 i en kungörelse förordnade om begränsning av statliga myndigheters rätt att utfärda kostnadshöjande anvisningar. Det var då naturligtvis inte så nödvändigt att 1971 ta upp frågan, när den redan hade observerats av regeringen.

Herr talman! En av de faktorer som vi måste ta med vid bedömningen av hur finanspolitiken och kreditpolitiken och över huvud taget den ekonomiska politiken skall avvägas under budgetåret 1972/73 är självfallet sysselsättningsfrågorna. Arbetslösheten är hög, och jag upprepar: Den är alldeles för hög. Och återhämtningen har väl gått något långsammare

än vad vi tidigare räknade med. Men skall man göra sig en bild av vilka insatser, åtgärder och stimulanser som kan vara försvarliga måste man dels komma ihåg att det budgetår som vi nu diskuterar sträcker sig 16 månader framåt i tiden, dels undgå att påverkas av sådana säsongmässiga utslag i sysselsättningen som vi på kort sikt har svårt att påverka, dels ock ta hänsyn till rörelseinriktningen i den nuvarande utvecklingen. Att i ett sådant vidare perspektiv snegla på enstaka siffror är kanske något som man ändå inte skall göra.

Vad vi i finansutskottets majoritetsgrupp har velat peka på är att vi faktiskt sedan i fjol höst kan konstatera, som jag har sagt, en förbättring av sysselsättningsläget, om vi tar hänsyn till säsongvariationerna. Det gäller såväl den registrerade arbetslösheten som antalet lediga platser och på senare tid också antalet varsel om nedläggning. Som jag sagt ser det ut som om vi nu har passerat vågdalen. Det beror på de åtgärder som har vidtagits när det gäller byggnads- och anläggningsarbeten och när det gäller byggnadsindustrin, träindustrin och snickeriindustrin. Allt detta får spridningseffekter ut i näringslivet.

Arbetslösheten bland kassamedlemmarna har hittills i år varit lägre än vad den var 1968 och lika låg som 1969; det betyder att den i februari var 2,6 procent. Och detta förklaras till någon del av att vi nu har fått flera kassor med relativt låga arbetslöshetsstal. Det ger också en helt annan bild än den domedagsstämning som oppositionen fortfarande vill mana fram med enorma arbetslöshetsköer.

I reservationen till finansutskottets betänkande gör man verkligen aktningvärda försök att blanda ihop förmedlingssiffror och arbetskrafts-siffror och därigenom få situationen att framstå som synnerligen ogynnsam. Jag säger inte att siffrorna är felaktiga, men det är verkligen ett exempel på skicklig skrivkonst att kunna framställa situationen såsom skett. De kammarledamöter som inte har haft tillfälle att läsa finansutskottets betänkande vill jag uppmana att göra det. Läs vad som står överst på s. 24, så skall ni se hur man kan framställa siffror på ett sätt som gagnar ett visst syfte.

Om man ser till helheten kan det konstateras att vi nu har kunnat vända på utvecklingen. Vi skall också lägga märke till – och där kommer jag in på vad herr Löfgren talade om, nämligen kvinnoarbetslösheten – att vi i januari visserligen hade 21 000 fler arbetslösa kvinnor, men samtidigt hade vi 77 000 fler kvinnor ute på arbetsmarknaden, jämfört med januari 1970, då den senaste högkonjunkturen närmade sig sin kulmen. Det betyder att mer än 50 000 fler kvinnor nu är sysselsatta än vid förra högkonjunkturens topp. Det relativa arbetskraftstalet för kvinnor var i januari 53,3 procent mot 51,2 procent två år tidigare. Jag vill fråga: Var finns de jämförbara länder, där mer än hälften av alla kvinnor i arbetsför ålder kan beredas arbete ute på arbetsmarknaden? Jag tror inte att det finns några sådana länder.

Med detta har jag inte på något sätt velat förringa arbetslösheten. Den skall bekämpas med alla till buds stående medel. Men vi får inte förblindas av vad som har passerat – eller vad man tror har passerat – när viktiga beslut om framtiden skall fattas. Vad som är viktigt är att volymen av pågående byggnadsarbeten nu är avsevärt större än för ett år

sedan och att vi har satt i gång många arbeten det senaste året. Jag föreställer mig att ledamoten av finansutskottet och tillika ordföranden i Byggnadsarbetareförbundet Knut Johansson efter mig kommer att kommentera detta.

Jag vill ställa frågan: Vad vill nu oppositionen? Samma fråga fanns också som rubrik på ett program som sändes i TV på kvällen den 26 januari i år. Först trodde jag att rubriksättaren hade farit vilse, eftersom rubriken var en fråga. Den allmänna motionstiden hade gått ut en timme tidigare, och då tyckte jag att rubriken i stället borde förklara: Detta vill oppositionen! Men det var alltså framställt som en fråga. Och när jag hade sett och hört på det programmet under en timme kvarstod i varje fall för mig frågetecknet. Och många nya hade tillkommit. Sällan har så många reservationer staplats på varandra. Och samma reservationer har nu kommit tillbaka i finansutskottets betänkande.

De borgerliga gör det verkligen lätt för sig. I de borgerliga motionerna varnar man givetvis för den höga arbetslösheten, som man säger kan bli ännu värre, och motionärerna kräver hög handlingsberedskap. I den gemensamma borgerliga reservationen sammanfattar man argumentationslinjen i betänkandet så, att man vill inta en mera avvaktande hållning till när ett konjunkturuppsving kommer samt att kravet på skärpt konjunkturberedskap måste innefatta beredvillighet att sätta in ytterligare stimulansåtgärder. Men i samma andedrag uttrycker reservanterna den meningen att konjunkturberedskapen måste innefatta möjligheter att genomföra en åtstramning av den ekonomiska politiken, om detta blir nödvändigt. Det preciseras strax efteråt till att restriktiviteten i finanspolitiken måste ökas, om ett starkt konjunkturuppsving växer fram. Stor vaksamhet måste iakttas vid utskottens utgiftsgranskning, heter det, om restriktiviteten skall kunna ökas. Med detta anser sig utskottsreservanterna, samtliga borgerliga ledamöter, ha besvarat den moderata partimotionen om att riksdagen i princip till ledning för riksdagens utgiftsprövning skall uttala sig för större restriktivitet än vad finansplanen förutsätter.

Jag hoppas att kammarens ledamöter förlåter mig om jag i klarhetens intresse och för att vi skall kunna fatta beslut som vi vet innebörden av frågar: Vad betyder det här? Betyder det att de borgerliga ledamöterna stöder moderatkravet på en hårdare utgiftsprövning än vad finansplanen förutsätter, dvs. en nedbantning av det kalkylerade budgetunderskottet, eller betyder det att moderatrepresentanterna i utskottet frånträder sitt förslag? Några ytterligare alternativ finns inte. Vi bör få ett svar på dessa frågor här och nu, i dag.

Låt mig tillfoga att man när man ville ha dessa frågor besvarade inte fick någon ledning vare sig av utfrågningen i TV eller av partimotionerna. Folkpartiet och centerpartiet har som vanligt ytterligare utgiftskrav utöver statsverkspropositionens, och några påtagliga besparingar tycks inte finnas.

Ja, kammarledamöter, så här går det till; så här många oklara punkter kvarstår när man på den borgerliga kanten försöker skriva sig samman.

Förslagsställarna när det gäller den stramare finanspolitiken, dvs. moderaterna, har i sin partimotion angivit inte mer än två betydande

besparingar. Man vill spara genom att minska bostadsbyggandet med 10 000 lägenheter. Det skulle innebära en besparing på 250 miljoner. Jag förmodar att centerpartiet och folkpartiet inte vill stödja det förslaget. Och för resten – och det är det intressanta – kan det ur totalbudgetsynpunkt kvitta, eftersom, vilket de flesta som sysslar med bostadspolitik vet, en sådan här åtgärd inte får budgeteffekt under det aktuella budgetåret.

Det andra moderatförslaget är att inga medel skall anvisas till markförvärvslånefonden. Den s. k. besparingen väger emellertid ur besparingssynpunkt lätt mot moderaternas skattesänkingsförslag. Totalt sett innebär partiförslaget från moderaterna ett ökat budgetunderskott.

De borgerliga i utskottet har följt principen att en borgerlig motion är en bra motion och tillstyrker dem eller vill ge Kungl. Maj:t till känna sina synpunkter på dem. På några punkter har detta lett till underliga resultat.

I en enskild borgerlig motion krävs sålunda en utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972. Den som gjort sig mödan att tänka igenom saken har förstås funnit att det är precis det vi just nu sysslar med. Finansutskottet och riksdagen tar ställning till den kartläggning och utvärdering av den ekonomiska politiken under år 1971 och den prognos för 1972 som i första hand konjunkturinstitutet har gjort. Utskottets borgerliga ledamöter skriver att de vill ha en noggrann och vetenskaplig utvärdering. De tycker tydligen inte att konjunkturinstitutets analyser och bedömningar är vare sig noggranna eller vetenskapliga. Jag tycker att de borgerliga ledamöterna skall precisera den här kritiken när vi nästa gång har konjunkturinstitutets chef, Börje Kragh, hos oss i utskottet. Det har ju funnits gott om tillfällen till det redan. Att den vetenskapliga forskningen skall följa verkningarna av den ekonomiska politiken är självklart. Det kan vi verkligen inte vara oense om.

Den borgerliga gruppen i utskottet har också som tidigare har anförts sett sig nödsakad att ställa sig bakom en motion av två folkpartister som vill ha en "proportionell" effektivering av kreditåtstramningarna så att de inte drabbar de mindre och medelstora företagen hårdast. Utskottet påpekar att kreditöverenskommelserna alls inte effektueras proportionellt utan att det görs – och bör göras, tycker vi – vissa nödvändiga undantag med särskild hänsyn till de mindre och medelstora företagens större beroende av rörelsekrediter i bankerna. Det är utmärkt att reservanterna i utskottet nu medger detta och att man vidare konstaterar att det är bankerna som bör lastas och att staten vidtar en rad åtgärder för att motverka dessa tendenser. Sådana erkännanden tror jag inte att regeringens kreditpolitik fått någon gång tidigare av de borgerliga. Det är utmärkt att man vill ge Kungl. Maj:t detta till känna. Det är dessutom ett senkommet erkännande av hur nödvändigt det är med statliga styrelse-representanter i de stora bankernas styrelser. Vi hoppas att de borgerliga politiker som är statliga representanter i affärsbankernas styrelser inte sitter och tiger nästa gång sådana här viktiga ting kommer upp till avgörande, utan att man påfordrar en diskussion om saken i styrelsen.

För att ytterligare uppehålla mig vid kreditpolitiken är det intressant att notera att centerpartiets representanter i utskottet i den slutliga

voteringen stödde moderatmotionen om att avskaffa emissionskontrollen – det skedde visserligen under allehanda krumelurer, men de gav ändå det förslaget sitt stöd. Jag rekommenderar kammarens ledamöter även den delen av reservationen till läsning.

Jag skulle, herr talman, vilja fråga: Var står centerpartiet? Moderaterna har i år föredömligt tidigt väckt en stor partimotion, nr 294. Jag vill ge min komplimang för detta nya grepp. Ett fint omslag fick den också så småningom! Men när det gäller innehållet är jag mera betänksam – för att inte säga åtskilligt betänksam. Det är högerns gamla 1930-tals och 1940-talsfilosofi som dammats av och presenterats i en ny förpackning. Innehållet är åtskilligt mörkblåare än omslaget.

Redan på första textsidan påstås att den offentliga sektorn utgör 48,9 procent av Sveriges bruttonationalprodukt. Det är allt ett mycket tvivelaktigt påstående. På s. 190 i finansplanen står det: "För 1971 kan den offentliga sektorn enligt här använd definition beräknas ha tagit i anspråk ca 29 % av bruttonationalproduktens resurser. Inkluderas offentlig affärsverksamhet enligt de definitioner som används i nationalräkenskaperna stiger denna andel till 31 %."

Litet längre ned heter det:

"Schematiskt kan man säga att inemot 60 % av det offentligas inkomster används för att direkt efterfråga reala tillgångar och att ungefär 1/3 av inkomsterna återförs till de privata sektorerna genom olika former av inkomstöverföringar."

Men det mest häpnadsväckande är förstås själva grundsynen i motionen – det är denna riksdagen nu har att ta ställning till, det är den som moderaterna vill skall prägla den ekonomiska politiken och politiken över huvud taget. En stillsam fråga, på det sätt som jag brukar ställa sådana frågor till centerpartister och folkpartister i utskottet: Har ni läst motionen? Ja, det bör ni ha gjort, eftersom ni tagit ställning till den i utskottet. Instämmer ni i dess grundsyn? Ja, det gör ni genom ert ställningstagande i utskottet. Även om det var litet delade meningar inom centergruppen när vi voterade om själva motionen, röstade emellertid folkpartiets och majoriteten av centerpartiets representanter för de i motionen angivna riktlinjerna för den ekonomiska politiken. De riktlinjerna inkluderar en allmän övergång till privatisering av hushållningen och avgiftssystem i stället för solidariskt betalningsansvar på samhällsviktiga områden. De riktlinjerna baseras bl. a. på en analys av samhällsbyggandet och samhällsutvecklingen som det väl ändå måste vara mycket genant för andra än moderaterna att ställa sig bakom.

"Det är knappast möjligt att på något område visa på en utveckling, där den enskildes beslutsutrymme har vidgats som ett resultat av den socialdemokratiska politiken."

Ja, så står det i motionen 294. Det rimmar mycket dåligt med det beröm som herr Burenstam Linder inledningsvis gav oss. Men, kammarledamöter, det är utifrån en sådan här uppfattning som de borgerliga reservanterna i utskottet – moderater, folkpartister och centerpartister – nu vill utforma den sociala och ekonomiska politiken. Och ändå finns det folk, ja t. o. m. tidigare högerledare, som tycker att de politiska skiljelinjerna är svaga. Det finns nog plats för en liten fråga till: Var står centerpartiet?

Herr talman! Jag har en känsla av att jag har använt den tid – kanske litet mer – som var utsatt för mitt anförande. Jag får väl tillfälle att återkomma, och jag vill med det som jag har anført yrka bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 1.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterade under utskottsordförandens anförande att han, sedan han hade talat mycket ingående om osäkerheten i bedömningarna i en tid som ligger långt fram i tiden, ironiserade över vad som var skrivet i reservationen. Vad som står där kan tolkas så här: i ett visst läge måste vi göra på ett sätt, i ett annat läge måste vi göra på ett annat sätt – alltså en beredskap för den händelse konjunkturen ligger lågt och för den händelse konjunkturen går upp.

Jag kan inte underlåta att svara herr Ekström med en jämförelse mellan vad som kan hända i vår hektiska ekonomi och vad som händer i den hektiska trafiken, som vi alla är ute i. När vi går över en gata möts vi av risker och ovisshet. Kommer vi till en stor korsning där det finns refuger lyser det rött eller grönt. Är det rött ljus är det tvärstopp, är det grönt ljus är det klart framåt. Så långt börjar det bli klart för svenska folket också i politiken. Är det emellertid så att vi kommer till en obehövad övergång ser vi oss om åt båda hållen, och jag tror nog att det är riktigt att vi gör så. Detta gäller också i politiken.

Sedan noterade jag också utskottsordförandens goda minne. Vi talade om det goda vädret i december, och det var inte utan mening som jag nämnde det också i dag. Givetvis har det betytt oerhört mycket, men låt oss lämna det och gå till frågan: Hade de åtgärder som föreslogs i höstas behövts? På den frågan svarade jag i mitt anförande att jag anser att så var fallet. Vi har inte haft den nedgång i arbetslöshetssiffrorna – det sade också herr Ekström – som man hade trott sig få. Tydligt hade åtgärder av det slag som vi förordade i december månad – och som vi för övrigt förordade i oktober månad – varit befogade.

Sedan är det helt naturligt att vi, när vi sade att dessa åtgärder skulle sättas in tidigt i höstas, inte kommer igen och föreslår dem nu också – med risk för att de skulle få verkan först i en tid då det ändå normalt brukar vara en bättre sysselsättning och då vi egentligen menade att de skulle upphöra.

Jag noterade också att herr Ekström fullständigt hade missförstått mig beträffande mitt resonemang om kommunerna. Jag begärde inte fler bidrag; jag sade bara att bidragen hade varit utformade på det sättet att kommunerna var tvingade till investeringar för uppgifter som de skulle ha kunnat klara på ett billigare sätt.

Min repliktid är tyvärr nästan ute. Jag vill därför bara avslutningsvis beröra en fråga som herr Ekström gång på gång återkom till, nämligen: Var står centerpartiet? Vi kan naturligtvis ställa sådana frågor till varandra partierna emellan – vi blir kanske inte klokare för det – men det viktigaste är ändå att svenska folket förstår var centern står, och så synes ju vara fallet.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad vill oppositionen? frågade herr Ekström. Ja, vad vill herr Ekström? Jag hörde inte något konkret recept på hur man skall hantera de ekonomiska svårigheterna. Jag gjorde mitt i anförandet det förmodandet, att socialdemokraterna för närvarande mest har *en* sak att säga, nämligen att samhället, dvs. staten, måste bli starkare och större. Det var faktiskt det enda konkreta som herr Ekström hade med också i sitt inlägg; i övrigt fanns det inget förslag om hur man borde hantera de allvarliga problem som oppositionsföreträdare har tagit upp. Jag tog upp en del brännande skattefrågor och det handfasta problemet om hur man skall handskas med de stigande matpriserna, men det fanns inget svar på detta i herr Ekströms mycket långa anförande.

Herr Ekström sade att moderaternas krav på en mera restriktiv finanspolitik hade på något sätt försvunnit i den gemensamma reservationen. Vårt resonemang är, att om det blir en markerad konjunkturuppgång — vilket vi hoppas — behövs det verkligen en mera restriktiv finanspolitik. Det har faktiskt också ni själva antytt i er egen skrivning; något krav som vi har framfört på den punkten har alltså inte försvunnit.

Vad beträffar skattesänkning, herr Ekström, angav jag ett antal olika områden där utrymme skulle kunna skapas för en sådan absolut nödvändig förändring — eftersom de genomsnittliga inkomsttagarna i det här landet för närvarande befinner sig i ett skatteläge som är ohållbart. Jag tror att det finns en hel del offentligt slöseri på olika områden, vidare tror jag att man kan göra en hel del åt skolpolitiken för att få den mindre dyrbar, och jag angav också ett antal andra exempel.

När det gäller råd och anvisningar till kommunerna som ämbetsverken skickar ut — något som har blivit mycket dyrbart för kommunerna — påstår herr Ekström att han hade rätt, men det har inte herr Ekström. I november 1970 kom herr Sträng med den i och för sig riktiga idén, att nya råd och anvisningar skulle underställas regeringen. Vad vi då föreslog — vad jag sade t. ex. — var: Varför inte titta igenom de redan existerande råden och anvisningarna för att se efter vad man skulle kunna spara på den punkten? Denna begäran avstyrkte emellertid finansutskottet, och riksdagen avlog den. Nu står det i finansplanen att herr Sträng på hösten 1971 hade slagit sig ned tillsammans med Kommunförbundet för att titta igenom de existerande råden och anvisningarna, och det tycker jag var bra. Herr Ekström bör erkänna att han hade fel på den punkten.

Hur stor den offentliga sektorn är, herr Ekström, beror på hur man mäter den. Det mått som vi har angivit — och som herr Ekström tyckte var så konstigt — är ett i vetenskapligt kvalificerade sammanhang riktigt mått. Det finns t. ex. använt i den här skriften, som herr Ekström själv har delat ut till finansutskottets ledamöter. Vi får väl tillfälle att tala vidare om detta när vi får mera tid än jag har i en kort replik.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man börjar lära känna herr Ekström litet mera när man får delta i ett par debatter med honom.

Jag trodde inte att herr Ekström hade så svårt att läsa innantill att han skulle behöva fråga oss vad vi egentligen menar. Behöver jag tala om för

herr Ekström att moderaterna har avstått från sitt krav på en strängare restriktivitet, eftersom vi har skrivit oss samman utan att detta krav återupprepas?

Sedan vill jag säga, att det väl måste vara ren bluff från herr Ekströms sida, om han vill påstå att vi har skrivit under på allt vad moderaterna har framfört i sin motion. Vi har i vårt yrkande i utskottet tydligt och klart sagt att vi, med bifall till våra motioner och i anledning av denna moderatmotion och med vad vi har anfört i själva utskottsskrivningen, yrkat si och så. Nog måste väl herr Ekström förstå att detta är ett klart ställningstagande, som han inte behöver misstänkliggöra oss för! Men nu förstår jag varför herr Ekström i reciten tydligen var angelägen om att ta in en hel mängd annat av moderaternas förslag än det som vi hade anledning att behandla i utskottet. Jag ställde frågan varför det skulle vara med där, och då svarade herr Ekström under hand: Ja, men det skall vi ju inte alls behandla i utskottet, utan där blir det bara de saker som motsvaras av de klämmor som vi skall ha. Nu har vi fått klarhet i att man tydligen ville försöka få fast oss på något sätt.

Sedan frågar herr Ekström när jag säger att vi inte har ändrat oss beträffande förslagen: Varför har ni då inte upprepat dem? Ja, det har jag förklarat i mitt förra anförande.

Herr Ekström säger att vi framförde förslagen i december. Nej, det gjorde vi inte. Vi framförde dem i oktober. Det var ni som hindrade att det kunde bli en sådan behandling i utskotten att de åtgärder vi föreslog skulle verka så snabbt att de hade kunnat tillämpas redan i början av november månad. Jag har också förklarat varför vi nu inte upprepar dem. Regeringen får helt enkelt ta ansvaret för att det vi då ville åstadkomma och även hade kunnat åstadkomma nu inte kan uppnås på grund av att ni vägrade gå med på detta.

Herr Ekström säger att vi glömt att tala om den yttre balansen. Läs då på s. 5 i motionen 812 där det står talat om "balans i utrikesbetalningarna". Vi har också i utskottet redovisat hur vi åberopat både motionstext och klämmor.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Regeringens åtgärder mot arbetslösheten har lett till vissa resultat, säger herr Ekström. Det vore också skräp, om så inte alls hade varit fallet. Men det är ett faktum som herr Ekström inte kommer ifrån att regeringen under det gångna året misslyckats att uppfylla de mål som brukar ställas upp för den ekonomiska politiken. Till dem hör ju full sysselsättning och en rimlig prisstabilitet. Men vad har 1971 kännetecknats av och vad kommer troligen 1972 att kännetecknas av? Jo, av stor arbetslöshet och samtidigt stora prisstegringar. Det finns inga tecken som visar att regeringen skulle vara i färd med att klara av dessa båda stora problem.

Herr Ekström ogillade de förslag vi hade ställt, genom vilka man kunde sänka livsmedelspriserna. Det visste jag förut, men jag tyckte inte att hans argumentering var saklig. Om man skulle sätta en övre gräns för det avdrag som får göras för räntor i deklarationen till att avse ett skuldbelopp på 125 000 kronor, skulle det inte ha den inverkan på

hyrorna i flerfamiljsfastigheter som han påstod, eftersom hyrorna fastställs på annat sätt. Däremot skulle det inverka för den som äger en lyxvilla och som har ett skuldbelopp på t. ex. 200 000 kronor. Men sådana villaägare ömmar vi verkligen inte för. Vi tycker att de skall betala en större skatt än de för närvarande gör.

Bostadstilläggen hjälper upp de höga matpriserna, sade herr Ekström. Jag tycker att det är en vidunderlig argumentation. Bostadstilläggen förbättrades därför att hyrorna hade ökat. Jag erinrar mig nu att det var en rad framstående socialdemokrater här i riksdagen som ville att dessa bostadstillägg skulle betalas direkt till fastighetsägarna. Ja, i så fall kunde möjligen höjningen av dem hjälpa till så att fastighetsägarna fick det litet lättare att klara maten, men det kunde absolut inte hjälpa den stora massan av barnfamiljer.

Jag tycker fortfarande att regeringen tar för lätt på kravet på en sänkning av livsmedelspriserna. Man behandlar olika grupper i samhället olika på ett felaktigt sätt. Det finns ett aktuellt exempel. Vi har nyss på bankarna fått propositionen 20, som föreslår en förändring i förordningen om särskilt investeringsavdrag för bolag. Denna proposition har tillkommit som ett beställningsarbete av Sveriges redareförening. De extra investeringsavdragen främjar kapitalets profiter, men de var inte så formulerade att samtliga kapitalägare inom samtliga branscher kunde tillgodogöra sig merprofiterna genom avdragen. Därav Redareföreningens beställning, som snabbt effektuerades av finansministern.

När en allt kraftigare folkrörelse kräver sänkta priser och bort med momsen, så negligerar man fullständigt dessa krav, trots att människor ställer upp i massmanifestationer. Men när Redareföreningen skriver brev och vill ha sänkta skatter, då kommer det snabbt en proposition på riksdagens bord.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristiansson i Harplinge försökte på olika sätt förklara sina tidigare påståenden och sade att svenska folket uppfattar tydligen vad som är centerns politik. Jag skulle vilja råda herr Kristiansson att inte ta så allvarligt på vad olika opinionsinstitut kommer fram till. Det är inte alldeles säkert att en opinionsundersökning utgör ett bevis på att man har förstått var centerpartiet står i dag.

Herr Burenstam Linder sade att jag höll ett mycket långt anförande och det gjorde jag kanske, men jag tror att herr Burenstam Linders var ännu längre utan att jag fick klart för mig hur en annan ekonomisk politik skulle se ut. I mitt anförande talade jag just om nödvändigheten av att i tider då konjunkturen går uppåt se till att exportproduktionen och den med importen konkurrerande hemmaproduktionen får resurser på ett tidigt stadium. Annars kan det uppstå externa balansrubningar. Jag inser till fullo att de grundläggande möjligheterna för oss i samhället att ha en stark offentlig sektor är ett näringsliv som har styrka.

Tala sedan inte så ofta, herr Burenstam Linder, om det offentliga slöseriet! Det är många människor anställda i den offentliga sektorn som i dag var och en på sin arbetsplats brottas med de problem som finns. Gång på gång får de från ert håll höra att de inte har något

kostnadsansvar för det arbete de bedriver. Sådana beskyllningar riktas till sjuksköterskor, hemvårdarinnor och många andra människor i den offentliga sektorn. Sluta upp med dessa beskyllningar om ett offentligt slöseri!

Finansutskottets vice ordförande herr Löfgren blev upprörd över mitt påstående att ni på borgerligt håll inte direkt har sagt var ni står beträffande moderatmotionen 294. Han förstår nu, säger han, varför jag vill att reciten skulle innehålla ett referat av moderatmotionen på det sätt som den gör. Det är inte något märkvärdigt med den reciten. Det som står i den är just vad vi här behandlar.

Det var, herr Löfgren, den 8 december 1971 som vi voterade i kammaren. Då ansåg ni fortfarande att det skulle finnas möjligheter att genomföra de generella åtgärderna. Men den 11 januari i år var det tydligen inte längre höjden av politisk visdom att föra fram dessa förslag.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström försökte klara sig ur den här diskussionen genom att säga att det inte är säkert att väljarna, eller i detta fall de tillfrågade vid SIFO-undersökningen, begrep vad de talade om. Den nedvärderingen får naturligtvis stå för herr Ekströms egen räkning. Det är möjligt att de inte begrep centerns program, men det kan också vara så att de begriper de andra partiernas program ännu mindre.

Jag återkommer till den frågan och vill mycket kort säga till herr Ekström: Läs reservationen – plocka inte bara ut valda uttryck och avsnitt precis som en viss potentat läser Bibeln! Det är vad jag vill rekommendera. Då kommer det att framstå för Er vilken politik vi vill bedriva.

Herr Ekström ironiserade också över vår voteringsomgång i utskottet. Men sättet att votera bestäms ju av den socialdemokratiska majoriteten i utskottet, och på oppositionssidan har vi inte annat än att följa de bestämmelser som ni dikterar.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall råda något som helst missförstånd mellan mig och herr Ekström vill jag rätta ett litet tekniskt fel som jag gjorde i mitt förra anförande. Jag sade att vi i reservationens kläm hade skrivit både "med bifall till" och "i anledning av" motionerna. Det står "i anledning av" på alla punkter. Skillnaden är att det i reservationens text står att vi tillstyrker motionerna direkt i den mån vi gör det. I det andra fallet, som var den springande punkten, hade vi faktiskt en helt annan skrivning.

Jag kan inte förstå att herr Ekström på något sätt behöver vara tveksam beträffande vårt ställningstagande.

Herr Ekström har sagt en del beträffande kreditfrågorna, men det finns ingen möjlighet för mig att på den korta minut som återstår ta upp ett ytterligare bemötande. Jag vill bara säga att de mindre och medelstora företagen mycket väl vet att de har kommit i kläm när det gäller kreditrestriktioner. Därför finns inte stor anledning att hålla på att ge beskrivningar av olika slag som skulle visa detta. Företagen vet att det

faktiskt förhåller sig på det sättet.

Vidare tror jag att herr Ekström inte alltid vill förstå vad vi menar, och då är det inte heller så lätt att göra det. Detta kanske hänger samman med den inställning socialdemokraterna har till oss i oppositionen.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Ekström, att det på sina håll finns en viss lättvindighet med pengar, som vi kan kalla offentligt slöseri, är väl dumt att förneka. Vi läser ibland ganska omfattande tidningsrubriker härom, och jag tror att man skall vara på det klara med att det fordras ett bättre kostnadsmedvetande.

Nu skall inte heller herr Ekström försöka slinka undan med att göra gällande att min kritik skulle innebära att sjuksköterskor och andra anställda inom den offentliga sektorn skulle vara slarviga på något sätt. Det har jag faktiskt aldrig sagt. Det är snarare på det viset att det här fordras vissa signaler, t. ex. att finansutskottets ordförande uttalar att det finns risker för offentligt slöseri och att det gäller att man uppifrån utformar ett sådant system att man undviker detta.

Men vi skall inte överdriva detta med offentligt slöseri. Jag nämnde det som en punkt bland andra punkter som måste observeras för att vi så småningom skall kunna komma till rätta med det helt orimliga skattesystem som vi har. Det tror jag är nödvändigt att vi inriktar oss på. Det nuvarande skattesystemet tillsammans med en del andra ekonomisk-politiska åtgärder från regeringens sida har inneburit att den ekonomiska politiken kommit att bli reformfientlig. Jag upprepar detta: Jag anklagar alls icke socialdemokratin för att lida någon brist på reformönskningsar – det vore fullständigt vansinnigt att uttala en sådan anklagelse – men ni driver för närvarande en ekonomisk politik som innebär att era möjligheter att genomföra reformer försvåras. Det är det jag menar, när jag säger att ni driver en reformfientlig politik.

Låt mig i det sammanhanget nämna att jag häromdagen läste en liten artikel i Nerikes Allehanda om Örebro, som troligen har en av de högsta kommunalskatterna i landet. Där drar det starka samhället tydligen in på exempelvis skolmaten i så hög grad att det blir ramaskrin i debatten. Det visar litet vilka svårigheter som uppstått. Det är bra att erkänna dem.

När det gäller råd och anvisningar, som vi hade ett litet meningsutbyte om, skall vi inte i en sådan här debatt stå och gnälla på varandra för att någon inte erkänner när han har fel. Men nog hade väl herr Ekström fel på den punkten? Var det inte så?

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är några frågor som med nödvändighet inställer sig när man läser finansplanen och finansutskottets betänkande och hör socialdemokratin talesmän i den här debatten, och jag vill uttrycka de frågorna på följande sätt.

Varför söker inte socialdemokratin dra några lärdomar av den utveckling som lett fram till den ekonomiska krisen och den stora arbetslösheten? Varför söker ni inte dra några slutsatser av den politik som lett fram till de stora prisstegringarna? Erfarenheten har ju tydligt

visat att full sysselsättning inte kan garanteras i ett samhälle där storfinansen har den ekonomiska makten. Inflationen och prisstegringarna har sin yttersta källa i det ekonomiska systemet och i monopolens dominerande ställning.

Nu hoppas regeringspartiet på en uppgång ur den ekonomiska krisen genom en ny högkonjunktur, och det är möjligt att dessa förhoppningar så småningom infrias. Men då börjar man på nytt samma kretslopp som det senaste året har lett fram till den stora arbetslösheten. I stället för att utnyttja den väntade uppgången för en långsiktig planering låter regeringspartiet det privata kapitalistiska näringslivet bestämma grundvalen för den fortsatta utvecklingen.

Följderna av denna anpassning är uppenbara. Avfolkningen av skogslänen kommer i gång igen, storstadsområdena kommer att fortsätta att växa med samma negativa konsekvenser för befolkningen som hittills, det blir ingen planmässig utbyggnad av näringslivet, någon mobilisering kommer inte att ske av de stora inhemska reserver av arbetskraft som har kartlagts bl. a. av låginkomstutredningen, och den nödvändiga förändringen av maktförhållandena inom företagen låter vänta på sig.

Är man inom socialdemokratien verkligen tillfredsställd med att upprepa den felaktiga och ofullständiga politik som lett fram till de nuvarande svåra problemen för människorna?

Herr talman! Jag tror att det, om man inte tar allvarigare på dessa problem, är risk för att den politiken i stället kommer att upprepas under ledning av de borgerliga partierna.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder envisas med att fortfarande tala om den där kungörelsen. Jag har refererat innehållet i denna kungörelse, som innebar att statliga myndigheters rätt att utfärda kostnadshöjande anvisningar begränsades. Herr Burenstam Linder menar att det också borde ha tagits ett initiativ till att tidigare utfärdade råd och anvisningar skulle ses över. Jag menar att detta även sker varje år, inte minst genom att finansdepartementet uppmanar myndigheter och verk att innan de lämnar in sina petita försöka åstadkomma en begränsning. Så skedde även i fjol. Totalt ökade petitaframställningarna med 10 miljarder kronor, men detta begränsades till 7 miljarder kronor i statsverkspropositionen.

Herr Kristiansson i Harplinge säger att de som tillhör minoriteten inte bestämmer voteringsordningen i finansutskottet. Jag vet inte om detta skulle vara en kritik mot den voteringsordning som vi har. Jag nämnde i förbigående att det vid ställningstagandet till motionen 294 – alltså den motion med det fina blå omslaget vilken visades upp av moderaterna – framkom viss tveksamhet bland centerpartisterna i ett inledande skede. Denna tveksamhet har ni i folkpartiet och i centerpartiet behållit hela tiden. Det är också därför som finansutskottets vice ordförande blir så upprörd när jag frågar: Vad är det ni tar avstånd från i moderaternas motion? Ni säger bara att ni i *anledning* av motionen vill ge Kungl. Maj:t till känna vad ni har anfört. Vad ni egentligen avser kommer efter denna debatt fortfarande att framstå såsom oklart.

Varken herr Kristiansson i Harplinge eller herr Löfgren har från denna

talargestol försvarat politiken beträffande den offentliga sektorn. Det är grumligheten i deras inställning som jag vill påtala mot bakgrunden av den av moderaterna väckta motionen, som har så stora likheter med det som anfördes av högern under 1930- och 1940-talen. Ni har nu haft tre möjligheter att stiga upp och säga att ni försvarar den offentliga sektorn, men det överlämnar ni till oss socialdemokrater. Från er två kan man inte räkna med någon som helst hjälp i detta fall.

Herr Burenstam Linder! Visst har vi ett kostnadsmedvetande inom den offentliga sektorn, och hela det arbete som pågår med programbudgetering syftar ju till att få till stånd ett ännu starkare kostnadsmedvetande. Men vad jag reagerar mot är att Ni ständigt och jämt skall hacka på den offentliga sektorn och helt förbiser alla de människor som är verksamma inom denna och som givetvis måste känna sig illa berörda av den kritik som de oavbrutet utsätts för från Ert håll.

Herr talman! Jag föreställer mig att diskussionsomgången mellan finansutskottets ledamöter med detta är avslutad och att debatten nu kommer att fortsätta med övriga talare.

Herr talmannen anmälde att herrar Löfgren och Kristiansson i Harplinge anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Allteftersom tiden gått har det framstått allt klarare, att den sorts åtgärder för att komma till rätta med arbetslösheten som regeringen och riksdagsmajoriteten drev igenom i höstas inte har gett det åsyftade resultatet, dvs. inte varit tillräckliga. Ökningen av arbetslösheten har visserligen nu av allt att döma kulminerat. Men uppbromsningen har skett på en mycket hög nivå. Under förra lågkonjunkturen – 1967/68 – då vi ju hade något av en rekordarbetslöshet, nådde arbetslöshetsciffrorna som högst upp till ca 65 000. I vinter har vi haft 80 000–85 000 registrerade arbetslösa. Läget är i verkligheten ännu ogynnsammare, om man tar med i bilden att vi nu i vinter haft ett mycket större antal sysselsatta genom arbetsmarknadsutbildning och direkta sysselsättningskapande åtgärder genom samhällets försorg än vi hade 1967/68. I januari i år hade närmare 110 000 personer sin försörjning genom arbete av det slaget.

Som jag framhållit i flera olika sammanhang här i kammaren kan slutsatsen av detta bara vara en: hur stor den arbetsmarknadspolitiska apparaten än blir, är den inte tillräcklig för att bemästra sysselsättningsproblemet av den omfattning som vi har haft under de senaste konjunktursvackorna. Det leder oss till att inse att kampen mot arbetslösheten måste föras på flera fronter samtidigt. Vi måste genom en aktiv näringspolitik skapa arbetstrygghet och konkurrenskraft i våra företag på lång sikt. När konjunkturen viker måste vi vara beredda att sätta in generella sysselsättningsstimulerande åtgärder för att göra företagen uthålligare, då det gäller att hålla kvar den arbetskraft som de för tillfället har svårt att sysselsätta. Det är en självklarhet. För dem som ändå blir utan arbete måste dessa åtgärder kompletteras med direkta arbetsmarknadspolitiska

insatser som kan ge tillfällig eller mer varaktig sysselsättning.

Jag tror att man i långa stycken kan göra en jämförelse med förhållandena inom hälso- och sjukvården. Vi är överens om att det inte räcker med att vi bygger upp en förnämlig sjukhus- och läkarorganisation. Minst lika viktigt är det att förebygga sjukdom och olycksfall genom olika slag av friskvård, hälsovård, ett fullgott arbetarskydd osv. Den synen måste vi också försöka lägga oss till med när det gäller att komma till rätta med den samhällssjukdom som arbetslösheten utgör. Liksom på hälso- och sjukvårdsområdet blir det också både svårare och kostsammare för samhället att lösa sin uppgift när skadan väl är skedd, dvs. i det här fallet när uppsägningarna väl är ett faktum

Vad som skilt regering och opposition under det senaste årets diskussion om arbetslösheten har främst varit just behovet av förebyggande åtgärder. Centerns och övriga oppositionspartiets förslag i höstas var i hög grad inriktade på att förebygga arbetslöshet. Ett tillfälligt borttagande av arbetsgivaravgiften skulle exempelvis gett företagen större möjligheter att hålla uppe sysselsättningen under vintern, och pressen på den arbetsmarknadspolitiska apparaten skulle då inte blivit så stor som den nu faktiskt är.

Det program för att möta arbetslösheten som oppositionspartierna lade fram i höstas skulle också ha skapat utrymme inom det skattetak vi nu har för finanspolitiska åtgärder när det kommer en omsvängning i konjunkturen.

Majoriteten i finansutskottet antyder nu att penningpolitiska åtgärder kan bli aktuella så snart man kan iaktta det minsta tecken på en sådan omsvängning. Alldeles oberoende av vilken uppfattning man har om när en uppgång i konjunkturen kan komma, antyder det som utskottet skriver på den punkten att finansministern och riksbanken lätt kan råka i ett dilemma så snart konjunkturen vänder uppåt igen.

Det finns ett skäl att fråga: Har finansministern för sin del någon utarbetad finanspolitisk beredskap och, i så fall, vilka är huvuddragen i denna politik? Eller är det så, som utskottsmajoriteten antyder, att åtgärderna blir av enbart penningpolitisk karaktär – dvs. räntehöjningar och kreditrestriktioner med risk för konsekvenser för näringslivet av samma slag som vid den förra högkonjunkturen?

Vi är nu inne i en situation, där det med hänsyn till arbetslösheten skulle behöva sättas in ytterligare en del stimulansåtgärder samtidigt som man måste vara restriktiv med att binda sig för utgifter eller andra finanspolitiska åtgärder, som kan göra att man råkar i svårigheter längre fram. Stimulansåtgärderna måste med andra ord vara sådana att de kan börja verka omedelbart och att de kan avlyftas vid behov. Vårt krav på ytterligare medel till vägarbeten under innevarande budgetår har riksdagen redan avslagit. Vi har bara att konstatera och beklaga det. Detta förslag var enligt vår mening konjunkturpolitiskt väl motiverat, och behovet av upprustning av vägarna omvitnas av alla.

Enligt min mening skulle det också vara motiverat att nu ytterligare sänka räntan. Den diskontosänkning med en hel procent som genomfördes i Västtyskland häromdagen kan tas som ett tecken på att den internationella räntenivån fortfarande sjunker. De möjligheter som det

ger till sänkning här hemma borde vi utnyttja, inte minst när det gäller den långa räntan. Skillnaden mellan den långa räntan och diskontot har knappast varit större än den är just nu. Det har i sin tur bidragit till att bromsa investeringarna.

Däremot får – som jag framhöll redan i den allmänpolitiska debatten i januari – möjligheterna att angripa den nuvarande konjunkturarbetslösheten med mer generellt verkande finanspolitiska medel nu anses försuttna. Regeringens och riksdagsmajoritetens blankt avvisande hållning när det gällt att använda sig av sådana medel är enligt min uppfattning en huvudorsak till att man lyckats så dåligt med att hålla arbetslösheten i vinter i schack. Men med ett beslut om sådana åtgärder nu skulle vi riskera en påspädning just när vi kanske närmar oss ett allmänt uppsving. Vad beträffar nästa budgetår, dvs. det som slutar vid halvårsskiftet 1973, finns det av skäl som jag redan anfört och som både majoriteten och minoriteten i finansutskottet utvecklat mera ingående i stället anledning att i dagsläget försöka hålla tillbaka utgifterna och det totala budgetunderskottet.

Men arbetslösheten är inte bara en konjunkturföreteelse. Inte ens när den ekonomiska aktiviteten är som intensivast tycks vi kunna undgå en betydande strukturarbetslöshet. Mycket tyder dessutom på att vi under de närmaste åren måste bereda oss på en ännu snabbare strukturomvandling och en ännu högre strukturarbetslöshet än den vi hittills haft. En sådan utveckling utgör inte bara ett hot mot den fulla sysselsättningen utan också mot jämlikhetspolitiken. Det innebär att de förbättringar som vissa grupper uppnår får dyrt betalas av andra. Särskilt bland de äldre slås många ut från den ordinarie arbetsmarknaden. Andra får ta arbete med sämre lön.

Den situation som nu råder på arbetsmarknaden med mycket stor arbetslöshet bland de äldre och omfattande friställningar och nedläggningar av företag oberoende av konjunktursituationen är enligt min mening ett klart uttryck för en felaktig strukturpolitik. Ingen vill stoppa strukturomvandlingen. Den innebär att vi kan ta till vara de tekniska framstegen samt möjligheterna till specialisering och arbetsfördelning. Men de vinster som vi på det sättet uppnår går snabbt förlorade, om vi inte kan hålla utvecklingen i balans. Och det är fullt klart att en sådan balans saknas, när vi har en stor och bestående strukturarbetslöshet.

Till de bestående problemen i den svenska ekonomin hör också svårigheterna att upprätthålla balans i utrikesaffärerna. Finansutskottet understryker i sitt betänkande uttalandet i finansplanen, att det inte finns anledning att tro att de senaste två årens förbättringar i betalningsbalansen skall bestå utan vidare. Vad beträffar förhållandena under 1972 tror utskottet t. o. m. att prognoserna i finansplanen kan komma att visa sig vara för optimistiska.

Hur stora påfrestningarna blir under det närmaste året hänger givetvis i hög grad samman med hur konjunkturen utvecklas. Men så mycket är klart, att vi liksom tidigare måste inrikta oss på att betala ett växande underskott i fråga om tjänster och transfereringar med ett i genomsnitt allt större överskott i varuutbytet. Den uppgiften klarar vi inte utan en ytterligare förstärkning av den industriella slagkraften när det gäller såväl

den utpräglade exportindustrin som hemmamarknadsindustrin.

Den avgörande faktorn både för att komma till rätta med strukturarbetslösheten och för att få till stånd en varaktig förbättring i utrikesaffärerna är, som har framhållits många gånger tidigare, industriinvesteringarna. Och i det avseendet har målsättningarna under de senaste åren inte uppnåtts. Den prognos för 1972 som finansministern gör i finansplanen visar på en uppgång med bara 3,5 procent. Med nuvarande problem för ögonen måste detta betraktas som helt otillfredsställande. Det framgår inte minst vid en jämförelse med långtidsutredningen, där en investeringsuppgång på 6 à 7 procent ansetts som ett nödvändigt villkor för att bl. a. inom rimlig tid kunna uppnå balans i utrikesbetalningarna.

Det lär inte gå att komma ifrån att mycket av misslyckandena när det gäller investeringspolitiken kan skyllas på brister i den ekonomiska politiken och i näringspolitiken. Jag hoppas att man nu på regeringssidan på ett annat sätt än tidigare värdesätter ett ömsesidigt och förtroendefullt samarbete mellan samhällets olika organ och näringslivets parter. Därvidlag spelar de anställda en viktig roll. Deras erfarenhet när det gäller arbetsmiljö och företagsdemokratiska frågor måste tas till vara i överläggningar om framtidsplaneringen.

Jag tror också att man nu har en mera öppen blick för vad en jämn kapitaltillförsel till företagen betyder, vilken roll de mindre och medelstora företagen spelar osv. Men det gäller också att forma samhällets åtgärder till ett näringspolitiskt handlingsprogram. Avsaknaden av ett sådant tror jag är en av de viktigaste anledningarna till att näringspolitiken hittills inte blivit någonting helt utan enbart någonting styckevis och delat. Vid utformningen av ett sådant program är det viktigt att miljöfaktorerna beaktas. Särskilt gäller det i frågor om arbetsmiljön. Det gäller att anpassa maskiner, lokaler osv. till människans förutsättningar. Att mäta produktionsresultat utan att beakta de sakerna ger ingen rättvisande bild av utvecklingen.

En viktig målsättning måste också vara att fördela investeringarna i näringsliv, bostäder och samhällsservice så att man åstadkommer en regional utjämning. Centralisering går inte ihop med vare sig strävan till jämlikhet eller försöken att uppnå full sysselsättning.

I det sammanhanget måste jag återkomma till den fråga jag ställde till statsministern under den allmänpolitiska debatten angående målformuleringen för den ekonomiska politiken. När finansministern i fjol hade tagit med regional balans som ett uttryckligt mål för den ekonomiska politiken hälsade vi det med tillfredsställelse. Desto större blev därför besvikelsen när detta mål inte längre fanns med i årets finansplan. Jag har i det längsta hoppats att det var ett olycksfall i arbetet. Vi inbjöd i den gemensamma mittenmotionen utskottet att skriva in regional balans som ett centralt mål för den ekonomiska politiken, men vi erfar nu att socialdemokraterna i utskottet avstyrker detta. Får jag fråga finansministern: Vilket är motivet för att mönstra ut detta viktiga mål för den ekonomiska politiken ur målformuleringen?

Har denna åtgärd något samband med den promemoria om ortsklassificering som nu är ute på remiss? När regeringen föreslog att kommun-sammanläggningsreformen skulle bli tvingande framhöll man som ett

motiv att varje nybildad kommun skulle bli en näringsgeografisk enhet. Om vi får tro promemorian, så har man tänkt om i den frågan också – det är ju långt ifrån alla kommunblockscentra som anges som utvecklingsbara i den promemorian.

Vi har en partimotion om ortsklassificeringen, och vi får väl ta en ytterligare debatt på den punkten när motionen behandlas. Men det slog mig att de här sakerna möjligen kan ha ett samband, och därför ville jag komplettera frågan på det vis som jag har gjort.

Ett uttryck för den hittills förda centraliseringspolitiken är att staten med skattemedel subventionerar de företag som etablerar sig eller utvidgar verksamheten i de överhettade områdena. Jag avser då att samhället har tagit på sig en mycket stor del av de kostnader som rekrytering av arbetskraft i sådana fall drar med sig. Det innebär att företagen i sina kalkyler kan bortse ifrån den kostnad som det innebär att skaffa fram arbetskraft i de områden, där det samhällsekonomiskt sett är dyrast att etablera ny verksamhet. Den ordningen motverkar självfallet mycket starkt den strävan till utlokalisering som riksdagen och statsmakterna i andra sammanhang har gett uttryck för. Därför bör man enligt min mening allvarligt överväga att låta företagen bära dessa kostnader. Det tror jag är en bra metod att påverka företagen att överväga andra områden för sin etablering.

Då man genomför en sådan ordning skall det givetvis inte innebära att den enskilde som måste flytta skall vara beroende av det företag han söker sig till när det gäller att få ut sin flyttningersättning. För ersättningen till den enskilde måste självfallet samhället liksom hittills stå som garant på samma sätt som samhället garanterar att den som blir sjuk, den som är berättigad till pension osv. alltid får ut de fastställda förmånerna. Men betalningsansvaret kan och skall enligt min mening då läggas på företagen, som behöver denna interlokala förmedling för att få sin arbetskraft.

Med nuvarande produktionstillväxt och skattetryck blir givetvis utrymmet för att bygga ut den offentliga servicen och genomföra nya sociala reformer ytterst begränsat. Vi vet också att de löpande driftkostnaderna i den offentliga verksamheten stiger mycket snabbt på grund av bl. a. ökade personalkostnader.

Finansministern har i årets finansplan mycket starkt understrukt behovet av att kommunerna anpassar sina investeringar till en mera realistisk nivå. Mot det finns ingenting att invända. När det gäller ansvaret för kommunernas ekonomi kommer man emellertid samtidigt inte ifrån det förhållandet att omkring fyra femtedelar av den kommunala verksamheten avser kostnader för uppgifter som staten påfört kommunerna. Statens bidrag till finansieringen av dessa utgifter utgör emellertid inte mer än ungefär 25 procent. Detta förhållande mellan verksamhetsansvar och ekonomiskt ansvar är knappast rimligt. Finansministern har nu äntligen tillsatt den av riksdagen begärda utredningen om kommunernas ekonomi och om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Men jag måste säga att förhoppningarna på denna utredning inte kan ställas alltför högt, då de direktiv som finansministern gett utredningen sätter mycket snäva gränser i många avseenden.

Jämsides med en omprövning av kostnadsansvaret mellan stat och kommun måste man givetvis på bägge håll försöka spara och försöka öka effektiviteten och på så sätt frigöra resurser för nya ändamål. Vilka anspråk som t. ex. kommunerna får ta på sig hänger ju i stor utsträckning ihop med hur man planerar samhällsutbyggnaden i stort. Bättre balans i detta avseende mellan olika regioner skulle otvivelaktigt innebära en lättnad för inte minst kommunernas ekonomi utan att det skulle innebära några försämringar för de enskilda människorna. På samma sätt kan man säga att det är kostnaden för befolkningsomflyttningen och för en alltför långt driven centraliseringspolitik som nu i stor utsträckning medverkar till att driva upp skattesatserna i inflyttningskommunerna. Inte minst här i Stockholmsområdet är det förhållandet mycket påtagligt.

Till de mest brännande ekonomiska problemen just nu hör också de snabba prishöjningarna. I någon mån kommer prisimpulserna utifrån, men framför allt är det höjda produktionskostnader här hemma som nu slår igenom i höjda priser. De kraftigt höjda kommunalskatterna ökar svårigheterna, särskilt för dem som har låga inkomster. Eftersom de flesta samtidigt har sina löner bundna genom avtal för lång tid framåt och löneglidningen i nuvarande arbetsmarknadsläge helt naturligt inte är särskilt stor, blir prishöjningarna genomgående mycket kännbara.

Höjningarna har inte minst gällt matpriserna. Det ökar bördan framför allt för låginkomstgrupper och barnfamiljer. Anledningen till dessa höjningar känner vi till. Jordbrukarna har erhållit vissa prisförbättringar, till en del som kompensation för inflationen. Andra låginkomsttagare – inom livsmedelsindustrin, transportledet och handeln – har genom löneförhandlingarna och i överensstämmelse med välfärds- och jämlikhetsmålsättningen fått större löneökningar än vanligt. Detta måste leda till höjda matpriser.

Det är därför naturligt att tanken på ett slopande av mervärdeskatten på livsmedel har kommit upp till debatt. En sådan åtgärd skulle emellertid – förutom att den är förenad med tekniska komplikationer – medföra ett inkomstbortfall för staten på omkring 4 miljarder kronor. Det finns knappast några realistiska möjligheter att kompensera detta bortfall med inkomster från annat håll.

En möjlighet är att differentiera mervärdeskatten. Skattesatsen skulle alltså kunna sänkas för livsmedlen eller för vissa slag av livsmedel. Eventuellt kunde då skatten höjas på varor som anses mera umbärliga. Men väljer man den möjligheten kvarstår ju de tekniska svårigheterna.

I första hand bör andra vägar sökas för att eliminera mervärdeskattens prishöjande effekter på livsmedlen. Det finns då den möjligheten att ställa budgetmedel till förfogande för ändamålet, en möjlighet som vi för övrigt i något fall redan använder oss av. Det finge i första hand bli fråga om att välja ut några viktiga varuslag – det kan vara mjölk, mjöl, kött, fläsk, fisk eller ägg – och subventionera dessa via statsbudgeten. Väljer man den vägen och tar ett steg i sänder kan man med begränsade belopp nå god effekt på några få men viktiga inslag i husmanskosten.

Det är värt att notera att vilken metod man än använder – om man tar bort momsens, om man differentierar momsens eller om man har en successiv övergång till en lågprislinje – innebär det inte en enda ny krona

till jordbrukarna eller till andra som arbetar i denna kedja. Jag tänker på livsmedelsindustrins arbetare, på transportarbetare och på dem som är anställda i handeln. I samtliga fall blir effekten den att man ur konsumenternas synpunkt tar bort hela eller delar av den prishöjande effekt som mervärdesskatten innebär.

Vi har inte låst oss i den här frågan. Dessa tankar är utvecklade i vår partimotion som vi lämnade vid riksdagens början.

När det gäller att kompensera barnfamiljerna kan man naturligtvis också gå fram på andra vägar. En möjlighet som ligger nära till hands är att man höjer barnbidragen. Redan en så begränsad reform som den som centern och folkpartiet föreslagit till årets riksdag, nämligen en indexreglering av barnbidragen, skulle i detta sammanhang avsevärt lätta på barnfamiljernas ekonomiska börda.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag skall om en stund komma in på de dagsaktuella frågor som herr Fälldin slutade med. Men jag skulle gärna som ett led i ett ekonomiskt resonemang vilja visa, varför så många hushåll har blivit så extremt känsliga för varje ny börda och därför reagerar som nu sker inför matprishöjningarna.

Det är faktiskt nödvändigt att påminna om att verkningarna av lågkonjunkturen fortfarande är mycket kännbara. Det finns vissa ljusglimtar, t. ex. rapporter om ökad konsumtionsvilja och en enligt AMS:s senaste beräkningar något minskad arbetslöshet i februari. Men fortfarande ligger arbetslösheten cirka 21 000 över siffrorna för motsvarande tidpunkt i fjol, och om man analyserar siffrorna finner man en hel rad oroande drag. Dit hör att arbetslösheten i storstäderna, främst här i Stockholm, ligger på en praktiskt taget oförändrat hög nivå. Dit hör vidare den stora ungdomsarbetslösheten, med allt vad den för med sig av sociala risker. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens undersökningar från 1971 tenderar även arbetslösheten bland ungdom att bli mer långvarig.

Till de oroande inslagen hör vidare det fortfarande mycket låga antalet lediga platser; det var 24 800 i februari i år mot 33 266 vid samma tid i fjol och för två år sedan så högt som 56 573. Vi vet också att det vid sidan av de officiella siffrorna finns åtskilliga oregistrerade som inte kan få jobb. Dessutom har vi 50 000 i arbetsmarknadsutbildning och 35 000 i beredskapsarbeten.

Bakgrunden till detta är naturligtvis konjunkturen. Det har sagts tidigare men förtjänar att upprepas: Regeringen råar inte för den internationella konjunkturedgången. Däremot råar regeringen i högsta grad för de hemmalagade verkningarna av den. I valrörelsen 1970 förklarade socialdemokraterna att prisstegringar och balansproblem i ekonomin inte skall bekämpas med arbetslöshet – det sattes t. o. m. på valaffischer och angavs i annonser – men detta var precis vad som skedde under 1971; naturligtvis mot er vilja, men det är ändå allvarligt. Det fanns en dogmatisk ovilja att ge ekonomin en ordentlig stimulans, och den

ledde bl. a. till förhållningar av oppositionens förslag och så småningom till ett blankt nej.

Enligt beräkningar som presenterades vid Nationalekonomiska föreningens januaridebatt, som finansministern säkert lyssnade till, skulle ett snabbt genomförande av oppositionens förslag i höstas ha lett till en påtaglig förbättring av arbetsmarknadsläget. Som mått på arbetsmarknadsläget har man för de beräkningarna utnyttjat antalet lediga platser minskat med antalet registrerade arbetslösa. Då visar det sig att arbetsmarknadsläget skulle ha förbättrats för ca 23 000 personer. Det är verkligen inte likgiltigt om över 20 000 av dem som nu är arbetslösa hade haft stadigt jobb eller inte.

Men problemen beror inte enbart på lågkonjunkturen. Bakom de kurvor över sysselsättningen som på kort sikt går upp eller ner finns långsiktiga utvecklingslinjer. Ett par talare har redan varit inne på den saken. Det finns de som säger att "utvecklingen går inte att hejda, vi måste räkna med varaktig arbetslöshet". Naturligtvis finns det all anledning att se upp för en ny sorts fatalism, som kan leda till att man accepterar många av de svåraste bristerna i dagens samhälle och bara försöker göra något åt de mer akuta svårigheterna. Men i sak är det klart att många löntagare känner en varaktig otrygghet i sina jobb just genom en allt snabbare strukturomvandling. Det var också herr Ekström tidigare inne på. Under senare hälften av 1960-talet och fram till i dag har den genomsnittliga arbetslösheten – och det är det som är så allvarligt – visat en klart stigande tendens. Inte bara de tillfälliga utan också de varaktiga arbetslöshetsriskerna sprids till nya grupper, inte minst till tjänstemän och kanske framför allt äldre tjänstemän, som vid friställningar upplever mycket stora svårigheter att få ett nytt jobb. Man kan säga att för varje år stiger antalet människor som bokstavligen slås ut från arbetsmarknaden och döms till långvarig arbetslöshet.

Jag läste i går att LO:s andre ordförande så sent som i söndags inför Kommunal 8:ans studiekonferens i Kungälv hade sagt så här: "Då riskerar vi att för framtiden skapa en arbetsmarknad som består av A-lag och ett B-lag, där det sistnämnda utgörs av en grupp utslagna som inte har någon möjlighet att på nytt komma in i det normala arbetslivet."

Ingenting vore värre än om man accepterade detta som något man omöjligen kunde rätta till.

Nu vet vi ju också hur viktig själva grundtanken i den förda näringspolitiken har varit, att man skall driva på förändringar. I denna grundtanke ligger liksom hela kraften i samhällsutvecklingen. Dåliga företag skall slås ut. De som arbetar där skall sugas upp av nya effektiva och utvecklingsbara företag. Så har det också fungerat i många fall. Men det allvarliga är att utbyggnaden av nya arbetstillfällen inte har kunnat ske i samma takt som de gamla lagts ner.

Det har under senare år blivit alltmer accepterat att vi måste få ett slut på miljöslöseriet – detta accepteras nu av praktiskt taget alla som deltar i debatten – och att det behövs en ny avvägning mellan produktionslivets krav och miljön, i ordets vidaste mening. På samma sätt hörjar det bli alltmer uppenbart att vi måste tänka på effekten av de krav och förväntningar som den förda näringspolitiken ställer på människorna,

arbetare lika väl som tjänstemän. Detta gäller alla de människor som har svårigheter att hänga med i upptrissade effektivitetskrav.

Det är de ständiga kraven på anpassning, effektivisering och omflyttning som har fått så många människor att känna sig otillräckliga, osäkra och stressade. Liksom den fysiska miljön inte tål vilka påfrestningar som helst måste vi också här söka oss fram till en mjukare och mänskligare rytm i förändringarna. Samhällets samlade välfärd, även den som mäts i kronor och ören, hänger – mer än som brukar erkännas – ihop med det mänskliga klimatet i arbetslivet liksom på andra håll. Det är någonting inte bara för samhället utan också för företagsledningarna att tänka på.

Den socialdemokratiska näringspolitiken har haft sina goda inslag, men detta grundläggande mål – att skapa trygga jobb – har man inte klarat av. Betydande delar av svenskt näringsliv är faktiskt i ett ganska svårt läge. Utlandskonkurrensen ökar – det vet vi. Investeringarna för framtiden har i flera år legat alldeles för lågt; herr Fäldin gav exempel på det. Lönsamheten har sjunkit till en internationellt sett ganska låg nivå. Även om likviditeten på åtskilliga håll under de senaste månaderna på nytt byggts upp, har den grundläggande soliditeten i många företag försämrats. Många löntagare vet numera av dyster erfarenhet att olönsamma företag också är otrygga företag.

Det är klart att läget växlar från bransch till bransch. Men det vore ett misstag att tro att svårigheterna är begränsade till de rena problembranscherna, TEKO, sko, läder och glas. De finns också inom vad som hittills har betraktats som ryggraden i det svenska näringslivet, verkstadsindustrin. Här har rationaliseringstakten varit mycket hård. Tiden 1966–1971 nära nog tredubblades antalet avskedade inom den svenska verkstadsindustrin, jämfört med den tidigare femårsperioden. Det har inneburit en viss förstärkning av konkurrenskraft och ökad produktivitet om man ser det helt rationellt, men utbyggnaden av nya arbetstillfällen har legat för lågt, och lönsamheten har utvecklats dåligt.

Värst utsatta är faktiskt de mindre och medelstora företagen. Genom att de ofta har otillräcklig tillgång till eget kapital har de i svängningarna drabbats hårt av brister i statens ekonomiska politik, t. ex. de hårda kreditrestriktionerna för ett par år sedan. Det är därför som investeringarna har varit otillfredsställande och förra året t. o. m. sjönk för mindre och medelstora företag. Det är många företag som hade kunnat leva kvar och utvecklas som nu har tvingats slå igen. Detta är verkligen olyckligt, eftersom de mindre och medelstora företagen är en så viktig del av vår svenska ekonomi och sysselsätter så många människor som trivs med sina jobb. Dessa företag betyder mycket eller borde åtminstone betyda mycket för det nyskapande som är nödvändigt för att ett näringsliv skall kunna utvecklas. Tidigare var det i stor utsträckning så att storföretagen kunde utvecklas ur de mindre eller tillgodogöra sig de nyheter och uppfinningar som kom därifrån.

Det här kan man inte kommandera fram en ändring på. En liberal blandekonomi kan i varje fall aldrig bli en kommandoekonomi. Staten behöver olika slags styrmedel som kan anpassa den ekonomiska utvecklingen i stort efter vissa politiskt bestämda mål, t. ex. en bättre miljö. En alltmer komplicerad ekonomi och alltmer ambitiösa sociala mål kräver

naturligtvis också olika slags selektiva stödinsatser — det håller jag med regeringstalesmännen om. Men om målet är en decentraliserad ekonomi där besluten i företagens direkta verksamhet fattas av människor som arbetar i företagen, som står problemen så nära som möjligt, då måste löntagarnas rätt till medbestämmande klart erkännas också i lagstiftningens form.

För att en sådan ekonomi skall fungera — för att man verkligen skall få ut all effekt ur denna — krävs en vilja från statsmakterna att stimulera företagsamheten genom själva det ekonomiska klimat i vilket den arbetar och på det sättet trygga arbetet för de anställda. Tyvärr saknas en hel del av den framtidstro och den vilja att satsa som då är en av förutsättningarna. Man kan inte komma ifrån att regeringen här har sitt ansvar.

Själva ovissheten om vilka mål som ytterst gäller för den socialdemokratiska näringspolitiken och vilka medel man tänker utnyttja har nu i flera år varit en negativ faktor. Alltför länge har den socialdemokratiska näringspolitiken koncentrerats till de statliga företagen, och man har måst ägna sig åt olika slags uttryckningar i akuta lägen. Sådana är nödvändiga, men de räcker inte. Näringspolitikens första och mest grundläggande uppgift måste vara att förebygga arbetslöshet och att rent allmänt stärka näringslivets stabilitet och konkurrensförmåga. Det är då bara företag med en rimlig lönsamhet och med tillgång till riskvilligt kapital som kan göra de satsningar för framtiden som behövs om Sverige skall klara sin ekonomi under 1970-talet. Därför skall den statliga näringspolitiken inte bara omfatta problembanscher, utan hela näringslivet; den måste vara offensiv och stimulera näringslivets framtidstro. Den måste medvetet ta sikte på att undanröja flaskhalsar i ekonomin, och dit hör då arbetsmarknadspolitiken som måste sikta till att förebygga arbetslöshet.

Vi har i en större motion velat peka på att det är nödvändigt att förbättra arbetsförmedlingarna. Därigenom kan man minska arbetslöshetstiderna och göra det lättare för människorna att få det jobb de vill ha. En bättre arbetsförmedling som kan passa ihop arbetstillfällen och arbetssökande är faktiskt en sparbössa för samhället. Arbetsförmedlingarna måste få resurser att överblicka arbetsmarknaden i andra delar av landet. Det fungerar, som vi vet, tyvärr alltför dåligt. Detta är ett av de viktiga TCO-förslag som folkpartiet ställt sig bakom.

Vårt program bygger också på en systematisk satsning på de mindre och medelstora företagen, bl. a. genom att öka tillgången till riskvilligt kapital, något som dessa företagare är helt beroende av, med en större tonvikt på de generella stimulansåtgärderna inom regionalpolitiken. Dit hör en lägre arbetsgivaravgift inom stödområdet. Dit hör en bättre samordning mellan trafik- och regionalpolitiken, så att inte SJ genom sina nedläggningar motverkar vad andra statliga organ genom lokaliseringspolitiska insatser försöker bygga upp. Dit hör förslag om stimulans till företagssparande, som löntagarna får andel i efter principen: rikare företag inte i och för sig för att just företagare skall bli rikare utan för att både de anställda och företagarna skall bli tryggare.

Det avgörande för en sådan här mer offensiv näringspolitik är att man klarar konjunkturpolitiken genom större förutseende och beslutsamhet i

tid. Regeringen har i flera år fört en politik som varit i otakt med konjunkturläget. En rad ekonomiska experter har påpekat detta – finansministern vet om det, men han vill inte erkänna det annat än i stilla stunder. Resultaten har blivit omväxlande inflation, valutaproblem och arbetslöshet samt under senare år arbetslöshet och inflation samtidigt.

Svårigheterna att skapa balans i ekonomin är uppenbara, och jag erinrar på nytt om den internationella påverkan. Men vad regeringen har underskattat är både de långsiktiga och de kortsiktiga farorna med en snabb prisstegring. När motåtgärderna då satts in har det ofta varit för sent med följd att de slagit igenom först i nästa konjunkturfas. Om vi kommer i en växande otakt varje gång konjunkturcykeln vänder, blir skadeverkningarna större. På samma sätt som regeringen dröjde i det längsta med motåtgärder mot den växande arbetslösheten, finns det nu risk att man upprepar misstagen inför det nya läget. När konjunkturen vänder och det blir nya högtryck i ekonomin får motåtgärderna inte vara den typ av brutala kreditåstramningar som vi fick 1970. Det har återigen viftats med detta, och det skrämmer många, eftersom man därigenom bryter ned kraften i den så nödvändiga investeringsuppgången. Det vore välgörande om regeringen i dag kunde säga ifrån att man denna gång tänker försöka undvika en så drastisk åstramning. Annars är det risk för att en del företag gör sig överlikvida, helt enkelt för att gardera sig, och därmed underlåter att investera i tid. Och jag riktar där kritiken inte bara mot regeringen utan även mot många företag som helt enkelt investerar i fel fas av konjunkturcykeln.

En sak som vi kan göra på det allmänna planet för att få större utrymme är att nu sänka räntan. När Västtyskland har sänkt sitt diskonto så lågt som till 3 procent borde också Sverige kunna sänka räntan. Nu finns det marknadsmässiga utrymmet, och det skulle hjälpa riksbanken och statsmakterna i övrigt i ett senare konjunkturläge. Då har man större utrymme.

De mindre och medelstora företagen måste dessutom få det stöd för sin kapitalförsörjning som socialdemokraterna i teorin har ställt i utsikt men så illa lyckats genomföra. Här behövs en jättesatsning för att man skall kunna stimulera deras exportansträngningar. Jag tycker att man skulle kunna finna en ny öppning härvidlag i vad statsministern sade i Helsingfors, och jag hoppas att han hade finansministerns sanktion för det. Även näringspolitiken skall nu komma med i det nordiska samarbetet. Det finns alltså inom Norden en rad lokalt anknutna mindre företag som helt enkelt inte framgångsrikt kan få ut sina produkter på marknaderna utanför Norden. Inom ramen för det nya program som man skall arbeta fram och lovat att redovisa i sina första delar redan i sommar och i hela sin vidd redan vid nästa möte med Nordiska rådet borde det vara möjligt att här etablera en buffertfond för de nordiska länderna på några hundra miljoner kronor.

Men då måste man samtidigt enas om att de mindre och medelstora företagen, när en sådan fond går in som garant för försäljning av varor, får en något frikostigare kreditbedömning än vad som hittills varit fallet. Nu är bestämmelserna i regel så snävt hållna att man sällan får tillgodoräkna sig varulager och kundfordringar i skälig utsträckning. Om

dessa finge bilda underlag för den kredit som företagen anses värdiga skulle företagen i hög grad kunna öka sin egen förmåga. Finansieringen skulle naturligtvis, sedan en sådan statlig buffertfond har trätt in som garant, ske på vanligt sätt i någon nordisk bank. Jag tycker att den försöksverksamhet som svenska staten redan bedriver i TEKO- och glasindustrierna skulle kunna ge underlag för hur man bygger upp en sådan exportfrämjande verksamhet just inom den mindre och medelstora industrin.

Men för att man på längre sikt skall kunna skapa en bättre balans i hela samhällsekonomin måste statens ekonomiska ramplanering utvecklas. Vi har många gånger tjatat om det, och finansministern tycks ha svårt att förstå vad vi egentligen menar – vi får mest ointresserade axelryckningar som svar. Men med en skrift som kom strax före jul har vi nu visat vilken teknik vi menar att man skall använda, och jag hoppas att finansministern har tagit del av den. Improvisationspolitik leder bara till ekonomisk överansträngning, och osäkerhet om regeringens mer långsiktiga planer smittar av sig på företag och kommuner. Det är endast en systematisk planering av statens långsiktiga åtaganden som kan sätta en broms på det snabbt stigande skattetrycket och driva fram hos oss alla underlaget för verkliga prioriteringar och därmed bättre offentlig hushållning och sparsamhet i det allmänna.

Tyvärr har skattefrågorna inte kunnat arbetas fram som underlag för den här debatten eftersom socialdemokraterna på nytt har valt att göra taktikröstningar i utskotten. Jag utgår självfallet ifrån att vi i dag ändå får resonera om de frågorna, eftersom de har ett mycket intimt samband med ekonomin över huvud taget och enligt min mening just bildar underlaget för den extrema känslighet som många hushåll visar gentemot de stigande matpriserna.

Det är många som frågar sig om det lönar sig att arbeta. Lönar det sig att arbeta mer, frågar andra, just inför den situation då exempelvis hustrun vill bestämma sig för att också ta ett yrkesarbete utanför hemmet. I tidningar och TV finner vi nästan dagligen exempel där människor har räknat fram sin situation och visar i siffror att ökad arbetsinsats lönas litet eller att inget blir över. Vi har själva fått ta del av beräkningar som gjorts av sparbankernas budgetrådgivning och som visar att en ökad arbetsinsats i vissa helt vanliga fall t. o. m. innebär att man får mindre över – fall där rådet från experterna alltså skulle bli: försök inte att förbättra er situation själva genom att arbeta mer.

Det är självfallet orimligt att ha en sådan ordning.

Exemplet visar också en annan sak, nämligen att det för tiotusentals människor i Sverige i dag knappast går att nämnvärt öka levnadsstandarden genom extrainsatser, genom att höja sin inkomst. Marginalskatten går upp till 60 procent redan vid en familjeinkomst strax över 30 000 kronor per år. Bostadstilläggen minskar och faller bort när inkomsten ökar. Och i de flesta kommuner är numera daghemstaxorna så konstruerade att avgifterna snabbt ökar med inkomsten. Med inflationen förs man dessutom upp i högre skatteklasser, där marginalskatten slår hårdare, även om löneökningen bara är kompensation för redan inträffade prisstegringar och inte alls har höjt den verkliga inkomsten.

Säg nu inte att det bara är några privilegierade grupper som drabbas av det här! Det är vanliga löntagare i vanliga inkomstlägen. Marginal- och tröskeleffekter slår nu så hårt för familjer med mellan t. ex. 25 000 och 40 000 kronor i årsinkomst att vi har hamnat i en situation som är dramatiskt förändrad i jämförelse med vad den var för några år sedan, då finansministern gjorde sina beräkningar till underlaget för 1970 års skattereform. Genom skatter, bidrag och avgifter har marginaleffekterna kraftigt skärpts under de senaste åren. Därför är det många människor – inte minst de som är anslutna till TCO och LO – som på folkpartiets möten och säkert även på de andra partiernas möten ute i landet ställer sig upp och kräver: Ni måste säga ifrån att det skall löna sig att arbeta! Säg ifrån att de nuvarande marginaleffekterna är orimliga!

Det är inte alls, herr finansminister, skattekverulanter som nu reser kravet på väsentliga reformer för att lätta marginaleffekterna, utan det är människor som mycket väl förstår att ett välfärdssamhälle med högt uppsatta mål – som det svenska – kräver höga skatter. De inser att samlade lättnader av det *totala* skattetrycket inte går att utlova under de närmaste åren, eftersom alla vet hur svårt det är att få stopp på t. ex. kommunalskatternas ökning.

Men vad de här rösterna säger är detta: Det måste vara fel, då själva systemen för skatter, bidrag och avgifter är så uppbyggda att tiotusentals människor praktiskt taget inte kan öka sin standard genom att höja sin lön. Ekonomiska stimulanser är – det borde vi kunna vara överens om – viktiga för framstegstakten; det brukar i varje fall socialdemokraterna hålla med om. Men varför skall i så fall den principen sättas ur spel för exempelvis barnfamiljer i mellangrupperna? Skulle inte de behöva ekonomiska stimulanser för att göra extrainsatser? Skall inte de ha möjlighet att höja sin standard? Barnfamiljerna glömdes helt enkelt bort i skattereformen 1970; det är den enkla sanningen, och därför växer oavbrutet kravet på en samlad familjepolitisk reform.

Nu skall man inte dölja – och jag tänker inte heller försöka göra det – att det är svårt att på en gång, med *ett* beslut, upphäva de orättvisor som har kommit till. Inte inom något parti kan man slå sig för sitt bröst och säga: Vi har röstat emot alla de beslut som har skapat det här läget. Men nu gäller det framtiden och det gäller att vända utvecklingen åt rätt håll. Det är därför vi nu måste ta ett steg i rätt riktning för att göra det mera lönande att arbeta. Indexreglering av skatteskalorna är första steget. Det förhindrar den automatiska skärpning av marginalskatterna som inflationen leder till. Vi måste vidare se över den samlade effekten av reglerna för bostadstilläggen och daghemsavgifterna. Borås kommun har blivit mycket uppmärksammasad för sitt system med fasta daghemsavgifter – ett belopp för ensamstående föräldrar, ett högre belopp för familjer med både man och hustru men utan ökning av avgiften när inkomsten stiger i de här känsliga skikten. Det finns goda skäl för fler kommuner att pröva en övergång till den modellen. Den skatteutredning som jag utgår från att finansministern i dag kommer att tala om att han tänker tillsätta bör ta upp de här frågorna – och med förtur, så att riksdagen snabbt kan fatta beslut som gör det mera lönande för dessa hårt trängda familjer att arbeta.

Jag hoppas verkligen att jag inte skall behöva höra att jämlikheten skulle kräva att de våldsamma marginaleffekterna skall finnas kvar. Tolkar man jämlikheten så, att det inte bör löna sig att arbeta, då har man riktat ett ideologiskt grundskott mot hela jämlikhetstanken, och det var väl ändå inte meningen. Tvärtom finns det nu oändligt många människor för vilka just jämlikheten kommer i kläm med nästan hundraprocentiga marginaleffekter. Den största jämlikhetsfrågan och den största gruppen som det därvid är frågan om är kvinnorna. Det är fortfarande nödvändigt att kräva rättvisa åt kvinnorna. De måste få en reell valfrihet mellan arbete i hemmet och yrkesarbete utanför hemmet. Vi har sedan åratals från liberalt håll angripit de fördomar som diskriminerat kvinnorna i utbildningen och ute på arbetsplatserna. Vi har ständigt fäst uppmärksamheten på skatteregler och bidragskonstruktioner som har bevarat ett förlegat könsrollsmönster. Nu ser man i massor av familjer landet runt hur man i praktiken allvarligt försvårar just för kvinnorna att gå ut i förvärvslivet genom att skatter, bidrag och avgifter är så uppbyggda att det mesta av den nya inkomsten försvinner. Det bedrövliga är ju att man i helt vanliga inkomstlägen tunnar ut det fina med införandet av den särbeskattning som vi slogs för och drev igenom och som verkligen var ett steg mot rättvisa för kvinnorna.

Jag skulle än en gång vilja säga till regeringen: förväxla inte den här kritiken med de röster som säger att ingenting skulle ha blivit bättre i samhället under socialdemokraternas regeringsinnehav! Det är mängder av beslut under de gångna åren, i regel fattade under stor enighet här i riksdagen, som har ökat trygghet och valfrihet för den stora majoriteten av svenska folket. Steg för steg har samhället blivit mänskligare genom sociala reformer av olika slag, och alla som har deltagit i det reformarbetet har rätt att vara stolta över det. Vi har ofta från vår socialliberala syn arbetat mot tvehägsna grupper för förändringar i opinionen just för att livet skulle bli drägligare för tidigare eftersatta människor. Och den debatten måste föras än i dag.

Kritiken mot de radikalt skärpta marginaleffekterna förnekar alltså inte alls det samhällsbygge där alla partier har gjort sina insatser. Men stora löntagargrupper förnekar i dag rättvisan i de samlade marginal- och tröskeeffekter som gör det svårt eller omöjligt för dem att höja sin levnadsstandard genom att öka sin lön. De grupperna skall vi ta intryck av. Jag vet att finansministern hittills inte gärna lyssnat till det här talet. För två år sedan utelämnade ju herr Sträng marginals-kattetabellerna ur det stora skattepaketet; vi vill inte ha debatten på det området, sade finansministern den gången. Vid ett annat tillfälle påstod herr Sträng att folk inte intresserar sig för marginals-katterna. Men det är ju detsamma som att säga att folk inte intresserar sig för löneökningar. Det stämmer väl inte med finansministerns erfarenhet.

Men även om finansministern inte skulle vilja diskutera det här i dag, tror jag att debatten ändå kommer, och den kommer att skärpas. Löntagarna själva kommer att se till att så blir fallet. Deras krav och deras kritik är en kraftfull dementi på regeringens tro att marginaleffekter inte skulle intressera människor.

Det som nu har gjort att diskussionen om de stigande matpriserna

kommer igen med sådan styrka är att en lång rad hushåll just genom de marginaleffekter jag försökt att beskriva blivit som jag nyss sade extremt känsliga för varje ny börda. Många barnfamiljer tycks vara fångade i en fälla, där de å ena sidan har svårt att öka sin verkliga inkomst, å andra sidan upplever att maten blir allt dyrare.

Hos många tror jag att det finns en stor bitterhet över vad de med rätta uppfattar som svikna socialdemokratiska vallöften. Många kommer säkert ihåg socialdemokraternas slogan i valet 1966: "gott – men det måste bli billigare". Det var den här trevliga grabben som sa detta, men bakom honom stod hela det mäktiga socialdemokratiska partiet och valapparaten. Man utlovade orealistiska prissänkningar, och det är det människor reagerar mot. Så får det inte gå till.

Andra igen erinrar sig utfästelser om en samlad familjepolitisk reform, som ännu inte har kommit. En tredje kategori tänker på de yviga skattesänkingslöftena i 1970 års valrörelse. Inget av det här har till fullo infriats.

Nu tycker jag att det är glädjande att många av de ivrigaste och mest förgäde demonstranterna inser att udden i debatten om matpriserna inte skall riktas mot de jordbrukare som har producerat den mjölk, det smör och den ost, som tillsammans blivit 13 procent dyrare på ett år, det kött som har gått upp med 11 procent och de rotfrukter och grönsaker, som stigit med 23 procent. Inte heller riktar de sig mot de relativt lågavlönade arbetarna i livsmedelsindustrin och handeln. De är tydligen medvetna om att riksdagen enligt står bakom den nuvarande jordbrukspolitiken, bl. a. detta att jordbrukarnas inkomster skall hålla jämna steg med andra jämförbara yrkesgruppers.

Men den svaga punkten i det nu tillämpade systemet för att fastställa livsmedelspriserna är ju att det förutsätter ett något så när stabilt penningvärde. Rusar inflationen i väg som den gjort under senare år blir det – på grund av själva sättet att räkna fram livsmedelspriserna, där även det allmänna konsumentprisindex är med och skruvar upp de slutliga detaljhandelspriserna – svåra konsekvenser just i fråga om maten.

Nu tror jag att de flesta har fått klart för sig efter den senaste veckans debatt att dyrtiden inte generellt kan bekämpas med subventioner. Dessa måste betalas av skattebetalarna, och gör man omläggningar i jordbrukspolitiken måste man också väga in hur det slår på skattesidan. Trots dessa erinringar har inte vi politiker rätt att bara visa ifrån oss detta problem. Människor som protesterar och visar på allvarliga svårigheter för sin egen sak har rätt att bli tagna på allvar och få sin sak ordentligt prövad. När vi dessutom vet att en del av basvarorna i hushållet fördyras just i dag och även den 1 juli är det angeläget att en sådan prövning kommer snart.

Eftersom regeringspartiet ensamt bär ansvaret för den ekonomiska politiken kunde ju vi från oppositionen säga att det här får regeringen klara av. Vi tvär våra händer. Men det kan vi inte göra. Om man redan före sommaren, med tanke på de prishöjningar som aviserats till den 1 juli, skall kunna finna användbara och genomförbara metoder att dämpa ytterligare prishöjningar på de viktigaste livsmedlen borde partierna försöka resonera sig samman. Det är självfallet regeringens sak att bestämma om den vill ta ledningen för sådana samtal eller ej. Vill den inte det får vi se vad riksdagen själv kan göra.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Det finns – framhöll statsminister Olof Palme inför Nordiska rådet i Helsingfors – ”i det moderna högproduktiva samhället drag som av människor upplevs som ett hot, en växande otrygghet, en fara”. Risken är – framhöll han vidare – ”att problemen av människorna upplevs som så stora, att de grips av samma känsla av vanmakt, samma känsla av att styras av anonyma krafter i ett ekonomiskt system, som de inte kan överblicka, än mindre kontrollera, som präglade stämningarna under massarbetslöshetens och massfattigdomens tid. Och de svaga drabbas hårdast”.

I riksdagens allmänpolitiska debatt i början av förra månaden gav jag uttryck för tankegångar – i andra ord och med en annan syftning – som också de utgick från den enskilda människans känsla av oro, osäkerhet och vanmakt inför krafter utanför hans eller hennes räckvidd.

När den enskilde i dag – sade jag bl. a. – betraktar sina möjligheter att förändra sin tillvaro som obefintliga, när han märker att nya uppoffringar och nya arbetsinsatser inte ger honom det utbyte han räknat med, känner han sig vanmäktig. I den mänskliga naturen ligger en nedärvd strävan efter utveckling, att nå uppställda mål, att förverkliga sig själv, att inte morgondagen skall bli dagen exakt lik, att knyta förhoppningar, inte bara till tipsresultat och lotterivinster och till slumpartade avgöranden, utan att kunna målmedvetet arbeta vidare för sin och sin familjs bättre framtid.

Ute på arbetsplatserna, framför allt i de små och medelstora företagen, har känslan av trygghet upphört. Under de många goda åren levde de anställda i säkerhet och räknade med att få vara kvar i sitt arbete så länge de önskade. I dag är osäkerheten inför framtiden förhärskande. Känslan av otrygghet och oro dominerar. Osäkerhetens linjer skär tvärsigenom hela samhället – i tät- och glesbygderna, bland företagare och anställda, över generationsgränserna, bland gamla och unga.

Här finns alltså synbarligen i dag, herr talman, på båda sidor om skiljelinjen mellan mitt parti och herr Palmes en överensstämmande uppfattning om stämningsläge och reaktioner i vårt samhälle. Socialdemokraterna är alltså medvetna om att det folkhem de själva påstår sig ha skapat, vars ekonomi, miljö och utveckling de styrt under sina många år av maktutövning inte fungerar som det bör fungera. Och fortfarande räknar sig socialdemokraterna i regel ensamma till godo de obestridliga vinningar som gjorts i många hänseenden, även om i det helt övervägande antalet fall reformpolitiska åtgärder genomförts i fullständig enighet. Och fortfarande sägs missförhållandena och de många olösta problemen helt bero på faktorer utanför regeringsmaktens kontroll och ansvarsområde. Det är verkligheten som inte låtit sig bemästras ens av de mest kompetenta socialdemokratiska samhällsförbättrarna.

Socialdemokraterna gör nu gällande att det är vårt lands blandekonomi – det kapitalistiska samhället brukar det heta inte bara hos herr Hermansson – och den tekniska utvecklingens svärbemästrade krafter som utgör de yttersta orsakerna till människornas otrygghet och främlingskap. Vi påstår att det är den socialdemokratiska oförmågan att på rätt sätt använda det fria systemets krafter, som vi i dag avläser i

människornas reaktioner. Vad vi angriper är socialdemokraternas oförmåga att utnyttja verklighetens möjligheter. Verkligheten är inte vår fiende. Vi måste kunna umgås med verkligheten. Vi kritiserar socialdemokraterna för deras försök att skapa en skenvärld och att i diskussioner om dagens konkreta problem, dagens konkreta svårigheter, antingen förflytta sig tillbaka till det förflutnas s. k. ofärdsår eller hänge sig åt framtidens visioner.

För oss, säger landets statsminister, är socialismen en frihetsrörelse. Nej, herr talman, så upplever inte vi socialismen. Om innebörden av begreppet frihet kan naturligtvis råda delade meningar. Men så mycket vet vi i varje fall, att ju mer socialismen konkretiseras och omsättes i praktiskt politiskt handlande, desto svårare brukar det bli att förena kravet på "frihet från nöd" med personlig valfrihet. Debatten mellan oss och socialdemokraterna om frihets- och trygghetsbegreppens praktiska politiska innebörd kommer förvisso att fullföljas. Jag hälsar det med den allra största tillfredsställelse, inte minst därför att vår gemensamma samhällsekonomi – och därmed de enskilda människornas privatekonomi – befinner sig vid något som skulle kunna kallas ett vägskeäl. Och valet av fortsatt färdriktning kommer att bli avgörande inte bara för de enskilda människornas trygghet utan också för deras oberoende, självständighet och demokratiska rörelsefrihet.

Skälet till att jag, herr talman, har inlett den andra rondan av årets finansdebatt med dessa ideologiskt färgade tankegångar är naturligtvis att det samhällsekonomiska läget just nu – bedömt mot bakgrund av finansplanens, nationalbudgetens och långtidsutredningens prognoser – enligt min mening inte kan leda till andra slutsatser än att en genomgripande omläggning av den hittillsvarande politiken är ofrånkomlig. Man kan ju nu t. o. m. i ledare i Aftonbladet finna bekännelser om att den socialdemokratiska skatteprogressiviteten skapat svårigheter för människorna i normala inkomstlägen och bekräftelse på barnfamiljernas stora bekymmer, på att människans konkreta problem, dvs. den egna ekonomin, inte kan döljas med krav på inflytande och makt över kapitalet. Aftonbladets ledare utmynnar i konstaterandet att om inte det socialdemokratiska partiet "kan lägga fram trovärdiga förslag till lösningar av frågor som gäller skatterna, matpriserna och hyrorna och om inte partiet därtill kan visa att man systematiskt minskar arbetslösheten, då lär det bli dags att överlämna makten". Och Aftonbladet slutar med ord som kunde vara hämtade från mina många envetret upprepade anklagelser mot regeringspartiets företrädare här i kammaren, att det inte är med attacker mot de borgerliga partierna "för att de gynnar höginkomsttagare" – känner herr Sträng igen det? – "kapitalägare" - känner herr Sträng igen det också! – "och arbetsgivare, eller att anklaga dem för att vara enade eller splittrade" – känner damerna och herrarna igen det! - som dagens svårigheter löses. Det är "den egna politikens bärkraft som det kommer an på". Det är just den bristande bärkraften i den socialdemokratiska ekonomiska politiken, bristen på en målmedveten realistisk ekonomisk politik, som vi moderater år efter år har kritiserat.

Vi har ju, herr talman, sedan länge varnat för följderna av en politik som lett till en snabbare och längre gående ansvällning av den statliga och

kommunala sektorn, en utveckling som successivt har minskat människornas möjligheter att råda över sin egendom och sina egna inkomster och som har lett till att både tillväxttakten i ekonomin och uppbyggnaden av resurser för framtiden successivt har krympt. Att resultatet av denna politik inte kunnat avläsas tidigare än vad som nu har skett kan ha sin förklaring i finansministerns optimistiska deklaration i årets finansplan, nämligen att vår nation har "tillräckligt med kunskap, yrkesskicklighet, arbetsvilja och tro på framtiden".

Och, herr talman, kunskapen, yrkesskickligheten och arbetsviljan har vi kvar. Vad som verkligen är diskutabelt är hur regeringspartiet har utnyttjat dessa egenskaper och om man har stimulerat dem tillräckligt mycket, till gagn för medborgarna och samhället. Egenskaperna finns där. Däremot brister det i framtidstron på alltför många håll, framför allt hos människor, som går och bär på nya idéer och nya initiativ och som inte vill något hellre än att sätta dem i verket för att skapa välförstånd åt sig och sina anställda – att skapa sysselsättning.

Herr Helén gjorde i början av sitt anförande en analys av dessa stämningar och av orsakerna till dem, som jag tycker var utomordentligt god, och jag kan i allt väsentligt instämma i den bild som han tecknade av den näringspolitiska situationen i dagens samhälle.

Och, herr talman, motsvarande stämningar finns faktiskt i nästan alla läger i vårt samhälle, ett samhälle med hög materiell standard, ett samhälle långt ifrån den nöd och fattigdom som socialdemokraterna i sina jämförelser helst söker sig tillbaka till. Det är kontrasten mellan förhoppningarna och vardagens realiteter, mellan arbetsinsatserna och vad män får ut av dem, mellan växande anspråk och otillräckliga resurser. Demonstrationerna mot stigande livsmedelspriser, bojkottaktionerna mot mjölk, kött och ost vittnar om trycket på den enskildes ekonomi och den tröstlöshet som många upplever i sina strävanden att få det bättre. Prisstegringarna och skattehöjningarna har skapat en känsla hos alltför många i vårt samhälle att det inte längre lönar sig att arbeta.

I gårdagens morgoneko förklarade statsminister Olof Palme att husmödrarnas reaktioner var i och för sig förklarliga. I en modern demokrati får vi – menade han – räkna med sådant även i fortsättningen. Om detta uttalande skall betraktas som ett uttryck för politisk själv tillräcklighet eller för enbart resignation, vore det utomordentligt allvarligt. De spontana reaktionerna från människorna i landet med Europas högsta levnadsstandard borde i stället föranleda en självprövning på regeringsnivå. Man borde fråga sig om den hittillsvarande politiken verkligen varit den trygghetspolitik regeringen brukar tala om.

Då herr Palme viftade bort husmödrarnas protester sökte han skapa intryck av att de riktades mot en enig riksdag. Ja, i så måtto är uttalandet riktigt, att alla demokratiska partier vill upprätthålla det svenska jordbrukets kapacitet och ge jordbrukarna sin del av välförståndsutvecklingen. Men går man längre och vill skapa ett intryck hos allmänheten att en enig riksdag står bakom den ekonomiska politik som ytterst bär ansvaret för dagens problem, då är uttalandena klart vilseledande. Bara då det gäller skatterna – låt mig påminna om det, herr talman – var vi det enda parti som gick emot den s. k. skattereform vars praktiska resultat

människorna i dag reagerar emot.

Vi kan naturligtvis diskutera om livsmedelsprisernas problematik bör lösas med sänkt moms på vissa livsmedel, borttagen moms på livsmedel eller genom statliga subventioner på olika jordbruksprodukter. Men inget av de alternativ som diskuteras angriper problemets kärna. De rör bara symtomen av en socialdemokratisk ekonomisk politik, vars inflationistiska konsekvenser och ständiga skattestegringar lämnat för litet pengar kvar, framför allt åt barnfamiljerna i medelinkomstskiktet – pengar som de behöver för att klara sina löpande utgifter.

Vi har under det senaste året brukat tala om de "nyfattiga": familjerna med barn, familjer boende i de nya bostadsområdena, familjer som trots en nominellt acceptabel årsinkomst måste lyfta sociala bidrag för att klara sina hyreskostnader på den snart helt socialiserade bostadsmarknaden. Nu upplever vi de demonstrerande husmödrarna. Också de är ett uttryck för den nyfattigdom som i växande grad kommit att prägla dagens Sverige. Det är alltså fråga om människor som arbetat sig upp till en hygglig standard, med TV och kanske t. o. m. egen bil, och som fortsätter att arbeta och extraknäcka för att klara den standard de nått upp till, men vilka nu på grund av de socialdemokratiska marginalskatterna och prisstegringspolitiken finner det nästan omöjligt att bibehålla sin standard.

Det är inte bönderna husmödrarna demonstrerar emot. Det är den socialdemokratiska politiken, som inte bara förhindrar den av alla eftersträlvade standardhöjningen utan också i många fall lett till direkta standardsänkningar, framför allt för barnfamiljerna. Bakom utvecklingen ligger självfallet den samhällsekonomiska automatiken: stigande skatter och ökande löner leder till höjda priser på alla de områden där högre produktivitet och ökad produktion inte kan kompensera kostnadsökningarna.

Och inte blir det bättre för framtiden, om socialdemokraternas hittillsvarande politik fullföljes. Ett försök att analysera 1970-talet – det som ligger framför oss – med utgångspunkt i den verklighet som socialdemokraterna själva skildrar i årets finansplan gör inte bilden ljusare.

Mellan 1960 och 1965 lyckades vårt land, bl. a. genom tidigare gjorda investeringar och en hög självfinansiering i näringslivet, öka produktionen med i genomsnitt nära 5,5 procent om året. För femårsperioden därefter, 1965–1970, blev ökningstakten knappt 4 procent. Och under 1970 och 1971 blev motsvarande siffra ungefär 2 procent, dvs. bara hälften av den vi hade under 1960-talets sista femårsperiod. Bakom varje procentenhet döljer sig i dag en förlust för samhället på nära 2 miljarder kronor. Under de senaste åren har vi alltså gått miste om någonting sådant som 6 miljarder kronor, pengar som skulle ha kunnat användas för skattesänkningar eller viktiga reformer, till stöd för barnfamiljer och andra grupper som har det besvärligt.

Men låt oss utgå ifrån att vi kan upprätthålla en tillväxt i vår ekonomi under 1970-talet på 3,5 procent; det är vad man räknar med i år. Och låt oss utgå ifrån att pengarna inte kommer att förlora mer än 4 procent om året i värde, vilket är ungefär hälften av penningvärdeförsämringen under

de två senaste åren. Vi skulle då 1980 få en bruttonationalprodukt på omkring 350 miljarder kronor eller i 1971 års priser ungefär 250 miljarder kronor. I år är motsvarande summa 181 miljarder. Ökningen av våra reala resurser under 1970-talet skulle alltså fram till 1980 uppgå till 36 procent. Och det låter ju inte alls illa.

Men om man grubblar över hur de tillgångar som vi då förfogar över kommer att fördelas mellan staten, kommunerna, investeringar i näringslivet och privat konsumtion, så blir slutresultatet för den enskilde inte lika tillfredsställande. Statens och kommunens konsumtion och investeringar skulle år 1980 med dagens utvecklingstrend – den kan ju ändras, men med dagens utvecklingstrend – uppgå till ungefär 46 procent, en siffra som bör jämföras med de 32 procent vi hade 1971. Om jag utgår ifrån att de privata investeringarna bara ökar med samma siffra som den beräknade tillväxten, dvs. 3,5 procent, vilket är helt otillräckligt, och om jag utgår ifrån att vi fortfarande måste bygga bostäder, vilket vi måste göra, då kommer för privat konsumtion 1980 att stå till förfogande i stort sett samma belopp som i dag. Under dessa tio år skulle alltså dagens utveckling leda till att de enskilda människorna trots fortsatt slit inte fick det bättre än vad de har i dag.

Lönen för den genomsnittlige heltidsarbetande löntagaren kommer att ha stigit från något över 30 000 kronor i dag till omkring 60 000 kronor, ett nominellt ytterst högt belopp. Det innebär en löncökning med ungefär 8 procent om året. Av sin lön betalar den här löntagaren i dag ungefär 10 000 kronor i skatt. 1980 betalar han 35 000 kronor i skatt. I dag har han 20 000 kronor kvar att leva för, 1980 kommer han att ha 25 000 kronor att leva på. Förhållandet mellan olika typer av skatter kan naturligtvis vara ett annat än i dag. Detta förändrar dock inte slutresultatet. Samtidigt har priserna – med den mycket försiktiga kalkyl jag gjort – under tiden stigit med drygt 40 procent. Även om jag vågar räkna med en väsentlig höjning av de sociala bidragen – skall vi säga med en tredubbling – kommer 1980-talets genomsnittsfamilj alltså inte att ha mera pengar över än i dag. Detta är således realiteterna bakom det som brukar kallas för "den ljusnande framtid".

Det samhälle, herr talman, som, om ingen ändring kommer till stånd, avtecknar sig mot 1980-talets horisont är, påstår jag i varje fall, ett samhälle med reducerade valmöjligheter för de enskilda, ett samhälle i vilket ungefär 70 procent av tillgångarna kanaliseras genom myndigheter av olika slag, med andra ord ett samhälle i vilket – för att citera statsministern – "det bästa sättet att lösa problemen är att öka bidragen".

Jag har redan åtskilliga gånger strukit under – och det görs också i vår stora partimotion till årets riksdag, den som herr Ekström så argt kritiserar – att svensk samhällsekonomi och samhället som sådant befinner sig vid en skiljeväg. En framräkning av dagens tendenser – jag utgår ju bara från dem – pekar på ett mera byråkratiserat samhälle än det vi redan har i dag, ett samhälle mera styrt av kontrollerande och administrerande överhetspersoner än det vi har i dag.

Enligt statsministern skulle vi vara på väg in i ett friare samhälle. Jag har en definitivt motsatt uppfattning, herr talman. Det samhälle vi är på

väg in i blir ofriare än det vi har i dag, och det kommer att ge de enskilda människorna mindre möjligheter att förverkliga sig själva och sina önskemål, att själva påverka sin miljö och sin framtid.

Det finns enligt min uppfattning inget annat alternativ till den här utvecklingen än att försöka begränsa den offentliga sektorns tillväxt. I det konstaterandet – det är bäst att säga det än en gång, jag har sagt det så många gånger förut – ligger ingen underskattning, intet underkännande av den offentliga sektorns stora betydelse. Här är det bara fråga om en annan avvägning, en avvägning mellan dessa olika sektorer, en avvägning som är nödvändig för att garantera tillväxt, trygghet och utveckling.

Vårt krav innebär alltså inte något brott mot de solidaritetens principer, på vilka vi – i regel gemensamt – byggt upp vår reformpolitik. Reformerna måste tvärtom göras mera värdebeständiga än vad de i verkligheten visat sig vara. Strukturförändringar och teknisk utveckling, kraven att bevara våra miljövärden, strävandena efter bättre arbetsmiljöer, en aktiv regionpolitik och nya behov av andra gemensamma insatser kommer – det vet vi – att ställa ytterligare anspråk på samhället. Men om de skall kunna tillgodoses, om vi skall kunna motsvara de förväntningar som morgondagen kommer att ställa på samhället, då måste vi kunna bygga upp nya resurser tillsammans. Vi måste alltså öka tillväxttakten. Vi måste bygga upp en samhällsekonomi som är så sund och så stabil att skatte- och inflationsspiralen inte behöver snurra med den accelerationstakt som den hittills haft. Vi måste också ha förmåga att angelägenhetspröva den offentliga sektorns hittills gjorda åtaganden. Politik kräver vilja; den kräver också kraft att bedöma vad som är nödvändigt och ofrånkomligt och att decentralisera uppdrag både regionalt och funktionellt från kollektiv till individer. En sådan utveckling förutsätter förmåga att spara och strävan att göra den statliga och kommunala sektorn så effektiv och rationell som möjligt.

Herr talman! Dessa framtidsprognoser – eller skräckskildringar, kommer kanske herr Sträng att säga – är meningslösa. Delvis ligger det någonting i den kritik som jag nu förutsätter skall framföras, därför att prognoserna i så måtto är statiska att de utgår från att olika krafter inte kommer att gripa in i händelseförloppet för att ställa till rätta då trenden pekar alltför tokigt. Men den hittillsvarande politiska verkligheten, den som vi lever i, talar tydligt om för oss hur trögrörlig en prestige-bunden regering är och hur utomordentligt vanskligt det är att förmå en sådan regering att tänka om, att göra nya prioriteringar och värderingar. Det vittnar varje debatt här i kammaren om, varje försök i utskotten att få majoriteten att vara med på förslag från oppositionens sida. Man är läst i det förflutna. Och ändå borde de realiteter som redovisas i årets finansplan ha en sådan genomslagskraft att regeringen tog sig samman och försökte åstadkomma ett omtänkande. Lika väl som de dagsaktuella svårigheterna utgör resultatet av det förflutna decenniets misstag, med lika stor sannolikhet blir morgondagens problem följden av dagens försummelser.

Och dagens siffror talar sitt tydliga språk. Statsutgifternas ökning under innevarande år motsvarar ungefär 70 procent av bruttonationalproduktens ökning. Ökningen av den offentliga sektorns utgifter kommer

att uppgå till 98 procent av produktionsökningen. Och det allmännas inkomster kommer att öka mer än hela bruttonationalproduktens ökning. Samtidigt kommer hushållens inkomster efter skatt att stiga långsammare än priserna. Och allt detta inträffar under ett år då statsmakterna – om man skall tro finansplanen – ålagt sig stark restriktivitet.

Statsutgifternas ökning föregående budgetår – 7 000 miljoner kronor eller 13,4 procent – täcker nya åtaganden för inte ens en enda procent. Hela finansplanen utgör, menar jag, en slående bekräftelse på de utgiftsautomatikens problem som utgör grunden för den kalkyl jag här har vågat redovisa. För graden av pessimism då man bedömer framtiden är det, herr talman, också väsentligt att ta hänsyn till att 1970 års kraftiga inflation och vår nuvarande rekordhöga arbetslöshet sammanhänger med den otillräckliga investeringsutvecklingen. I sin tur beror denna på att tillräckligt stora resurser inte har ställts till näringslivets förfogande och också på det misstroende som regeringspolitiken har skapat inom företagsamheten. Det finns alltså ett direkt samband mellan den offentliga sektorns expansion och den minskning som ägt rum av de privata investeringarnas andel av våra samlade resurser. Det förhållandet minskar inte bara våra möjligheter att höja välståndet utan begränsar också den konjunkturpolitiska handlingsfrihet som vårt land är så starkt beroende av i ett konkurrensläge, som ökat vårt internationella beroende. Vänder konjunkturen – vilket vi alla hoppas att den skall göra – när näringslivet snabbt, alltför snabbt, sitt kapacitetstak med försämrade handelsbalans och minskad valutareserv som följd. Jag tycker det finns anledning att hålla i minnet att valutareservens storlek relativt sett i dag är mindre än vad den var 1968.

Vilka konjunkturpolitiska instrument står till regeringens förfogande, när de inflationistiska krafterna får ny styrka och prisstegringarna blir värre än vad de redan är? Höjd ränta, kreditrestriktioner, höjda löneskatter, höjd moms, tobaksskatt, skatt på alkohol och bensin. Det är den arsenal ur vilken regeringen brukar hämta sina vapen. Att kreditrestriktioner slår direkt mot önskvärda investeringar, det fick vi alltför drastiska besked om under 1970. Att räntan är ett trubbigt vapen i en värld karakteriserad av ett fritt varuutbyte, det vet vi också. Att höjda löneskatter försämrar konkurrensläget och sysselsättningsmöjligheterna i näringslivet torde numera inte vara obekant för någon. Motståndet mot de prisstegringar som höjda mervärdesskatter utlöser är också uppenbart i dag.

Det är inte minst mot denna de politiska och ekonomiska realiteternas bakgrund som jag har tecknat den här bilden av 1970-talets utveckling och av de konsekvenser som den utvecklingen måste komma att få för de enskilda konsumenterna, för deras köpkraft och valfrihet. Och det är de här konsumenterna, det är de här väljarna som kommer att framtvinga det omtänkande som regeringen själv är så obenägen till.

Redan nu drar majoriteten av dagens inkomsttagare – det vågar jag påstå – den slutsatsen av sina egna dyrköpta erfarenheter att löneökningarna helt konsumeras av skatter och prishöjningar. "Skattesverige knäcker oss", stod det på löpsedeln till det senaste numret av tidningen

Se. "Det blev inget kvar av jättelyftet till de statsanställda", sades det i ett reportage i tidningen Statsanställd. Och till statsministern ställdes frågan: "Kan Du lova samma jättelyft till de statsanställda med bättre resultat nästa gång?" Frågan blev obesvarad.

Mellan valen viftar regeringen bort protester och demonstrationer mot prisstegrings- och skattestegringspolitiken. Men år 1973 har väljarna möjlighet att säga sin mening och dra konkreta slutsatser av den egna vardagens verklighet. Då kan de ge uttryck för sin uppfattning om de framtidsperspektiv som den hittillsvarande politiken tecknar för dem. Herr talman! Det är min övertygelse att det kommer att leda till att den skiss av 1970-talet som jag här har gjort inte skall behöva realiseras. Väljarna kommer nämligen att tvinga fram en annan politik än den som hittills bedrivits i vårt land.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! När vi så här tätt på given kommer tillbaka till våra ekonomiska debatter – vi hade en i slutet av fjolåret, vi hade en i remissdebatten i januari och kommer nu med den tredje debatten – är det klart att konfekten är litet svår att variera. När jag snällt och beskedligt har suttit i bänken och avlyssnat framför allt oppositionstalarna har jag emellertid funnit den skillnaden i uppläggnings- och skräckmålningarna – här använder jag herr Bohmans uttryck – har framstått som mera bastanta denna gång än någonsin tidigare. Det har varit, för att tala med dramatikern Eugene O'Neill, en lång dags färd mot natt, där natten inte har haft någonting av morgongryning utan varit svartare än den någonsin tidigare har beskrivits. Det har varit domedagsprofetior, ibland med inslag av resignation och desperation och demagogi, genom en ganska ensidig redovisning av allvarliga ekonomiska problem. Detta har för mig varit det bestående intrycket i dag, även om herr Bohman i sitt inlägg, när tungan råkade slinta, var beredd att erkänna att trots allt detta är det här landet det land som har den högsta ekonomiska standarden i Europa.

Jag sade att det är lätt att göra sig skyldig till upprepningar när debatten kommer tillbaka så här tätt på given. Jag skall försöka undvika det, men jag brukar ju ha en benägenhet att redovisa de sifferfakta som går att redovisa. Jag skall göra det mycket kort och i en kompletterande form. Naturligtvis skulle jag vilja säga någonting om det ständigt lika allvarliga problemet, dvs. den arbetslöshet som vi har dragits med under 1971 och anser vara för hög.

Men när jag har lyssnat på inläggen har jag funnit att redovisningen varit ofullständig från oppositionens sida. En fullständig redovisning i den här frågan måste ske med hänsynstagande bl. a. till den säsongjustering av siffrorna som rätteligen bör vidtas. Då ger siffrorna vid handen att det var vid månadsskiftet oktober/november som konjunkturen vände i fråga om sysselsättningen på arbetsmarknaden. Därefter har vi haft sjunkande siffror för arbetslösheten månad efter månad. Jag erkänner villigt att det inte varit med så dramatiska inslag, men tendensen är klar och otvetydig.

På samma sätt är det i fråga om tillgången på lediga och obesatta platser. Även härvidlag låg vändpunkten just vid månadsskiftet oktober/

november. Sedan har, med den säsongkorrigerings som man rättvisligen skall iaktta, de lediga och obesatta platserna ökat i antal månad efter månad t. o. m. den senaste redovisningen i februari.

Det är också en annan korrigerings som jag har behov att göra när man talar om arbetslösheten – utan att i något avseende underskatta den arbetslöshet vi har. Det var framför allt ensidigheten i herr Fälldins redovisning jag fäste mig vid. Han säger att så och så är siffrorna, utan att med ett ord beröra hur samtidigt utbudet av arbetskraft har varit på den svenska arbetsmarknaden. Det är ett känt och siffermässigt dokumenterat faktum att under 1971, när vi hade förhållandevis större arbetslöshet än under 1970, hade vi som regel flera människor i arbete på den svenska arbetsmarknaden än ett år tidigare, då vi redovisade tre lediga platser på varje arbetslös och då hela den offentliga politiska diskussionen dominerades av bristen på arbetskraft. Man får följaktligen se arbetslöshetsfrågan och sysselsättningsfrågan från denna dubbla utgångspunkt. Vi har nu mött ett mycket starkt utbud av en arbetskraft som tidigare inte ansåg sig vara disponibel för svensk arbetsmarknad. Självfallet tar det en tid innan vi kommer till rätta med det här övergångsfenomenet. Under den tiden kommer vi att få avläsa, om man gör jämförelser med tidigare år, en förhållandevis större arbetslöshet. Den omständigheten att vi blir mer och mer ambitiösa i vår uppsökande verksamhet för att verkligen ta fram dem som är disponibla för arbete, kartlägga dem, animera och stimulera dem att stå till arbetsmarknadens förfogande, får naturligtvis samtidigt en viss inverkan på dessa siffermässiga jämförelser.

Om man som herr Hermansson säger att det egentligen är 500 000 människor som är utan arbete så är det, som jag ser det, en mycket teoretisk utgångspunkt för diskussionen. Man kan naturligtvis säga att vi statistiskt kunde ta fram en halv miljon människor som skulle kunna utföra ett arbete. Men det kan ju inte ske från dag till annan. Det är en stor, väsentlig grupp av dessa som man behöver göra särskilda ansträngningar för, om man över huvud taget skall kunna räkna med att placera in dem på arbetsmarknaden. Dessutom tarvas det en väldig omlokalisering och omstrukturering av näringslivet för att få arbetsplatserna att passa just för dem som här är intresserade av att få ett arbete.

Vidare kan det väl också hända att när man med statistiska – som jag tror ganska oangripliga – metoder kommer fram till så här höga siffror, bygger man på antaganden som har litet dåligt med verkligheten att göra. Jag har tidigare, när jag kritiserat AK-undersökningarna, omnämnt de här breven jag ibland får från gamla damer på 74 år som berättar att de fyra gånger under det senaste året har blivit attackerade av centralbyrå och tillfrågade om de hade något arbete föregående vecka eller ville ha något arbete föregående vecka och som är något förvånade över denna intensiva bevakning av dem. Men de har tagits ut enligt den samplingsmetod som statistikerna använder sig av. Om man då arbetar med 17 000 som representerar ett material där man har två årgångar av skolbarn och sju årgångar av folkpensionärer, så är det klart att avsikten egentligen inte är att få en vederhäftig bedömning av hur många som är arbetslösa, utan avsikten är att få en vederhäftig bedömning av hur sysselsättningsläget ter sig. Och det är en väsentlig skillnad mellan dessa båda utgångspunkter.

Därför tror jag att vi har egentligen ingenting annat att rätta oss efter än de beräkningar som arbetsmarknadsverket gör regelmässigt en gång i månaden. Gör man dessa beräkningar med de säsongkorrigeringar som jag anser att man också skall göra, kommer man faktiskt fram till att vi hade vändningen i oktober-november månad i fjol, och det går långsamt mot en bättre ordning.

Jag nämnde att jag vill göra en liten komplettering till den ekonomiska debatt som vi har fört tidigare, och utifrån den utgångspunkten är det väl riktigt att understryka att vår utrikeshandel gick bättre under fjolåret än vad man kanske räknade med. Ett överskott på ca 2 000 miljoner i handelsbalansen och ett överskott på 785 miljoner i bytesbalansen är av utomordentligt värde.

En förstärkning av valutareserven, så att vi börjar på att ta tillbaka allt vad vi förlorade under de här hektiska åren 1969 och 1970, är också en trygghetsskapande garanti för framtiden. Det har ju sagts tidigare i debatten – jag tror det var herr Bohman som sade det – att fortfarande är vår valutareserv klen, och jag skall gärna för min egen del göra den bekännelsen, att jag skulle som finansminister leva tryggare om valutareserven vore starkare. Det kan naturligtvis också sägas att i det längre perspektivet har vi inga garantier för att den gynnsamma utvecklingen i fråga om utrikeshandeln fortsätter. Naturligtvis har vi inte det, men jag tycker att konsekvensen bjuder, om man har de uppfattningarna, att man också stämmer av de andra avsnitten av sin politiska propaganda, så att de går ihop med denna varsamhet om valutareserven och om handelsbalansen som man säger sig eftersträva.

Beträffande svenska folkets inkomster under 1971 har tidigare härifrån statsrådsbanken och ifrån min sida redovisats en kollektiv inkomstökning på ca 9 procent. I dag, en månad senare, när siffrorna är litet mera tillförlitliga visar det sig, att den kollektiva inkomstökningen under fjolåret låg på 10 procent. Det är också ungefär den medelsiffra som vi kunnat räkna oss till godo under 1960-talet.

Prisererna, som nu står i centrum för den politiska debatten, steg under fjolåret med 4,3 procent, momsens borträknad. Därvid vill jag korrigera herr Burenstam Linder som i sitt inlägg försökte göra gällande att vi här i vårt land hade något av en rekordmässig prisstegring, om man gör internationella jämförelser. Det är inte på det sättet. Jag menar nämligen att man bör räkna bort effekten av momshöjningen, eftersom varje krona av den gick tillbaka till svenska folket i form av skattesänkningar för de lägre betalda eller i ökade sociala bidrag. Där var det följaktligen bara en transferering mellan två former av beskattning; vad man tog in på den ena sidan gav man ut på den andra. Detta bör rätteligen hållas ifrån en bedömning om prisstegringens effekt under fjolåret.

Nej, prisstegringen var 4,3 procent, och den kan ses mot stegringarna i de länder som jag här hastigt räknar upp:

Belgien	5,6 %
Danmark	5,7 %
Finland	8,7 %
Frankrike	6,0 %
Italien	4,7 %

Nederländerna	8,6 %
Norge	4,9 %
Schweiz	6,6 %
Storbritannien	9,0 %
Västtyskland	5,8 %
Österrike	4,9 %
Canada	5,0 %
Japan	6,0 %
Förenta staterna	3,4 %

Nr 31

Onsdagen den
1 mars 1972

Finansdebatt

I denna lista är det alltså bara en nation som hade lägre prisstegring än vi under fjolåret. Jag har varit litet omständlig när jag redovisat detta, men jag tycker inte att rena ovederhäftigheter skall få läsas in i kammarprotokollet hur ogenerat som helst.

Sedan kanske jag också vågar göra en prisprognos för 1972. Vad vi i det sammanhanget har sagt i statsverkspropositionen, nämligen att prisstegringen kan beräknas till 4 procent, är ett antagande som det egentligen inte finns någon anledning att revidera. Inte heller föreligger det någon anledning att revidera investeringsantagandet. För industrin låg investeringsökningen under fjolåret på 5 procent och beräknas stiga med 3,5 procent under 1972. Den totala investeringstakten beräknas till 7 procent, och om jag tar näringslivet exklusivt och där räknar in handeln, så kommer jag upp till 9,5 procent under 1972. Det har hittills inte framkommit någonting som ger mig anledning att revidera de siffror som redovisats. Detsamma gäller den beräknade ökningen av bostadsbyggnaderna med 3 procent. Den igångsättning som vi nu kan avläsa under första delen av 1972 är så pass mycket livligare än under motsvarande del av 1971 att den antagna ökningen med 3 procent också borde kunna realiseras. På samma sätt förhåller det sig med den allmänna tillväxten på 3,5 procent.

Nu kan man ju fråga om inte detta är för optimistiskt. Av industrins egna åtgärder att döma skulle jag vilja svara nej på den frågan. Och vad man här kan avläsa är industrins benägenhet att låna pengar, att vilja utnyttja möjligheterna att rusta upp sina kapitaltillgångar för en ökad investering i det förändrade konjunkturperspektiv som man väl räknar med. I annat fall finns det knappast anledning att dra på sig pengar med höga låncräntor, om man inte har några möjligheter att placera dem med vinst.

Den allmänna kreditmarknaden expanderade under 1971 – det är också en överraskande siffra – med 6 000 miljoner kronor. Nu höll vi den marknaden verkligen hårt under 1970, men 6 000 miljoner är ändå en mycket kraftig expansion på kreditmarknaden. Under januari månad 1972 har kreditmarknaden expanderat med ytterligare 2 miljarder. Under den tolv månadersperiod som slutar med januari månad 1972 har de långa krediterna till industrin expanderat med ungefär 3 miljarder, drygt 1 800 miljoner genom obligationslån och ungefär 1 200 miljoner genom Sveriges Investeringsbank och företaget Industrikredit. Såväl banker som

företag — det är jag villig att erkänna — är i dag likvida, mer likvida än tidigare. Det vittnar väl om att man är beredd att satsa då den tiden kommer. Detta har i något inlägg förklarats med att man blev så skrämmd av den tidigare kreditåtstramningen att man nu laddar upp den egna likviditeten. Även om det skulle ligga något i detta, är det en dålig företagsekonom som bara med det motivet försöker bygga upp företagets egen likviditet.

Då kan man fråga sig: Kommer då den tiden då man har anledning att räkna med att dessa pengar skall gå åt till investeringar och utbyggnader? Ja, utvecklingen i världen har inte heller förändrats på den månad som gått sedan vi sist diskuterade de här frågorna. Jag skall inte ta tiden i anspråk med att göra något slags nationsuppräknings; jag har gjort det för mig själv och inte kunnat dra några andra slutsatser än den jag tidigare redovisat här i kammaren.

Valutauppgörelsen är ett faktum. Jag vill minnas att någon — jag tror det var herr Hermansson — i sitt inlägg gjorde gällande att den blev en missräkning. Jag vill inte betrakta det så — det är uppenbarligen fel att se det på det sättet. Vi hade en ganska bastant oro i fråga om nationernas valutor och kurspariteterna innan uppgörelsen träffades den 18 december i Washington. Det mesta av den oron har lagt sig, även om det i dag finns några nationer — jag besökte en sådan i förra veckan — där man fortfarande på grund av sin utomordentliga exportkraft har en valuta som måhända även i det nya läget framstår som stark i överkant. Men jag har sagt mig att det tar några månader innan de nya pariteterna så att säga sätter sig, och därför får man inte som en företrädare för den svenska industrin gjorde i Paris i förra veckan, fälla bilan över valutaöverenskommelsen. Den var ett steg i riktning mot en stabilisering, och det var det enda som kunde göras i den situationen.

När vi tidigare har diskuterat frågorna om framtiden har vi gjort det utifrån de diametralt skilda ståndpunkter som regeringspartiet och oppositionen företrätt. Det har för regeringspartiet varit utmärkande att vi velat sätta in insatserna där vi ansett att de bäst behövs, medan oppositionens linje har karakteriserats av att man velat åstadkomma en allmän påspädning, både till konsumtionen i form av sänkt moms och till företagen i form av sänkt arbetsgivaravgift. Den uppladdning likviditetsmässigt som skett inom företagen och som jag här har nämnt menar jag är den starkaste verifikationen för att det skulle ha varit ett slag i luften att sänka arbetsgivaravgiften — ett hårt eller löst slag, vilket man vill, men ändå bara ett slag i luften. Den bättre likviditeten har ännu inte omsatts i några nya investeringar, i några nya arbeten. Det kommer längre fram när konjunkturen går upp, och då var det ju meningen att lättnaden i arbetsgivaravgiften skulle dras in.

Jag läste i Veckans affärer, som ju är en pigg tidning och som går ut och intervjuar folk, om hur bl. a. konsumtionsutvecklingen har tett sig under de senaste månaderna.

Man hälsar först på i NK-Turitz och finner att försäljningen ökade där under januari månad med 7 procent. En rundringning till detta företags

varuhus och kedjeföretag, spridda över hela Sverige, visar en försäljningsökning på 10–20 procent under januari i år jämfört med samma månad i fjol.

Man går till Domus i Göteborg och får följande besked: "Främst är det dyrbara kapitalvaror av typen färg-TV som säljer bra igen. På livsmedel kan vi notera ett ökat intresse för dyrare produkter av typen delikatesser och halvfabrikat."

Man går vidare till konfektionsbranschen och talar med ett par företag som heter Hennes- och Mauritz-kedjorna och får beskedet: "Januari i år var betydligt bättre än fjolåret. — — Köplusten är utan tvekan på väg tillbaka. Vi hade över huvud taget en fin höst och julförsäljningen 1971 var bättre än 1970. På kapitalvarusidan är färg-TV fortfarande den stora artikeln, som dessutom fick ett ökat uppsving under januari inför sändningarna från OS i Sapporo."

Sedan går man till en radio- och TV-firma som heter Radio/TV-Finans AB och där får man beskedet: "I dag är färg-TV-apparaterna praktiskt taget slutsålda i detaljhandeln."

Man vänder sig till Åhléns i city och får veta att försäljningen i januari i år totalt ligger "12–15 procent över januari förra året och tendensen för februari är ännu bättre. Den ökade köplusten är spridd över hela sortimentet, med en viss övervikt för mer kapitalkrävande produkter."

Man går till Svenska Philips försäljnings AB och får beskedet: "Våra leveranser av vitvaror till butik ökade 200 procent i januari i år jämfört med samma månad i fjol."

Vidare vänder man sig till Asea-Skandia och får följande svar: "Den goda försäljningen fortsatte under januari i år och pekar alldeles tydligt på ett förbättrat konjunkturläge."

Ikea ökar sin möbelförsäljning med 20–25 procent.

Jag stod i denna bänk för ungefär en månad sedan och berättade att man under december månad hade sålt 30 000 personbilar mot normalt 20 000 under samma månad och sade nog vid det tillfället, vilket en ambitiös riksdagsledamot som kontrollerar protokollet säkert kan finna, att det förmodligen blir en reaktion efteråt, men jag bedrog mig på den punkten. Bilförsäljningarna ökade under januari med 22 procent i förhållande till försäljningarna under januari i fjol.

Sedan talar man med dem som säljer turistresor. Man hälsar på någon som heter Lennart Pellvik i Vingresor. Han svarade: "Nej, vi har inte känt av den svaga konsumtionen. Förra året hade vi vår bästa försäljning på många år. I januari i år har vi en 45-procentig ökning av antalet passagerare jämfört med samma månad 1971. För hela vintersäsongen, som började i oktober, ligger ökningen på 50 procent. Vi märker dock en viss återhållsamhet: folk har på sistone intresserat sig mer än tidigare för resor i mellan- och lågprisskiktet. Men oavsett detta har vi under vintersäsongen också haft kolossal framgång för våra litet mer dyrbara och exotiska resor till Gambia och Ceylon."

Herr talman! Jag tyckte att det var intressant att referera det här, närmast utifrån den utgångspunkten att de senaste dagarnas demonstrationer — som jag inte nonchalerar i något som helst avseende — och de inlägg som nu gjorts från kammarens talarstol kanske skulle ha kunnat ge

vid handen att vi allesammans levde i någonting av det fattigaste av samhällena med uppenbara problem för födan för dagen. Det kan finnas, och finns säkert, inslag av detta i vårt samhälle — allting är säkerligen inte färdigt — men det är felaktigt att ta det som utgångspunkt för något slags allmän modell av hur svenska folket lever.

Det är här inte fråga om någon hjärtlöshet från min sida, även om jag är beredd på att en och annan av oppositionens företrädare, och måhända även dess tidningar, har ett behov av att presentera mitt uttalande på det sättet. Det är ett försök att sätta kyrkan mitt i byn, att tala om hurudant det är. Ingen av oss är betjänt av att ta på dessa frågor från radikalt felaktiga utgångspunkter.

Jag går sedan över till några kommentarer till de inlägg som har gjorts här i dag. Herr Burenstam Linder, vår docerande docent i den här kammaren, tog upp frågan om de svåra prisstegringarna. Jag har redan bemött det han sade. Det är fel och litet genant för en som har varit vetenskapsman att presentera sina ståndpunkter så här dåligt underbyggda. Jag har tidigare sett exempel på en viss degeneration när vetenskapsmän blir politiker, men jag tycker att det går litet för fort när det gäller herr Burenstam Linder.

Hur skall vi komma till rätta, frågar herr Burenstam Linder, med matpriserna? Den slutsats han kom fram till var väl egentligen att samhället skall ha mindre att säga till om. Ja, men det var faktiskt inte vad de husmödrar begärde som kom upp till statsministern och jordbruksministern och reagerade mot höga matpriser. De ville att samhället skulle hjälpa dem till rätta i det här förhållandet.

Vidare säger herr Burenstam Linder: En högre tillväxttakt löser problemen. Nu skämdes inte 1960-talet för sig. Då hade vi ett decennium med den högsta tillväxttakt som vi har upplevt. 1970-talet vet vi ingenting om ännu; vi har bara ett år bakom oss, och om det året kan man säga att det var alldeles speciellt.

Vad vi emellertid vet är — jag är ledsen, herr talman, över att behöva repetera det — att alla seriösa internationella jämförelser när det gäller tillväxttakten ger det resultatet att vi här i Sverige i fråga om bruttonationalprodukten, dvs. vad vi har att fördela mellan medborgarna i vårt land, är bland de främsta i världen om vi slår ut bruttonationalprodukten per capita. Förenta staterna ligger i statistiken före oss och vi ligger som nummer två bland de här 14 OECD-länderna.

När det gäller de investeringar som skall lägga grunden för välståndet i framtiden ligger Sverige — om vi fortfarande håller oss till den internationella statistiken — som nummer ett med Canada och Förenta staterna på en delad andraplats. Och om vi ser på den privata konsumtionen ligger Sverige — trots den skattebörda vars olägenheter oppositionens företrädare här värtaligt och med betydande överdrifter har redovisat — som nummer två. Det är Förenta staterna som kan ge sina medborgare ett par tusen kronor mer per år i privat konsumtion — utslaget per capita — än vi kan göra och gör här i vårt land. ”Kan ge” sade jag, men jag har tidigare sagt att fördelningen däröver är sämre än fördelningen här hemma — och det ligger mycket i om jag säger att Sverige rent allmänt intar en ledande ställning även i detta avseende.

En annan reflexion som jag gjorde när jag hörde herr Burenstam Linder – och inte bara herr Burenstam Linder, utan detsamma framkom även i inläggen längre fram – var att vad svenska folket i dag kräver är i första hand en sänkning av skattebördan, som enligt talarnas uppfattning nu är orimligt tung. Att skatten är hög vet vi. Jag har tidigare sagt att vi även därvidlag internationellt sett intar en ledande position. Men trots detta blir det mera kvar till personlig konsumtion här än i andra länder, på grund av att vi ligger i toppen när det gäller vad vi har att fördela.

Vad som emellertid är problemet hela tiden är att sköta avvägningen så, att man inte kommer in i en ny obalans i affärerna med omvärlden. Samtidigt som högersns talare bestämt kräver en direkt skattesänkning som måste betyda en ökad underbalansering av budgeten är man från högersns sida på det klara med risken för att en ny underbalans i våra affärer med omvärlden kan bli aktuell i framtiden. Det där går ju inte ihop, om man gör anspråk på att vara logisk i sin argumentering, även om det politiskt naturligtvis kan låta bra – såvida det inte kommer upp någon förarglig finansminister och gör sina kompletteringar till inläggen.

Vi måste spara på våra offentliga utgifter – det var temat i de båda högertalarnas inlägg. Samtidigt står emellertid de båda högertalarna också med sina namnunderskrifter för de partimotioner med alternativ till regeringens budget som sammanställda visar att man är beredd att öka på utgifterna i statens budget med en kvarts miljard för innevarande budgetår och räknat per helår med ytterligare ett hundratal miljoner. Även där har man en motsättning. Men den här, för auditoriet i och för sig trevliga deklARATIONEN att det offentliga måste spara och att staten måste vara försiktig har ingen motsvarighet i herrarnas aktivitet som oppositionspolitiker, när ni signerar era motioner. Samma överbud – eller värre – framkommer från folkpartiets sida med 630 miljoner kronor innevarande år och sett på helår med över 800 miljoner kronor. Samma överbud ligger också i centerpartiets förslag med 350 miljoner för innevarande år och 770 miljoner på helår, och naturligtvis gäller detta även kommunisterna, vilkas överbud uppgår till ungefär två och en halv miljard för innevarande budgetår.

Priserna rusar upp – ta följaktligen bort momsens på maten, säger man. Här har herr Hermansson för all del formellt en gard när han ställer det kravet. Han säger: Låt försvaret och bolagen betala! Låt arven och förmögenheterna betala! Det är bara den omständigheten i vägen att herr Hermansson är så förtvivlat ensam om den betalningsrekommendationen. Det är ingen som tar herr Hermansson på allvar. I den mån vi kommer att diskutera försvarskostnader för framtiden kommer regeringspartiet att representera en sådan linje att vi har att räkna med överbud från den borgerliga oppositionen. Men regeringspartiets linje kommer ändå att innebära att vi tar ansvaret för att hålla ett efter våra förhållanden starkt neutralitetsförsvar. Det ansvaret vill inte herr Hermansson ta, men på den punkten är han som sagt i minoritet. Han kan således rent teoretiskt och verbalt ha täckning för sina förslag långa vägar, men de hör ju inte i något enda avseende till verklighetens värld.

Nu vill herr Hermansson ha ett annat samhällssystem. Det kommer han tillbaka till i sina ideologiska betraktelser varje gång han talar i de

stora debatterna. Ja, om man nu skall leka med den tanken, går det väl knappast att genomföra herr Hermanssons samhällssystem med annat än rent utomparlamentariska metoder. Det finns en som har gjort det, den parlamentariska vägen. Det var Adolf Hitler som skaffade sig makten på parlamentarisk väg sedan han först — om han hade mutat eller drogat van der Lubbe vill jag inte avgöra — satt eld på riksdagshuset och skapat en stämning som gav nazisterna makten och där naturligtvis herr Hermanssons partivänner utpekades som faran för allt lugn i samhället. Detta gjorde att det tyska folket på parlamentarisk väg införde det nazistiska styre som sedermera höll på att föra världen till undergångens brant.

Historien visar på revolutionära omkastningar som konvulsioner efter världskrig, historien visar ibland på sådana omkastningar som ett uttryck för desperation hos en svulten, förslavad och förtryckt befolkning. Men ingen av dessa situationer kan bilda utgångspunkt för en realistisk bedömning av hur politiken skall utformas i vårt land och i våra dagar.

De här förutsättningarna av revolution och brodermord har vi tagit avstånd från inom svensk socialdemokrati. Vi vill göra det här samhället, som svensk arbetarrörelse har lett under 40 år, gradvis bättre och bättre. Sedan må herr Hermansson välja att kalla det ett kapitalistiskt samhälle, ett storfinsansens samhälle eller vilka okvädinsord han nu än kan hitta på, om det nu ger honom någonting av själens tröst när han opererar från kammarens talarstol.

Jag skall ägna ytterligare en liten stund åt herr Hermansson. Herr Hermansson tog i förbigående upp frågan om en kommande proposition som finansministern har signerat och som innebär att det 20-procentiga avdrag, som industrin nu får göra för investeringarna får gälla även för sådana kapitalvaror som inte blir färdigställda förrän 1975; i det nya förslaget är tiden alltså utsträckt ett år.

Herr Hermansson betraktar detta som ett fullföljande av Sveriges redareförenings beställning. Jag kan vara så ärlig att jag säger att frågan har aktualiserats av Sveriges redareförening, men när vi bedömde saken, fann vi det vara rimligt att gå till mötes. Det var fråga om ett seriebygge av stora fartyg vid ett av våra största varv. Den beställningen kunde läggas i Sverige — den kunde läggas i andra länder. Det var fråga om så pass stora fartyg, att de rimligtvis inte kunde färdigställas till 1974, utan varven behövde något år därutöver. För mig gällde frågan att garantera arbete för så och så många tusen anställda i den svenska varvsindustrin och inte att fungera som något slags expedit till Sveriges redareförening.

Jag vill sedan, herr talman, gå över till herr Fälldin. Han vill ha ett tillfälligt borttagande av arbetsgivaravgiften. Jag har redan inledningsvis berört den frågan och — tror jag — också förklarat varför ett borttagande skulle ha varit helt meningslöst. När jag tillät mig relatera utvecklingen på handelns område var det naturligtvis också med den baktanken att ert andra förslag av generell natur, dvs. en allmän sänkning av momsens, skulle ha varit helt meningslös i en situation där försäljningsprognoseerna ger det utslag som jag läste in till kammarens protokoll.

Herr Fälldin frågade om finansministern har någon beredskap för den kommande högkonjunktur som man kan ha olika uppfattningar om när den kommer men som herr Fälldin ändå menar rimligtvis bör komma. På

den punkten har herr Fällidin rätt. Ja, vi har ju marginalerna i den reserv av arbetskraft som vi för närvarande inte har sysselsatt och naturligtvis i den reserv av arbetskraft som sysselsättes på grund av de injektioner i form av kredit- och kapitalstimulanser som regeringen har satt in under det senaste halvåret. Det är en ganska god reserv. Om vi därtill kan räkna med att vi också har ett fortsatt utbud som är starkare än tidigare, av skäl som jag har berört och därför inte behöver upprepa, tycker jag nog att reserverna är ganska goda.

När man sedan tar upp frågan om en eventuell räntesänkning i dagsläget och i första hand efterlyser en sänkning av den långa räntan, så kan det naturligtvis vara intressant att se litet grand på hur ränteläget ter sig i världen för närvarande. Man har talat så mycket om att tyskarna sänkte diskontot med 1 procent till 3 procent. Det betyder inte att de har lägre långa kapitalräntor än vad vi har i Sverige. De har förmodligen inte heller lägre korta räntor än vi har, eftersom de har en distans mellan sina korta pengar och diskontot som är längre än motsvarande distans hos oss. De nuvarande diskontolägena visar att Sverige har 5 procent, Danmark 7 procent, Finland 7,75 procent, Belgien 4,5 procent, Frankrike 6 procent, Italien 4,5 procent, Nederländerna 4,5 procent, Storbritannien 5 procent och Västtyskland som sagt 3 procent. Men jag har en känsla av att Västtyskland har ett direkt behov av att stimulera sin ekonomi på ett alldeles särskilt sätt just nu, och då ligger diskontosänkningen nära i blickpunkten.

Man kan fråga sig om vi har samma behov av att stimulera ekonomin nu i mars månad. Jag är inte alldeles övertygad om det. Jag har mött en ganska intressant företeelse när vi behandlat framställningar från industrisida om lössläppande av investeringsfonder för framför allt byggnader. Åtskilliga länsarbetsnämnder är tveksamma och menar att vi nog inte vågar släppa mer just nu, därför att det föreligger risk för vissa överansträngningar till sommaren på grund av att vissa specialarbetare nu är tagna i anspråk i så stor utsträckning. Man får följaktligen i dagsläget – det var det jag ville säga – behandla stimulansåtgärderna med försiktighet. Vi har inget intresse av att ställa till det så att vi hamnar i det läge som några talare har varit rädda för, nämligen att de återställande åtgärderna tvingas att bli för brutala och för besvärande för dem som konfronteras med dessa.

När herr Fällidin kräver återhållsamhet med statsutgifterna, kraftigare ökning av industriinvesteringarna, ett handlingsprogram för näringspolitiken använder han dessa allmänna ord som låter rätt bra men som det är svårt att få något innehåll i. Skall staten även svara för den planerade näringspolitik som jag tycker jag har fått ett uttryck för önskvärdheten av i en del talares inlägg i dag? Det är ju möjligt att man på den borgerliga kanten får litet svårare att bli ense på den punkten, svårare än när det gällde att skriva den gemensamma reservationen till finansutskottets belänkande, där den avgörande strategiska punkten i gemenskapen låg i att ni för dagen inte var beredda att säga någonting utan ville skjuta på det till fram i maj månad. Svarare ting kan ni ställas inför att bli eniga om, det försäkrar jag er. Den här gången lyckades ni bli eniga om en fömligen banal formulering.

Varför, säger herr Fälldin med av indignation skälvande stämma – i den mån han kan skälva på stämman av indignation, men han gjorde ett litet försök – finns det inte med någonting om önskvärdheten av den regionala balansen i statsverkspropositionen innevarande år? Varför fick vi inte det inskrivet i finansutskottets betänkande?

Där har ju utskottet klart och tydligt på s. 16 och 17 talat om vad det är fråga om: ”Den formulering av riktpunkten för den ekonomiska politiken under år 1972 som återfinns i årets finansplan torde knappast ha till syfte att förändra innebörden i den allmänna redovisning av den ekonomiska politikens centrala mål som Kungl. Maj:t förelade riksdagen i fjolårets finansplan och som ett enhälligt finansutskott och riksdagen biträdde.” Det finns ingen anledning att hålla på att upprepa det, när det en gång är bestämt och fixerat. ”Ett riksdagens särskilda uttalande om den ekonomiska politikens mål och om att regional balans utgör ett sådant mål är mot denna bakgrund obehövt”, säger finansutskottets majoritet. Det är den riktiga slutsatsen och därmed också svaret till herr Fälldin.

När herr Fälldin sedan frågar om det är någonting med ortsklassificeringen som förändrat det hela, vill jag svara att det finns en promemoria om ortsklassificering, upprättad av en ämbetsmannagrupp utan något politiskt ställningstagande. Den är ingenting annat än ett försök att redovisa var samhället bör göra sina satsningar för att kunna bygga upp en bestående verksamhet med den service, den industri, den aktivitet, den skolutbildning och annat som är erforderligt för ett modernt samhälligt liv.

75 procent av kommunernas utgifter och uppgifter dikteras av det här huset, säger herr Fälldin. Naturligtvis – jag tror att jag glömde bort att säga det tidigare – har centerpartiet sitt ansvar för detta. Ni har aldrig vägrat att vara med på förslagen. Ni säger sedan att det rimligtvis bör vara mera pengar till kommunerna, men som vanligt har vi aldrig hört någon rekommendation om varifrån pengarna skall tas.

När sedan herr Fälldin kommer över till priserna håller jag honom räkning för vad han säger inledningsvis. Han avvisar slopandet av moms på livsmedel, och det tycker jag är ett framsteg. Men sedan börjar han fumla med orden och säger att man kanske skulle kunna lösa detta litet ”partiellt”, ställa budgetmedel till förfogande, subventionera mjölk, subventionera kött, subventionera fläsk. Väljer man den vägen, säger herr Fälldin som den försiktige politiker han är och skall vara när han representerar centerpartiet, så skulle man kunna tänka sig att gå till väga bit för bit och stegvis. Men herr Fälldin har naturligtvis inte bestämt sig.

Detta är en intressant fråga, och den har ett mycket starkt sammanhang med hela den jordbrukspolitik som riksdagen praktiskt taget enhälligt ställde sig bakom år 1967. Då prövades och diskuterades frågan om man skulle ta en lågprislinje eller om man skulle bygga vidare på den politik som vi f. n. har. Man kom då fram till att lågprislinjen hade så många konsekvenser att man inte ville acceptera den. Regeringsförslaget gick i stället på den andra linjen, och riksdagen – även centerpartiet – ställde sig klart och enhälligt bakom detta. På de premisserna förs sedan förhandlingarna.

Det nu gällande av riksdagen sanktionerade avtalet mellan regeringen och jordbrukarnas ekonomiska organisationer löper fram till den 1 juli 1974, och det bygger på den jordbrukspolitik som denna riksdag har antagit. Lagg märke till att den förhandlande parten, dvs. jordbrukarnas fackliga organisation, än så länge inte anmält att den vill riva upp något avtal på denna punkt! Centerpartiet känner väl sig måhända inte på samma sätt ansvarigt för avtalet som Lantbruksförbundet och RLF, som det hette på den tiden, eller den nuvarande sammanslagna organisationen gör. Centerpartiet känner sig kanhända som politiskt parti friare, men det bör ändå självfallet anse sig bundet av det riksdagsbeslut som gäller till dess att avtalstiden går ut.

Det var en hård förhandling som vi hade med jordbrukarna, och den löstes i sista omgången på statsrådsplanet med jordbrukarnas ledning under en mycket dramatisk natt. Jag minns det ganska väl. Jordbrukarna hade gått ut med högre krav på priser men accepterade i uppgörelsens intresse så småningom en kompromiss, som sedermera godtogs i riksdagen.

Avtalet gäller alltså till den 1 juli 1974. Diskussionen huruvida man skall tillämpa lågprislinje i strid med ett träffat avtal kan rimligtvis inte tas upp såsom ett resultat av en husmörademonstration. Avtalet gäller så länge det gäller. Det vore intressant att höra om herr Fälldin har någon annan uppfattning på denna punkt. Sedan står det naturligtvis var och en fritt att sätta sig ner och fundera över om vi, när detta avtal någon gång 1974 skall avlösas av ett nytt, skall fortsätta att tillämpa den princip som vi hitintills har varit överens om eller om vi skall ha någon annan princip. Jag förmenar ingen rätten att föra denna debatt, men den skall föras vid sin rätta tidpunkt. Härvidlag är respekten för avtalet en alldeles avgörande omständighet.

Jag hörde händelsevis herr Fälldin i ett framträdande i Sveriges TV i går kväll, där han framförde sitt – som jag förstår att han tycker – politiskt gångbara argument att man kanske skulle kunna överväga att omedelbart sänka priserna och låta betala detta via budgeten, dvs. en lågprislinje. Man skulle kanske kunna betala det – så föll herr Fälldins ord i går – genom att satsa på den framtida tillväxten. Ja, den där framtida tillväxten är sannerligen ingenting som i dag står till disposition utan vidare. Den framtida tillväxten är intecknad genom intensiva krav på skattesänkning, på bättre stöd till kommunerna, på bättre stöd till barnfamiljerna, från herr Fälldins sida på en sänkning av pensionsåldern till 65 år och från andra partier på högre försvarskostnader samt naturligtvis i form av intensiva krav i kommande lönehöjningar.

Att en ansvarig politiker och partiledare kan sitta inför svenska folket och säga att man skall kunna betala detta via budgeten och finansiera det genom den framtida tillväxten är för mig helt oförklarligt. Det vittnar ju om ett sangviniskt lättsinne som trotsar alla beskrivningar. Skall man ta det här på budgeten, då skall man vara beredd att ta det ögonblickligen och betala vad det kostar.

Och hur skall vi betala det, ärade kammarledamöter, i dagens läge? Skall vi höja skatten? Ingen vill väl på allvar göra gällande att vi bör kraftigare underbalansera budgeten för den period som börjar den 1 juli i

år och som slutar den 30 juni nästa år, en period under vilken upplåningen enligt vad jag i dag vet kommer att uppgå till 3,5 miljarder kronor — det kan bli mera. Det finns väl ingen som i det här konjunkturperspektivet kan hävda att vi sorglöst bör låna mera pengar och lägga ytterligare någon miljard till den kreditexpansion som jag har redovisat.

Om man inte är beredd att ta den konsekvensen, är man då beredd att gå husmödrarna till mötes genom att omedelbart höja skatterna? Naturligtvis är inte herr Fälldin det. Är man beredd att avstå från en standardförbättring till folkpensionärerna som riksdagen har fattat beslut om? Naturligtvis inte. Är man beredd att göra några andra utfästelser på utgiftssidan — det må gälla försvar, utbildning, pensioner eller någon annan av de tunga posterna? Naturligtvis är man inte det. Och det var ju inte heller herr Fälldins avsikt. Eftersom de här husmödrarna — med all respekt för deras vetande — ju inte riktigt kan ha klart för sig hur den ekonomisk-politiska situationen i alla sina detaljer och komplikationer ser ut, så tyckte väl herr Fälldin att om han yttrade sig som han gjorde, kan det ju hända att de lägger sina röster på centerpartiet i nästa val. Och då är ju alla medel tillättna!

Vad herr Fälldin sade är ägnat att vilseleda och inge falska förhoppningar. Om kuraget inte räcker till för att säga sanningen, då är det bättre att tänka först och prata sedan, även om tänkandet skulle resultera i att man inte säger någonting alls.

Jag vill också säga något med anledning av herr Heléns inlägg. Regeringen slog dövörat till för oppositionens förslag, sade herr Helén. Enligt hans mening hade vi kunnat få ut 23 000 av de arbetslösa i arbete, om vi hade gjort som oppositionen tyckte. Herr Helén hänvisade till någon nationalekonom, som lär ha uppträtt i min debatt på National-ekonomiska föreningen i år. Jag kan inte riktigt erinra mig det där. Det är möjligt att något har fallit bort ur mitt minne, men att vederbörande, om han nu sagt det som herr Helén åberopade, skulle vara ett sådant kronvittne att yttrandet skall tas som en sanningsenlig redogörelse för vad resultatet skulle ha blivit, bestrider jag på det bestämdaste. Jag har ju tidigare i mitt inlägg försökt verifiera att de åtgärder som oppositionen föreslog, både konsumtionsstimulansen och sänkningen av den allmänna arbetsgivaravgiften, hade varit meningslösa och olämpliga i det här läget och säkerligen inte givit en enda arbetslös ett enda dagsverke mer.

Sedan tog herr Helén upp strukturomvandlings problem och talade om att vi lever i en tid av upptrissade krav och stress. Han efterlyste en miljö med mera mänsklig rytm. Och det är väl riktigt, om herr Helén säger detta och vänder sig till företagen. Han har ingen anledning att vända sig till regeringen på den punkten. Det är företagen som bestämmer takten och rytmen, och det är ju möjligt — jag bestrider det inte — att vi skulle ha mera harmoni i tillvaron, om det gick litet lugnare. Men ibland får man ändå ge företagen det erkännande som de har rättighet att få. Är de pressade av en internationell konkurrens som är utomordentligt hård, är de pressade av att debet och kredit skall gå ihop, så tycks det beklagligtvis nog också vara så att man får finna sig i en arbetstakt som gradvis stiger eller i varje fall blir mera pressande, fastän jag hoppas att vi

även i fortsättningen skall kunna balansera de ökade påfrestningarna med kortare arbetsvecka och mera fritid. Jag säger detta speciellt därför att jag under en vecka har besökt ett främmande land och där haft möjligheter att se på den stora industriella kapacitet som det landet har och den höga arbetstakt som man där onekligen har. Även vi är inne i det utvecklings-schemat, och vi får väl försöka hänga med. Det väsentliga är att vi gör det bästa möjliga av situationen och på något sätt söker skapa balans gentemot påfrestningarna.

Men man kan väl inte säga att all denna utveckling är av ondo. Den har ju fört med sig – som herr Bohman säger – att vårt lilla land har Europas högsta standard. Hur skulle det ha sett ut, om vi hade haft 200 000 lantarbetare som hade gått efter hästarna och plogen eller gått med lien i rågåkern, som var vanligt när jag började som jordbruksarbetare? Ja, det fanns väl för all del en och annan gammalmodig självbindare eller självavläggare, det sista var mera vanligt. Jag säger detta med hänsyn till herr talmannens sakkunskap på området. Hur skulle det ha sett ut här i landet om våra skogsarbetare fortfarande skulle ha gått med yxan, timmersågen och barkspaden och arbetat under samma förhållanden som gällde på 1930- och 1940-talet?

När man talar om den lugnare rytmen på den tiden, glömmer man bort fattigdomen och allt annat som följde med det fysiskt hårda arbetet, som slet ut människorna vid tidig ålder. En 50-åring var förbrukad när jag var ung, vilket han ju inte är i dag.

Det finns plus och minus. Det är rimligt att man redovisar båda faktorerna när man bedömer problemet. Vi skulle allesammans vara fattigare. Vi skulle släpa efter utbildningsmässigt, kulturellt och i alla andra avseenden. Vi skulle ha haft en långt mindre fritid. Det var inte tal om någon semester när arbetet gick i den låt mig säga lugnare takten och vi hade det mera harmoniska samhället, som det ibland brukar heta.

Är det inte lika bra att konstatera utvecklingen sådan som den är och inrikta sig på att göra det bästa möjliga av den faktiska situationen men också erkänna vad utvecklingen har gett människorna och nationen i form av större frihet ekonomiskt, utbildningsmässigt, kulturellt och i andra avseenden.

När herr Helén kom in på sitt allmänna mässande om att vad som saknas hos företagen i dag är framtidstro – vi skall ha en mera företagsvänlig politik, en politik som är offensiv och stimulerande, sade herr Helén – då är det bara ett upprepande av denna oändliga rad av honnörssord, som ständigt gör sig så bra från talarstolarna. Men på vilken punkt menar herr Helén att vi i Sverige inte skulle föra en näringspolitik som är lika framstegsvänlig som den man för i något annat land – detta gäller både skattepolitiken, forskningspolitiken och utvecklingen över huvud taget?

Utvecklingen och konkurrensen, herr talman, kommer att tvinga fram ständiga förändringar. Vi kommer ständigt att ställas inför övergångsproblem. Vi söker lösa dessa övergångsproblem, men ingen skall tro att det är så enkelt att man kan stoppa utvecklingen och säga att det skall vara slut på strukturomvandlingen, det skall vara slut på den situationen att vissa områden och företag får bita i gräset medan andra företag får

växa sig starkare. När vi är inplacerade i den internationella ekonomin, är det en ofrånkomlig lag för oss att inställa oss därefter. Det får vi acceptera. Det svenska folket vill inte heller acceptera något annat. Man har ständiga anspråk att standarden för varje år skall bli allt bättre, att man skall få ökade ekonomiska möjligheter och den större frihet som en bättre ekonomi ger.

Så övergår jag till herr Helén. Av tidsskäl kan jag inte här kommentera allt vad herr Helén tog upp. Jag vill bara ta upp vad han avslutningsvis sade om att vi måste ha en bättre ramplanering. Denna ramplanering lanserades från folkpartiets sida för ungefär 15–20 år sedan. Man har hela tiden fört detta tal i allmänna ordalag. När vi från regeringens sida försöker planera möts vi ofta – mest från herr Bohmans sida men ibland även från herr Heléns sida – av den invändningen att vi skisserar upp ett samhälle av hårda och frihetsförkävande regleringar. Man kan inte ropa på en hårdare planering och samtidigt kritisera att den planeringen binder upp vårt handlande för framtiden i enlighet med vad som skisserats.

Ja, naturligtvis skulle också kravet på skattesänkningar komma upp i debatten i dag. Även om finansutskottet har avstått från att i detta sammanhang ta upp skattefrågorna skall jag självfallet inte neka herr Bohman och herr Helén glädjen att i sina inlägg ta upp även de synpunkterna.

Herr Helén sade att de nuvarande margineffekterna är omöjliga i längden. Jag tror att det, hur otäckt det än kan låta, är en korrekt bedömning att här säga ifrån att det inte är möjligt att göra några nämnvärda förändringar genom att fingra på margineffekterna i skattebördan. Det skulle kosta oss 3 miljarder kronor att i de inkomstlägen det här är fråga om förändra en marginalsatt som nu tar 630 kronor på de sista intjänta 1 000 kronorna dithän att man nöjde sig med att ta bara 600 kronor i stället. Jag är inte övertygad om att det utan vidare är att föredra att låta skattebetalaren göra denna vinst på 30 kronor på den sista tusenlappen, om man jämför med den sociala utvecklingspolitik på olika områden som vi kan driva med dessa pengar och som resulterar i åtgärder som kommer alla människor i samhället till godo.

Kravet växer på en familjepolitisk reform, säger herr Helén, samtidigt som han kräver skattesänkningar. Det är ju ett från hans sida ständigt återkommande tema. Jag skall därför här gå förbi den saken.

Allra sist, herr talman, kräver väl artigheten att jag försöker direkt kommentera en del av vad herr Bohman sade i sitt inlägg.

Känslan av trygghet har upphört, säger herr Bohman, människorna känner maktlöshet inför utvecklingen, det går bakåt ekonomiskt på grund av skattebelastningen, etc. Ja, alla begriper att det här är fråga om enorma överdrifter. I den mån detta är uttryck för en bestämd ideologi måste jag säga att det är en katastrofernas ideologi. Varför skulle katastroferna just nu bli så aktuella, när herr Bohman och hans förfäder inom det, som det heter, slitstarka högerpartiet har dragits med oss i fyra decennier? Nej, detta är bara ett försök att skrämma med ord och ingenting annat.

Vad som gjorde herr Bohmans inlägg speciellt intressant var att han

för en gångs skull kunde citera Aftonbladet och dess ledare. Sedan man från herr Bohmans sida formligen kräcks över Aftonbladet i alla år, tycker man tydligen nu att Aftonbladet är något som kan citeras när det gäller herr Bohmans tolkning av frihetsdogmen. Jag är övertygad om att om herr Bohman läser Aftonbladet dag för dag så kommer han säkert att finna, att Aftonbladets rekommendationer för att uppnå denna frihet är helt annorlunda än de framgångslinjer som herr Bohman skulle kunna acceptera.

Herr Bohman drar sedan upp perspektivet för 1970-talet och räknar med en ökning av vår standard på 3,5 procent per år. Jag kan väl acceptera den siffran och skall här hålla mig till samma exempel. Herr Bohman säger att vi blir reellt 35 procent rikare under det tiotal år vi har framför oss. Sedan kommer herr Bohman fram till att på grund av skatter och ansvällning av den offentliga sektorn så händer egentligen ingenting alls. Det blir bara sämre år efter år.

Det där är herr Bohmans uppfattning som jag ständigt försöker bryta upp för att få herr Bohman att förstå, att stat och kommun i vårt demokratiska samhälle inte är någonting som står vid sidan om den enskilda människan. Om man i kollektiv demokratisk mening beslutar sig för en satsning via kollektivet till de enskilda människornas bästa, så är det demokratins spelregler, och det får man finna sig i, herr Bohman. Det är ju inte på det sättet att man öser ut pengarna någon annanstans. I en ständig utveckling är det ju ett behov av en offentlig sektor – det må vara sjukvård, det må vara undervisning, det må vara kultur, det må vara mycket annat, som kräver sitt. Därför kommer man alltid till att detta är en fråga om hur vi vill välja våra favörer. Hur stor del av de favörer jag tar emot skall jag ha från min individuella förtjänst och hur mycket skall jag ha från kollektivet? Den frågan kan man ställa. Personligen har jag gjort mig till tolk för att jag tror, att vi kommit i ett läge där denna relation är ganska maximal och optimal. Vid fortsatt tillväxt kan följaktligen relationerna bibehållas men inte nämnvärt förändras.

Avkastningen från det offentliga går ut till den enskilde. Allt går till den enskilde – det må vara rättsordningens upprätthållande, det må vara polisens förstärkning med ytterligare 700 man som herr Bohman vill ha och som kostar pengar och tas från det belopp som den enskilde i annat fall skulle ha för egen räkning. Det skall vara pengar till det försvar som herr Bohman kommer att anse skall ha mera pengar än jag anser att det skall ha. Detta angriper också det personliga belopp som den enskilde har till sitt förfogande. Hela tiden är det ju fråga om bedömningar: Vad skall kollektivet ge till människan och vad skall människan för egen del disponera över? Jag har sagt ungefär hur jag ser på det hela. Jag menar att problemet bör redovisas så här och inte i denna snöpta form som herr Bohman redovisade, nämligen att allt vad kollektivet har ligger vid sidan om den enskilda människan och hennes behov.

När sedan herr Bohman kommer tillbaka till husmödrarnas protester så är det frestande att erinra herr Bohman om, att det engelska högerpartiet gjorde sin valseger på att skicka ut sina agitatorer och propagandister till livsmedelsbutikerna för att intervjua husmödrarna. Man drev envist linjen: Stiger inte priserna för mycket? Är inte

livsmedlen för dyra? Får ni inte för litet kvar för egen räkning? Man gav denna ensidiga redovisning och ingenting annat. Man gjorde det i förhoppningen att det politiskt skulle ge det resultat man önskade. Då fick den korrekta redovisningen stryka på foten.

Det engelska torypartiet fick som de ville. Man kom in i regeringen, och man gick in med stora deklarationer – ungefär samma deklarationer som vi har uppbyggt med från talarstolen här i dag från herr Bohmans sida. Det var hur den enskilde skulle klara upp problemen, hur den enskilde skulle klara även näringspolitiken och hur samhället skulle hålla fingrarna borta. Det var precis den gamla psalmen som vi hört så många gånger. I England fick man tillfälle att prova politiken. Resultatet blev att England under fjolåret hade den högsta prisstegringen i Europa och den lägsta produktionstillväxten i Europa. Man har konfronterats med ideliga strejker och konflikter på arbetsmarknaden. De skulle lägga ned varvet uppe i Newcastle därför att det inte bar sig. Under det sista av dessa veckor håller man på att rekonstruera varvet Newcastle med statsmedel. Man kan inte ta konsekvensen av att 8 000 å 10 000 varvsarbetare råkar befinna sig där utan att ha något arbete. Det är skillnaden mellan teorierna som man framför i talarstolen och valbroschyerna och den hårda och praktiska verklighet som varje regering konfronteras med.

När jag nu varnar herr Bohman från att fortsätta med detta tal så är det inte precis därför att jag tror att han har så stora möjligheter att konfronteras med de praktiska problemen. Men just detta engelska exempel ger rätt mycket som herr Bohman bör tänka på i fortsättningen.

Ja, herr talman, litet mer än den timme som var mig tillåten har jag tagit i anspråk. Kammaren har varit vänlig tidigare och tolererat detta, och kammaren har varit vänlig i dag också och tolererat det utan några ostentativa demonstrationer. Jag är emellertid färdig med vad jag skulle ha sagt i denna första omgång. Jag har velat korrigera en del av ovederhäftigheterna. Jag har förut velat se de viktiga politiska problem som debatteras från den rätta utkikspunkten och ge problemen den bedömning de bör ha, nämligen att allt inte är ensidigt. Man bör se ett problem i hela dess vidd och dra slutsatserna därefter.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är många saker i finansministerns anförande som jag gärna skulle vilja kommentera, men tidsreglerna gör att jag får begränsa mig.

Får jag hörja med att säga att finansministern säkerligen är rätt ensam om att ha märkt en omsvängning i sysselsättningsläget sedan månads-skiftet oktober-november. Att det varit ett ökat utbud är i långa stycken ett resultat av formliga kampanjer som arbetsmarknadsstyrelsen vidtog för att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden. Denna strävan underströks ju genom den skattereform som genomfördes. Människorna svarar på dessa politiska beslut och börjar fråga efter arbete. Att sedan ta detta som intäkt för växande arbetslöshetstal det tycker jag inte är riktigt

korrekt. Finansministerns tal om en högre ambitionsnivå kommer i varje fall inte till uttryck när han granskar just arbetslöshetsciffrorna.

Beträffande talet om den regionala balansen hänvisar finansministern till vad som sägs i betänkandet. Det är verkligen inget klarhetens aktstycke i den frågan. Här talar man om att uteslutandet av regional balans i årets finansplan "torde knappast ha till syfte att förändra innebörden i — —" osv. Om man nu var så övertygad om regeringens och finansministerns avsikt och med tanke på de kontakter som finns med kanslihuset och kontakterna inom partiet borde man haft en möjlighet att åtminstone skriva rakt på sak att "det *har inte* till syfte". Men det vågade inte den socialdemokratiska majoriteten göra, utan man skriver förhoppningsvis att det "*torde knappast ha till syfte — —*". Men om det nu är så att detta fortfarande gäller, vad är det som hindrar att man låter detta komma till formligt uttryck genom att ha med det i uppräkningsdelen i målformuleringen? Andra saker som man har bestämt sig för återkommer ju år efter år. Varför skall man mönstra ut just denna del?

I diskussionen om livsmedelspriserna har jag sagt förut och jag upprepar det än en gång att jag aldrig har beskyllt regeringen för någon tvekan inför att stå fast vid ingånget avtal med jordbruket. Vi har ifrån vår sida aldrig satt i fråga att man skulle ändra på detta avtal. Jag gav också i mitt förra anförande klart uttryck åt att det inte är något ingrepp i jordbruksavtalet, om man nu skulle vidta en sådan åtgärd som vi här talar om, vare sig detta sker direkt genom att man inriktar sig på mervärdeskatten eller man går den andra vägen. Det är denna inställning som ligger bakom att jordbrukets organisationer inte agerar i denna fråga. Det angår dem helt enkelt inte hur saken löses. Vilken väg man här än väljer, så innebär det inte ett enda öre mer till jordbrukarna. Vilken metod man än använder här, så är det uteslutande en fråga om att sänka priset för konsumenterna, att kompensera dem för mervärdeskatten.

Det här är ingen diskussion som vi har tagit upp denna vecka. Jag sade i mitt huvudanförande att de här tankegångarna redovisades i en partimotion från vårt håll till årets riksdag. Jag sade också att vi har inte bundit oss i frågan. Sedan uppträder nu finansministern här och vänder sig mot mig med indignation, när jag stillsamt anvisar här, liksom jag gjort tidigare, att om man väljer den här metoden som vi kallar lågprislinjen, kan man vidta åtgärderna pö om pö. Man kan då i olika omgångar ta så mycket som man orkar med, man kan inrikta sig på något eller några livsmedel som har stor betydelse i husmanskosten.

Även när jag talar om möjligheten att utnyttja tillväxten av våra resurser möter jag samma irritation från finansministerns och regeringens sida. Ni vill tydligen ha monopol på att själva avgöra hur de ökade resurser som skapas genom tillväxten i vår ekonomi skall användas. Varje gång det kommer ett förslag ifrån oppositionens sida om en åtgärd som skulle kunna vidtas, säger man från regeringens sida stopp, därför att tillväxten redan är in-tecknad. Utvecklingen själv brukar ju korrigera det där.

Finansministern gav mig rådet att tänka mig för innan jag talar. Själv tycker jag att jag talar stillsamt. Är det erfarenheterna från utformningen

av Kramforsmanifestet som ger finansministern anledning att ge mig den rekommendationen?

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern startade med att säga att han skulle ställa kyrkan mitt i byn och korrigera en rad ovederhäftigheter. Jag tycker då att det var ganska märkligt att herr Sträng sedan kunde påstå att varje krona av momsen går tillbaka till medborgarna. Statens hantering skulle alltså inte kosta ett enda öre. Det är ett exempel bland flera.

Ett annat exempel är ju herr Strängs uttalande att oppositionens förslag i höstas inte skulle ha gett ett enda dagsverke mer. Det är klart att man kan diskutera detaljerna i den beräkning som har gjorts av en dugande nationalekonom, verksam inom konjunkturinstitutet. Det var alls ingen löst utkastad siffra jag nämnde. Den byggde på en ingående undersökning. Man kan självklart inte med säkerhet säga att det just skulle ha blivit 23 000 nya arbetstillfällen – det kanske skulle ha blivit 22 000 eller 24 000. Men finansministern kan inte begära att han skall bli trodd, när han säger, att oppositionens förslag inte skulle ha gett en enda arbetare ett enda dagsverke mera. Vad herr Sträng kommer med i sin beskrivning av arbetslöshetssituationen är en skönmålning av verkligheten som inte stämmer. Det är bortförklaringar i så stor utsträckning att herr Sträng nästan lät som en svensk olympialedare som kommit hem från Sapporo. Jag trodde att finansministerns Japanresa skulle ha lärt honom någonting annat.

Var och en som lyssnade till finansministerns skildring av ett folk som tydligen skulle ha fickorna fulla med pengar och rusar och köper bilar och TV-apparater måste ju fråga sig: Vilket land talar han egentligen om? Hur är det bestämt med en finansminister som jämför siffrorna i januari 1972 just med siffrorna i januari 1971, den månad då det var en klar avmattning efter den köprush inför momshöjningen vid årsskiftet som föranleddes av att så många förlade sina köp före det årsskiftet? Det är ingen tvekan om att herr Strängs försök att bortförklara de faktiska verkningarna av arbetslösheten surrar falskt i öronen på dem som inte har fått ett jobb eller är rädda för att förlora det jobb de har.

Sedan vill jag beröra det stora avsnitt i finansministerns anförande, där han gjorde gällande att jag inte på något sätt skulle hålla socialdemokratin räkning för de förbättringar i det svenska samhället som har skett sedan 1930-talet. Men det var ju just det jag försökte säga. Jag förklarade att här har inte minst socialdemokratin gjort mycket för att samhället skulle bli mänskligare. Jag sade att vi alla som har varit med och arbetat på detta har rätt att vara stolta över det. Men detta erkännande kan ju inte trola bort det faktum att finansministern här ger en beskrivning som visar att han blundar för att så många människor ser att han misslyckats med sin ekonomiska politik under de senaste åren. Det finns alldeles för många vittnen på det för att det skulle löna sig att

försöka framställa verkligheten sådan. Det är alla de människor som måste vända på varje slant och som lever i en känsla av otrygghet i sitt arbete eller inte har något arbete alls.

Jag tyckte emellertid att vi fick två besked av finansministern, ett klart och ett som jag ännu så länge bedömer som oklart. Det klara beskedet gällde tyvärr marginaleffekterna. Om dem säger finansministern häpnadsväckande nog, att några nämnvärda förändringar på marginaleffekterna inte skulle vara möjliga. Menar verkligen herr Sträng, att vi skulle slå oss till ro med den samlade effekten av skatter och bortfallna bidrag, som sätter barnfamiljerna i en så svår situation? Vad skulle vi då med en skatteutredning till, för finansministern tänker väl ändå tillsätta den skatteutredning som riksdagen har beställt? Nej, är det verkligen så illa får vi försöka klara oss utan herr Sträng.

Det andra beskedet som jag ännu så länge bedömer som mera oklart gäller matpriserna. Det långa resonemanget på den punkten innebar ju huvudsakligen ett onyanserat skäll på herr Fälldin. Men inte ett ord kostade finansministern på sig om det jag sade, nämligen att vi borde inom ramen för gällande avtal kunna resonera om vad vi kan göra för att dämpa ytterligare prisstegringar. Skall jag fatta det så att ni inte vill resonera? Skall jag fatta det så att ni tänker göra någonting själva? Eller skall jag fatta det så att ni inte tänker göra någonting alls åt de ytterligare stigande matpriserna?

Jag skall skänka några minuter av min repliktid åt finansministern, så att han får tid att svara på frågan.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Kollegerna här i kammaren har säkert fäst sig vid att i snart sagt varje debatt som vi har fört här under de senaste åren har antingen statsministern eller finansministern försökt köra mig i halsen jämförelser med utvecklingen i England. Det är något slags hatkärlek till det engelska torypartiet och det engelska torypartiets förmenta misslyckanden som tydligt har fångat både stats- och finansministern. Men det finns, herr finansminister, brutna vallöften även här hemma. Jag kan nämna vallöftet från 1967 om den billigare smörgåsen och från 1970 om att två tredjedelar av svenska folket skulle få lägre skatt.

De engelska exemplen ger mycket som herr Bohman borde tänka på, sade finansministern. Därför skall jag för en gångs skull acceptera finansministerns jämförelser och liksom han citera från England. Citatet ger en något annan bild av det "svarta" parti som Tories sägs utgöra. Det är hämtat ur en artikel skriven av Anthony Lewis i New York Times, som verkligen inte kan betraktas som politisk part i målet. Han skrev för några veckor sedan följande:

"För sju år sedan, när jag första gången såg underhuset i arbete, var en ny labourregering under Wilson Storbritanniens hopp. Den förkroppsligade längtan i landet efter en förnyelse i landet, efter ett slut på den långsamma, fadda tillbakagången, efter början på ett friskt nationellt äventyr, en Elisabethiansk anda, anpassad efter en vetenskaplig tidsålder."

Det var väl vackert? Men sedan fortsätter han:

Hur cyniskt verkar det inte nu att erinra om dessa drömmar. De har förvandlats till damm. Labourpartiet har inte längre några drömmar och ingen synlig politik i de stora frågor Storbritannien står inför. I stället för djärva visioner om framtiden har det nu en sur fixering vid det förgångna. När man tittade ner på labours första bänk på torsdagskvällen, så fanns de där, dessa sura män, männen som är rädda för förändringar.

Det går alltså att dra paralleller på *olika* håll i den politiska världen, herr statsminister, förlåt mig, finansminister, menar jag naturligtvis – men jag har inget emot förändringen. Den bild – jag instämmer med herr Helén – som finansministern tecknade alldeles nyss av människornas situation i Sverige var klart missvisande. Man fick en känsla av att här var butikerna fyllda av köpstarka lyckliga människor, som egentligen bara hade ett problem att lösa, nämligen: Hur skall vi göra av med våra pengar på möbler och bilar och lyxmat av olika slag?

Ja, det finns givetvis motsägelser i vårt land, självklart finns det sådana här kontraster. Men till den svenska bilden hör framför allt de ”nyfattiga” som jag har talat om, de som inte kan klara sina hyror utan bidrag, och de husmödrar som reagerar mot de stigande priserna. När vi har siffror som visar att människor som ligger i inkomstläget mellan 30 000 och 45 000 kronor och har barn i dag inte kan höja sin levnadsstandard hur mycket de än jobbar, hur mycket de än sliter, så borde väl detta säga oss mera än bilderna från de fyllda butikerna. I värsta fall får de människor jag tänker på en sämre standard, hur de än arbetar och sliter. Detta är bilden av hur en stor del av det arbetande svenska folket har det i sin vardag.

När jag citerar Aftonbladet gör jag det långt ifrån med någon sympati. Men när Aftonbladet för en enda gångs skull tecknar en något så när riktig bild av den situation som människor upplever, då tycker jag att jag har rätt att med visst välbehag återge även Aftonbladet. Vi brukar tala om syndare som sig omvänder. Jag tror att det är herr Strängs favorituttryck. Inte vet jag hur länge Aftonbladets omvändelse varar. Kanske bara över en dag. Det är möjligt att chefredaktören var bortrest och att det var en annan som skrev ledaren, men det är ändå betydelsefullt att t. o. m. Aftonbladet kan ge en bild av situationen i dag sådan som den upplevs av majoriteten av löntagarna. Så känner de det, så upplever de det!

Då säger finansministern att vi har det ändå så gott ställt och att löntagarna i Sverige även efter skatt får mer över än i andra länder. Jag tror vi låg tvåa i den tabell som finansministern hänvisade till. Om jag inte är fel underrättad – statistik är verkligen farligt, det vet vi båda två -- har inkomsttagarna i Sverige i skiktet mellan 25 000 och 50 000 kronor de *lägsta* disponibla inkomsterna efter direkt skatt vid en jämförelse med Norge, Västtyskland, England, Schweiz och Förenta staterna. Jag har då inte tagit hänsyn till olika sociala bidrag och inte heller till den indirekta skatten. Men efter direkt skatt befinner sig alltså de svenska inkomsttagarna i en sämre situation än flertalet andra.

Det gläder mig att finansministern inte ifrågasatta siffrorna i min framtidskalkyl. Jag tycker att det är värdefullt. Det är också värdefullt att finansministern förklarade att vi nu befinner oss vid den ”maximala

och optimala" gränsen, eller vad det var finansministern sade. Vi kan alltså inte gå längre än vi hittills gjort i vår avvägning mellan vad kollektivet fordrar och vad de enskilda vill ha kvar. När de enskilda bedömer sin ekonomiska situation i dag är jag övertygad om att de säger sig att utvecklingen måste bromsas. Därför kommer de kalkyler som jag redovisade – och som finansministern alltså inte har ifrågasatt – inte att kunna förverkligas. De enskilda löntagarna och väljarna kommer att se till att regeringen inte får möjlighet att förverkliga den framtidsprognos dagens utveckling pekar fram emot.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern citerade långa stycken ur Veckans Affärer om den ökade köplusten i affärerna. Jag tror att han också skulle besöka en konsumaffär och höra vad husmödrarna säger om de höjda matpriserna. Det är kanske ett viktigare vittnesbörd för ett socialdemokratiskt parti.

Vi tror att det är nödvändigt att statsmakterna verkligen gör någonting för att förbättra läget för barnfamiljerna, för låginkomsttagarna, för majoriteten av löntagarna som drabbas hårt av stigande priser och hyror. Man måste göra något för att förbättra deras levnadsstandard – det är vad det handlar om. Det har sagts att det bara kan ske genom en större tillväxt av produktionen. Men hur länge skall de som hårt drabbats av prisstegringarna vänta på den? Det har också sagts att en annan möjlig metod är en allmän skärpning av skattetrycket. Men just höjningen av mervärdeskatten, som borgerliga och socialdemokrater var överens om att genomföra i fjol, är en av de viktigaste orsakerna bakom prisstegringen också när det gäller maten.

Den höjda levnadsstandarden för de arbetande människorna måste åstadkommas genom en rättvisare fördelning av produktionsresultat och tillgångar i samhället. Det är också innebörden i våra förslag. Vänsterpartiet kommunisterna kräver ett borttagande av momsens på livsmedel och vill täcka skattebortfallet genom höjda skatter på kapital, bolagsvinster m. m. samt genom minskade militärutgifter. Får vi inte omedelbart bort momsens på all mat, skulle vi och familjerna här i landet med tillfredsställelse hälsa ett slopande av momsens på viktiga basfödoämnen, ju fler dess bättre. Dettta är den bästa och redigaste vägen att gå.

Vi anser att man nu skall utreda en övergång till lågprislinje för jordbruksprodukter, som vårt parti krävde 1967 och 1971. Men vi är inte anhängare av en övergång till lågprislinje som genomförs på det sättet att majoriteten av familjerna med höjda skatter får betala lika mycket som de får i sänkning av livsmedelspriserna, dvs. så att förändringen inte alls förbättrar deras levnadsstandard. Man kan också tänka sig en kombination av nedsättning av momsens och lågprislinjen. Det avgörande blir då kombinationen.

Dessutom bör barnfamiljernas ställning förbättras genom ett ökat familjestöd. Men det får inte ges som en kompensation för pris- och hyresstegringar; det skall innebära en verklig förbättring av barnfamiljernas ställning och standard. Det var meningen när barnbidragen infördes och det måste vi hålla fast vid.

Det viktiga är att det nu görs någonting som förbättrar läget för barnfamiljerna, för låginkomsttagarna, för majoriteten av löntagarna. Vi anser att den metod som snabbast ger resultat är att slopa moms på maten, men vi är för vår del beredda att utan fördomar diskutera varje annat förslag som syftar till samma mål. Man måste emellertid ha klart för sig att det handlar om en fördelningsfråga och att i denna olika klassintressen står emot varandra. Vårt parti stöder varje åtgärd som leder till en förbättring av barnfamiljernas, pensionärernas och lönearbetarnas läge.

Herr Sträng tog upp den siffra för arbetslösheten som jag hade nämnt – jag sade att det finns en undersysselsättning på en halv miljon – och ville ifrågasätta riktigheten av de s. k. AK-undersökningarna. Han hänvisade till brev som han hade erhållit från gamla damer. Jag tror inte att ett par brev från gamla damer är vad statistikerna kallar statistiskt relevant material. Jag vill i stället citera ett uttalande av den kände arbetsmarknadsforskaren Rudolf Meidner i Folket i Bild/Kulturfront, som också är en pigg och bra tidning liksom Veckans Affärer, men den kanske har ett något annat innehåll. Han säger om de bägge undersökningsmetoder som finns: "Båda speglar väl konjunkturförändringarna. Men AK-undersökningarnas siffror över antalet arbetslösa (i november 120 000) ger ett bättre mått på nivån, enligt min uppfattning. AK-undersökningarnas totalsiffror är tillförlitliga, och undersökningarna genomförs på ett betryggande vetenskapligt sätt." Det säger alltså en av vårt lands främsta forskare på det här området.

Herr Sträng tog också upp de ökade subventioner till redarna som regeringen vill ge och menade att de var nödvändiga för att säkra sysselsättningen. Ja, jag vet att detta är regeringens huvudlinje. Man skall höja bolagens profiler och därigenom söka påskynda en högkonjunktur. Den teoretiska bakgrunden till denna linje har nu herr Sträng också gett i sitt anförande. "Kapitalism" och "storfinans" är okvädinsord enligt hans omdöme och tydligen opassande att använda. "Ett annat samhällssystem" är helt olämpligt. Hör det, ni socialdemokrater som fortfarande anser att ni är socialister!

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! I mitt anförande gjorde jag gällande att under de senaste fem åren har det relativt sett blivit en sämre utveckling här i Sverige än i jämförbara länder. Det gäller prisstegringstakten, det gäller sysselsättningsläget och det gäller utvecklingstakten. Det är ett helt riktigt påstående, herr finansminister, och det är ett påstående som alls icke bara jag har gjort utan också många andra och som man med enkel statistik kan läsa sig till. Ändå stiger herr Sträng upp och förklarar myndigt att jag har farit med ovederhäftigheter.

Vad gjorde herr Sträng då? Jo, han läste upp hur prisutvecklingen har varit under 1971 i Sverige jämfört med andra länder. Men jag har talat om hur det har varit *i genomsnitt* under de senaste fem åren. Läs på s. 28 i den preliminära nationalbudgeten – där står alla siffrorna – och konstatera att det inte är jag som far med ovederhäftigheter utan herr Sträng som felanvänder statistik!

För att få det litet bättre för sig själv räknar herr Sträng dessutom bort momsens från den svenska prisökningen under 1971. Man kan ju diskutera om man skall göra det. Men hur är det, har herr Sträng när det gäller prisökningen i andra länder, som Ni jämförde den svenska prisökningen med, också räknat bort mervärdeskattehöjningar? Andra länder höjer också indirekta skatter ibland, även om det kanske inte blir lika kraftigt som här i landet.

Hur gjorde herr Sträng sedan, då han påstod att jag for med ovederhäftigheter när det gällde tillväxttakten? Då tog han inte 1971, för det hade varit ett förskräckligt dåligt år att jämföra med, utan då tog han hela 1960-talet i stället. Jag upprepar att jag talade om en utveckling som har försämrats relativt sett under de senaste fem åren, och även här är min observation helt riktig. Det är konstigt att herr Sträng vill få andra att framstå som ovederhäftiga genom att ena gången jämföra med bara ett visst år och andra gången jämföra med ett helt decennium. Det är inte en riktig metod.

Jag talade en del om det skatteraseri som råder här i landet, herr Sträng; jag vet inte om det var det som gjorde att herr Sträng började tala om docerande docenter och om att vetenskapsmän höll på att degenereras här i kammaren osv. Mig stör det inte ett dugg att höra sådant från finansministern, men jag tror inte att det förbättrar politikernas anseende när man slänger den typen av kommentarer omkring sig.

Herr Sträng sade att det skulle kosta 3 miljarder att på något sätt sänka marginalskatterna. Jag menar, herr Sträng, att det kommer att kosta mycket mer än 3 miljarder att hålla på med det skattesystem som vi för närvarande har. Det kommer att visa sig betydligt dyrare därför att den ekonomiska utvecklingen i landet inte kommer att tåla det, och det är mot den bakgrunden som jag vågar göra gällande att er politik i praktiken är reformfientlig — inte era önskemål men er politik.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Eftersom jag tog så god tid på mig för mitt första inlägg skall jag klara av det här mycket kvickt.

Jag uttryckte mig ofullständigt på en punkt när jag sade att en justering av marginalskattesatserna med 3 procent i de här intressanta inkomstlägena kostar 3 miljarder. Man kan inte göra en sådan sänkning utan att också ta med de lägre betalda än dessa som befinner sig i 30 000-kronorsklassen. Därför låg bakom mitt inlägg att man självfallet skulle tillgodose dem på motsvarande sätt.

Vidare kan man icke finansiera en sådan skattesänkning med mindre än att man får ta ut pengarna på momsens, och då aktualiseras i vanlig ordning frågan om vissa sociala kompensationer.

Men slutsatsen av det hela blir ändå, som jag sade i mitt första inlägg, att vill man vinna den lilla förbättringen med tre enheter på marginalskatten i de här intressanta inkomstlägena, då är det någonting som i det skattepolitiska sammanhanget kostar sådana belopp som 3 miljarder. Det är en intressant redovisning, sedd från den synpunkten att många tror att man genom att justera marginalskatterna skall kunna åstadkomma avgörande förändringar i skattelindrande syfte. Tyvärr är inte läget så bra.

Herr Fälldin gjorde i sitt andra inlägg en deklARATION, och som en hederlig karl skall han vil tas på orden. Han sade att han aldrig har ifrågasatt att ändra jordbruksavtalet. Då vill jag göra herr Fälldin uppmärksam på att jordbruksavtalet har sin speciella konstruktion. Det är konstruerat med en mittenprislinje, med en undre prisgräns och en övre prisgräns och med möjligheter till marknadsanpassningar av priserna – marknadsanpassningar som slår i jordbrukarledet mellan dessa båda prisgränser. Om man inbillar sig att man skall kunna föra in en lågprislinje eller en del av en lågprislinje – i jordbruksavtalet, så är det fysiskt omöjligt. Det är någonting som är så fjärran från hela avtalets konstruktion att man skulle få lov att riva upp avtalet och göra ett annat avtal.

Om inte herr Fälldin menar att man skall riva upp ett träffat avtal, då är alltså diskussionen för tidigt väckt och då är det andra bevekelsegrunder bakom. Det var det jag ville ha sagt. Vill man föra den här diskussionen, så kan man göra det när man är framme vid det nuvarande avtalets utlöppningstid, dvs. juli månad 1974.

Jag blev litet överraskad över herr Heléns utvecklade känsla för proportioner när han tror att det är en poäng då han säger: "Här påstår nu finansministern att varje krona går tillbaka till medborgarna. Han tänker ju inte på de administrativa kostnaderna för att sköta det hela." Den här operationen vi gjorde gällde 4 500 miljoner, som togs ut via indirekt beskattning och som sedan till sista kronan fördelades på direkta skattesänkningar, bidrag till kommunerna och sociala stödåtgärder. Att det kostar några kronor att administrera det hela är alldeles uppenbart, men den kostnaden är en nullitet i jämförelse med det totala belopp, 4,5 miljarder, som det här är fråga om.

Sedan var herr Helén angelägen om att understryka att vad han hade sagt var en honnör och ett erkännande till socialdemokratin för dess arbete och dess medverkan i samhällsordningen under de här fyra decennierna. Jag tyckte att detta kom bort i rätt hög grad under det första inlägget, men det var ju bra att det sades klarare och mera pregnant i det andra inlägget.

Mitt svar till herr Helén är detsamma som till herr Fälldin: Det finns inte möjligheter att göra några förändringar genom något slags lågprislinje inom nuvarande jordbruksavtal. Man skulle få bryta upp ett avtal som parterna har varit ense om och som riksdagen har godtagit.

Slutligen vill jag säga till herr Bohman att när jag talar om England så beror det inte på vare sig någon hatkärlek eller något speciellt behov att slå herr Bohman i huvudet med det engelska i och för sig ganska tragiska exempel, som vi alla avläser för närvarande. Det är helt enkelt dikterat av att England är det enda praktiska exemplet på vart det bär hän, när man omsätter den politik i verkligheten som inte bara premiärminister Heath utan även herr Bohman troget gör sig till talesman för. Det är den enda jämförelsen vi har. Och då herr Bohman tar sig friheten att kritisera regeringens politik, med denna katastrofteori som han presenterar och alla de olyckor som har kommit över det arma svenska folket på grund av regeringens politik, så må det ju vara mig tillåtet att ge ett exempel från det land som praktiserar herr Bohmans politik, och det är sannerligen

inte efterföljansvärt.

När jag citerar Veckans Affärer är det naturligtvis inte för att därmed göra gällande att svenska folket utan undantag i snabb takt lägger sig ombord med färgtelevision och nya privatbilar och reser till Gambia och till Ceylon. Men jag anförde det här såsom ett uttryck för den konsumtionsökning som har ägt rum utan de generella stimulanser som oppositionen var så angelägen om att slå på ytterligare.

Då säger herr Bohman: Men vi har så många nyfattiga. Mitt svar är att det är ju dem vi skall hjälpa – det är regeringens selektiva linje att hjälpa dem. Men man hjälper dem inte med de här generella åtgärderna. Och vad jag säger nu riktar sig även till herr Hermansson: Man behöver inte göra maten billigare för dem som reser till Gambia och Ceylon, för att ta det som ett exempel. Även om det råkar stå i Veckans Affärer, som herr Hermansson tydligen ogillar, finns det ingen anledning att tvivla på uppgiften om dessa resor.

Det är här fråga om skattepengar som man sannerligen får vrida och vända på för att använda på bästa sätt för dem som behöver hjälp. Herr Hermansson har då hamnat på linjen, att han skall göra lindringar för dem som behöver och dem som inte behöver, för de rika och för de fattiga – det spelar ingen roll. Jag begriper inte hur herr Hermansson som representant för det kommunistiska partiet har hamnat på denna generella linje – i princip densamma som de borgerliga oppositionsledarna har hamnat på.

Sedan är det riktigt, herr Bohman, att jag inte tror att man under 1970-talet kan göra nämnvärda förändringar i relationerna mellan vad människan skall ha för egen del och vad hon skall ha från kollektivet. Men om vi båda två utgår från att detta 1970-tal karakteriseras av en fortgående tillväxt, så blir det ju mer för kollektivet och mer för den enskilde, även om relationerna är oförändrade.

När det sedan gäller AK-undersökningarna, så nonchalerar jag dem inte. Men när man envisas med att ha ett material som representerar två årgångar av skolbarn och sju årgångar av folkpensionärer och låter detta representativa material på 17 000 människor multipliceras på hela befolkningen, det vill säga 4,5 miljoner arbetsföra, så är inte detta ett riktigt adekvat uttryck för vad vi menar med arbetslöshet. Då vi talar om arbetslösa avser vi folk som har slutat skolan och inte hunnit bli folkpensionärer. Det tycker jag är ett riktigare sätt att redovisa arbetslösheten. Men AK-undersökningarna är riktiga om man vill redovisa *sysselsättningen* i samhället, vilket jag också underströk i mitt tidigare inlägg.

Jag vidhåller att när herr Hermansson vill stämpla det här samhället som vi lever i såsom ett samhälle där det signifikativa är kapitalism och storfinans, då är herr Hermansson ute på andra vägar än dem som leder till en korrekt redovisning av vad det här samhället innebär. Det här samhället har reagerats av svensk arbetarklass i fyra decennier. Det gamla Fattigsverige har nu blivit ett helt annat samhälle. Vi har en fackföreningsrörelse som under fyra decennier har vuxit sig så stark och slagkraftig att den del av produktionskakan som tas ut den vägen är en något så när rimlig och fair del av produktionen. Att gå ut och påstå att

ett samhälle, där arbetarrörelsen har präglat utvecklingen politiskt från socialdemokratins sida och fackligt från svensk fackföreningsrörelsens sida, är ett samhälle som styrs av kapitalister och storfinans, är att göra våld på sanningen. Det är helt enkelt en osanning man då sprider.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! I grund och botten är jag förvånad över finansministerns sätt att föra denna diskussion om livsmedelspriserna och försöka göra gällande att vi här i riksdagen på politisk väg icke skulle ha möjligheter att påverka konsumenternas livsmedelspriser, därför att det finns ett avtal mellan staten och jordbruket. Det måste vara en orimlig ståndpunkt. Förlängningen av det resonemanget skulle då vara, att om man under löptiden gjorde något åt den indirekta beskattningen i övrigt, så vore man förhindrad att göra någonting på livsmedelssektorn. Om man är bunden åt ena hållet, så bör man ju rimligen vara bunden av samma avtal också åt det andra hållet. Men så vill ju inte finansministern resonera.

Visst känner jag till att själva avtalskonstruktionen är uppbyggd så att man arbetar med övre och undre prisgränser och att vi har ett skydd mot den s. k. världsmarknaden när det gäller varor som så att säga flyter omkring där. Men det lär inte vara möjligt att med framgång hävda att hela systemet sätts ur spel om man använder en speciell metod för att justera priset för konsumenterna i syfte att eliminera mervärdeskattens verkningar.

Får jag fråga: Vad är det för specialregler inbyggda i jordbruksavtalet beträffande lammköttet? Där finns det ju ett statligt tillskott på ett par kronor, och även där har vi en övre och en undre prisgräns. Inte innebär det några komplikationer i det fallet!

Nej, herr finansminister, här är det inte fråga om något annat än att så långt man orkar sänka konsumentpriset, helt eller delvis ta bort momsen på vissa livsmedel. Och det är inte en diskussion som vi har tagit upp denna vecka. Jag vill hänvisa till att vi i början av årets riksdag väckte en motion, där de tre olika metoderna är redovisade. Jag har också flera gånger sagt att vi inte har bundit oss för någon speciell metod. Och jag opponerar mig mot att vi politiker på detta viktiga avsnitt skulle vara låsta i fråga om prisutvecklingen, därför att det finns ett avtal med jordbruket. När det gäller den skatt på livsmedel som är prishöjande, har vi att på politisk väg se efter huruvida den till alla delar skall ligga kvar. Det är det som är problemet.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill ägna mina tre minuter åt de två besked som jag här fått av finansministern. Det första var klart redan i förra rundan och är nu om möjligt ännu klarare: det blir med den nuvarande socialdemokratiska regeringen inga förbättringar i marginaleffekterna vid beskattningen. Tvärtom kommer dessa effekter att skärpas genom att herr Sträng nu liksom tidigare säger nej till indexreglering av skatten. Det betyder alltså att inflationen skall få fortsätta att slumpartat höja skatten.

Det andra besked vi har fått här gäller matpriserna. Det var litet oklart

i förra omgången – nu förefaller även det vara helt klart: Det finns, säger herr Sträng, ingen möjlighet att vidta några förändringar av matpriserna ens inom ramen för gällande avtal. Jag upprepar detta: Socialdemokratien tänker inte göra någonting för att dämpa ytterligare prisstegringar på maten. Om verkligheten, frestas man säga, inte stämmer med de socialdemokratiska ritningarna, desto värre för verkligheten, enligt herr Strängs sätt att resonera. Åt matpriserna görs ingenting.

Eftersom det är regeringens starke man som säger det här får man väl utgå från att sista ordet nu är sagt. I så fall, fru talman, kan det hända att finansministern Gunnar Sträng den 1 mars kl. 16.16 startade ett politiskt förlopp som han inte själv ser slutet på.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Än en gång åter till Storbritannien. Finansministern påstår att han åberopat Storbritannien eftersom det är det enda praktiska exemplet på hur det skulle gå om moderata samlingspartiet skulle omsätta sin politik i verkligheten. Jag bestrider alldeles bestämt, herr finansminister, att man kan dra några slutsatser för vårt vidkommande av det konservativa partiet i England och dess politik. England var i så nedkört läge när det konservativa partiet kom till makten att det inte är möjligt att dra några sådana paralleller. Över huvud taget skall man vara utomordentligt försiktig när man gör jämförelser med utländska förhållanden. Jag har inte påstått att socialdemokraterna här i Sverige skulle arbeta efter labours mönster och kommer inte heller att göra det.

Låt därför bli att dra paralleller! Men gör finansministern det och vill lägga över något ansvar på oss för vad det konservativa partiet i England utträttar, då får ni också finna er i att jag hänvisar till den syn på labours agerande som finns på många håll. Då får ni bära den tunga börda som labour har att bära.

Mera intressant för debatten här hemma i Sverige, fru talman, är det indirekta erkännande inför 1970-talet som finansministern gjorde när han förklarade att han efter den utveckling som hittills ägt rum inte trodde att det skulle bli någon nämnvärd förskjutning mellan den enskilda och den offentliga sektorn. Med den fortgående tillväxt i den svenska ekonomin som finansministern såsom obotlig optimist, som det brukar heta, räknade med skulle var och en av dessa båda sektorer få tillräckligt mycket. Låt mig ännu en gång liksom Staffan Burenstam Linder påminna om hur tillväxttakten i svensk ekonomi successivt har sjunkit från första hälften av 1960-talet då den var 5,5 procent till andra hälften av 1960-talet då den var 4 procent, därefter till 2 procent och sedan till 0,3 procent.

Vi hoppas ju alla att det vänder. Vi har all anledning att räkna med att det skall börja vända redan i år, men om det inte gör det och om tillväxttakten inte blir tillräckligt hög, hur betar sig regeringen då med de ökande kraven på transfereringar och annat, hur klarar man då fördelningsproblematiken? Tvingas man då inte, herr finansminister, att göra en ny avvägning för att garantera den enskilda sektorn, dvs. de enskilda människorna, tillräckligt mycket pengar? Om den offentliga sektorn bara skulle öka lika snabbt som bruttonationalprodukten, då

stiger ändå behovet av skatter i högre grad än bruttonationalprodukten med hänsyn till den lägre produktivitet som finns på den offentliga sidan. Det är just detta som vi kan avläsa i det senaste årets bokföring, den som är redovisad i finansplanen.

Vad som emellertid är glädjande är finansministerns erkännande av tillväxttaktens centrala betydelse – det är inte alltid vi får höra det erkännandet från regeringsbanken. Och det är också glädjande – om jag får tolka finansministern mycket optimistiskt – att han också medger, att den offentliga sektorn inte längre kan öka på det sätt den hittills har gjort på bekostnad av de enskilda människornas konsumtionsmöjligheter.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Om det är osanning att det finns kapitalister och storförfinans i Sverige tycker jag att herr Sträng snarast skall avsätta koncentrationsutredningen, som ju också sprider dessa villoläror. Om det vidare är så att det är fel att försöka hålla nere matpriserna och hyrorna, därför att det gynnar både fattig och rik, bör ju finansministern fortsätta på den väg som han nu har kört ett antal år, nämligen att se till att matpriser och hyror höjs så mycket som möjligt. Det måste vara logiken i hans resonemang.

Jag tror inte det resonemanget går hem bland allmänheten. Jag tror att där finns en insikt om att matpriserna, de höga priserna på det som behövs för livets nödtorft, framför allt tynger de familjer som har barn och som har låga inkomster – och det är de familjerna som vi framför allt vill och måste hjälpa.

Jag har här uppgifter som sammanställts av riksdagens upplysningstjänst om uttaget av omsättningsskatt och mervärdesskatt i de s. k. OECD-länderna. Listan upptar 21 stater. Av dessa har inte mindre än 14, dvs. två stater av tre, lägre skattesatser eller ingen omsättningsskatt alls på vissa viktiga livsmedel eller på alla livsmedel. Återstående sju stater förefaller inte att ha några sådana undantag. Kan finansministern förklara för oss varför det som är möjligt att göra i andra länder skulle vara alldeles omöjligt att tekniskt klara i Sverige? Det är ju det motargumentet man brukar få när man ställer kravet på att avskaffa moms på mat.

Vårt parti har föreslagit att man i stället skulle ta in pengar genom att höja exempelvis den statliga bolagsskatten från 40 till 50 procent. Är det omöjligt? Är de svenska aktiebolagen mycket hårt skattetyngda jämförda med bolagen i andra jämförbara stater? Det förefaller inte så. Räknat i procent av den s. k. bruttonationalprodukten har skatterna på bolagen i Sverige undan för undan kraftigt minskats. År 1955 utgjorde de 3,4 procent, år 1969 bara 1,5 procent. Samtidigt hade både den direkta beskattningen av enskilda och den indirekta beskattningen kraftigt ökat.

År 1955 var det tre stater som enligt OECD:s statistik hade högre bolagsskatt än Sverige räknat på detta sätt. År 1969 var det nio stater som hade högre bolagsskatt än Sverige och bara en som hade lägre. Inte tyder sådana uppgifter på att det skulle vara omöjligt att skärpa bolagsbeskattningen hos oss.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! För att börja med herr Hermansson vill jag framhålla, att det inte blir några pengar att tala om om man inbillar sig att man skall använda bolagsskatten såsom en finansieringskälla som skall ersätta de 4 miljarder som faller bort när man slopar momsens på livsmedel. Jag vet också att det finns en och annan nation som har gjort ett undantag för livsmedel i fråga om momsens. Frankrike är en sådan nation, men jag tror inte att Frankrike kommer att fortsätta med undantaget särdeles mycket längre, eftersom det sker en anpassning till ett gemensamt mönster när det gäller skattepolitiken inom den Gemensamma marknaden, och det mönstret innehåller inte några undantag för livsmedel.

Till herr Fälldin, som kom upp i talarstolen och försökte se förvånad ut, vill jag säga följande. Den här debatten om livsmedelspriserna som vi för i dag har ju baserats på om man skall ha en lågprislinje eller en högprislinje eller om man försiktigtvis skall ha en partiell lågprislinje att börja med, vilket herr Fälldin har givit en och annan antydning om att han kan tänka sig. Detta går icke att förena med det gällande jordbruksavtalet. Jag kan ta ett exempel. Den svenska bonden får 55 kronor för en säck brödspannmål, och världsmarknadspriset ligger mellan 30 och 35 kronor. Väljer man en lågprislinje skall bonden ha ungefär 35 kronor, och sedan skall han subventioneras för mellanskillnaden. Jag nämner det bara som ett exempel.

Lågprislinjen innebär alltså att jordbrukarna blir subventionerade. Då säger herr Fälldin: Men man kan tänka sig att i stället subventionera konsumenterna. — Ja visst kan man det, men det är en helt annan fråga. Man kan höja barnbidragen, så får konsumenterna en kompensation, man kan höja bostadsbidragen, eller man skulle kunna införa något slags behovsprövad livsmedelssubvention till varje konsument. Skall det betalas med nya skattehöjningar?

Vad de där husmödrarna var ute efter var lägre livsmedelspriser när de är ute i butiken och handlar — och om det skall kunna genomföras måste bonden subventioneras av statskassan. Detta är innebörden i den så kallade lågprislinjen. — Det trodde jag faktiskt att herr Fälldin också var på det klara med.

Jag skall inte ge mig in på spörsmålet om lammkött, för jag vet att herr Fälldin av vissa speciella skäl är mer sakkunnig på det än jag, och jag tror att det är en liten detalj i frågan om de principiella avgörandena när man diskuterar om man skall hålla en lågprislinje eller en högprislinje inom jordbrukspolitiken.

Jag blev inte klok på vad herr Helén ville, och avsikten var kanske inte heller att han skulle ha något svar.

Till herr Bohman vill jag bara säga att jag visst är medveten om vilken tillväxttakt vi har haft under 1960-talet — den var en halv procent lägre under de sista fem åren än under de första fem åren. Hurdan den blir på 1970-talet vet vi ingenting om. Herr Bohman har gjort ett antagande att den skall bli 3,5 procent och jag har sagt, försiktig som jag är: All right, det kan stå för min räkning också. Då säger herr Bohman: Men, det var väl ändå bra att vi fick ett erkännande från finansministern om nödvändigheten av att ha en ekonomisk tillväxt. Ja, herr Bohman, så

många gånger har vi talat ekonomi och så många gånger har jag talat om ekonomisk tillväxt att uttalandet att detta skulle vara något speciellt nytt för dagen och något slags erkännande från min sida helt får skrivas på den politiska retorikens konto – den retorik som herr Bohman i sina bästa ögonblick kan leva upp till!

Herr HENNINGSSON (s):

Fru talman! Det har talats mycket om konjunktur, både här i dag och många gånger tidigare, men det kan faktiskt vara intressant att något uppehålla sig vid frågan: Hur uppstår en konjunkturförändring? Jag vill göra den kommentaren att oppositionens företrädare har gjort det mycket lätt för sig genom att enständigt förklara att den rådande konjunkturen helt är en följd av regeringens politik.

Fru talman! Så enkelt är det inte. En konjunkturförändring kan naturligtvis uppstå av ekonomiska orsaker, men man får inte blunda för de psykologiska aspekterna eller, mer rakt uttryckt, för de stämningar som kan skapas med en intensiv propaganda. Ur den synpunkten kan vi inte bortse från 1970 års valrörelse.

Redan i mars 1970 höll professor Erik Dahmén ett föredrag som blev mycket uppmärksammat; jag vill inte säga refererat, för det blev det inte. Det blev tvärtom återgivet mycket grovt förvanskat. I pressen angavs att professor Dahmén uttalat att den svenska kronan stod inför nödvändigheten av en snar devalvering. Detta återgavs i artiklar både på och utanför tidningarnas ledarsidor med en väl spelad upprördhet över vilka faror som nu hotade det svenska näringslivet. Väl att märka hade professor Dahmén inte sagt att vi stod inför hotet av en devalvering. Han ställde frågan om en devalvering var nödvändig och besvarade den själv med ett klart och entydigt nej. Men hans uttalande återgavs inte så, utan man menade att han sagt att vi stod inför behovet av att snabbt genomföra en kraftig devalvering.

Däremot talade professor Dahmén om något som han kallade en förtroendekris mellan regeringen och näringslivets företrädare, och han anmärkte helt riktigt att det kunde vara förödande för vårt lands utveckling om inte denna förtroendekris snabbt kunde hävas. Var det någon tidning eller något uttalande från oppositionens sida som då försökte att minska motsättningarna? Nej, det kan man absolut inte påstå. Vi befann oss i begynnelsen av 1970 års valrörelse, som oppositionen begagnade till att underblåsa dessa stämningar som inte hade något egentligt verklighetsunderlag utan var helt politiskt betingade. Man utvecklade samtidigt verkliga ödesteorier för vårt näringsliv, om vi inte skapade möjligheter till en direkt anslutning till EEC.

Jag vill fråga oppositionen: Vad väntar man sig av en sådan intensiv propaganda? Ja, det är inte svårt att räkna ut, och det man förutsåg hände också.

Stora delar av den svenska industrin samt alla led inom grosshandeln ökade sina lager av såväl råvaror som färdiga produkter i en omfattning som aldrig tidigare. Nära nog allt tillgängligt lagerutrymme togs i anspråk för denna import. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som man tidigare givit starka uttryck för missnöje med att kapital inte stod till

förfogande för vad man kallade nödvändiga investeringar. Varifrån kom kapitalet för importen?

Denna hamstring av varor av olika slag kunde naturligtvis inte pågå utan att märkas på den svenska handelsbalansen, och oppositionen var heller inte sen att påpeka att våra valutareserver blev onormalt tömda. Finansministern svarade att han inte såg med någon större oro på detta problem, då han helt riktigt menade att kapitalutflödet berodde på en pågående lagerökning i mycket högre grad än på en ökad konsumtion inom landet. Då hånades han för denna, som man sade, obegripliga optimism, och man menade att detta var ytterligare ett bevis för finansministerns bristande kompetens.

Det har för övrigt gått igen i alla de valrörelser jag kan minnas, att under valår är finansministern inkompetent, oavsett om han råkar heta Wigforss, Sköld eller Sträng. Under mellanperioder kan man ibland få höra talas om den kloke finansministern, men det är bara mellan valen.

En annan person, professor Erik Lundberg, kom också in på förtroendekrisen. Han menade att strävan till ökad jämlikhet var en orimlighet i ett samhälle som vårt just nu och att det var denna strävan som omöjliggjort en normal utveckling av landets näringsliv. Om oppositionen delar den uppfattningen kan vi aldrig räkna med ett normalt utvecklande näringsliv i vårt land, eftersom vi aldrig kommer att upphöra att resa kravet på ökad jämlikhet oavsett vilka grupper i samhället som innehar regeringsmakten.

Det är inte lätt att vara oppositionen till lags i detta avseende. Ibland hånas vi socialdemokrater för att vi inte lyckats lösa uppgiften att utjämna inkomstklyftorna mellan olika grupper. Man hänvisar till låginkomstutredningen och menar sig där ha fått bevis för vårt misslyckande. När vi då gör ytterligare ansträngningar för att nå längre på den vägen påstås detta leda till stagnation inom näringslivet.

Men egendomligt nog hör man aldrig att oppositionens eget agerande skulle ha någon som helst betydelse för näringslivets utveckling eller att den borgerliga propagandan skulle ha någon som helst styrande effekt – det tror man tydligen inte på. Eller är propagandan medveten? Hade man för avsikt att skapa arbetslöshet? Den propaganda som fördes under hela 1970, som fortsatte under 1971 och som nu pågår under 1972 måste få den effekten. När man uttalar tvivel om den svenska kronans värde måste detta verka hämmande på den eller dem som önskar förädla utländska råvaror för inhemsk konsumtion, och när exportindustrin möts av påståenden, att det svenska näringslivet blir förlamat om vi inte får hel anslutning till EEC, verkar det hämmande på investeringsvilja och nyetablering inom denna sektor av näringslivet – det behöver man inte vara i tvivelsmål om.

När man dessutom presenterat arbetsmarknadssituationen i så ogynnsamma siffror som möjligt med dagliga tidningars och massmedias hjälp, kan resultatet bara bli ett; man kan med propagandans hjälp, om de medel som står till förfogande har stor omfattning, skapa precis den stämning man vill ha. Det bevisades klart och entydigt av Hitler-regimen. Bevis för detta saknas inte heller i andra diktaturstater, men det är fördens skull inte omöjligt att även i en demokrati som vår skapa en sådan stämning.

Vi har ett utmärkt bevis för detta i det starkt ökade hushållssparande som förekom här under förra året, trots att man fick vara nöjd med 1970 års lön till 1971 års priser. Den retroaktiva lönen utbetalades endast till en del under hösten 1971 och resten in på detta år. Likväl var hushållssparandet större än någonsin tidigare. Detta kan endast förklaras som ett resultat av den osäkerhet som delvis skapades av avtalsrörelsen som sådan men också av den propaganda som drevs om våra framtida möjligheter till näringslivets fortsatta utveckling, som i propagandan helt har förutskickats som negativ.

Den minskade efterfrågan på tjänster och varor under 1971 är således mera beroende av en minskad köplust än av en minskad köpkraft. Det klart skönjbara är att i och med 1970 års valrörelse har det så att säga varit "inne" att i alla slag av nyhetsmedia söka upp och beskriva allt som kan betraktas som något negativt. Fortsätter vi i den stilen, kan vi förlama nära nog vilket näringsliv som helst. Det varnade för övrigt också professor Dahmén för redan i sitt föredrag i mars 1970. Men den delen av hans föredrag hade tydligen ingen av oppositionens talesmän lyssnat på.

Det var dock inte endast den politiska oppositionen som svartmålade vår framtid. Även s. k. opolitiska organisationer som Industriförbundet och andra företagarorganisationer deltog med liv och lust i dessa svartmålningar.

Jag frågar återigen: Vad väntar man sig av en sådan propaganda? Begriper man inte vad det är för utsäde man ger sitt eget lands näringsliv? Man kan inte tro på sin egen propaganda, om man inte samtidigt tror att denna skall ge ett resultat. Eller tror man inte på sina egna ord? Väntar man verkligen att landets företagare skall förstå att detta som nu säges i valtider får uppfattas som den propaganda det är? De skall inte rätta sig efter den. De skall bara ha denna tro medan de röstar. Men det är väl inte enbart löntagarna som blir lidande av den minskade sysselsättningen. Även företagarvärlden blir i ett längre perspektiv försatt i ett starkt försämrat konkurrensläge mot vår omvärld, om investeringar, utökningar och rationaliseringar upphör under en viss tid.

Fru talman! Jag har tagit upp dessa problem i den ekonomiska debatten därför att jag anser dem vara de allvarigaste vi har att lösa för att på nytt få hjulen att snurra. För mig förefaller det som om man inom oppositionen inte ägnade en tanke åt dessa problem. Jag förväntar mig naturligtvis inte att någon företrädare för något oppositionsparti skall erkänna att det ligger något i vad som här sagts. Men det sagda kan kanske väcka en liten tanke åt det hållet, även om den inte uttalas. Med en lämplig travestering: Låt oss återgå till näringarna! Sluta med vargalåten!

Fru talman! Varför fylldes lagren under 1970 i sådan omfattning? Jo, naturligtvis i rädsla för att det låg sanning i påståendet att vårt land stod inför en snar devalvering. Helt klart är varje företrädare för handel eller industri angelägen om att importera sina varor medan kronan ännu har sin fulla köpkraft. Företrädare för olika näringar förklarade själva att man emotsåg betydande råvaruprishöjningar på världsmarknaden. Den verkliga orsaken – rädsla för devalvering – ville man naturligtvis inte nämna. Det var klart samma orsak till den starka efterfrågan på

hemmamarknaden under 1970. Alla som ägde tillgängligt kapital försåg sig med varor som man kanske hade planerat att skaffa sig senare. En bidragande orsak var också den höjda mervärdesskatten från nyåret 1971.

Att sedan köplusten inte mobiliserades med samma styrka i fortsättningen är fullt naturligt med tanke på vad som förekommit och vad som fortfarande förekommer, nämligen en intensiv propaganda om näringslivets omöjliga framtid såvida vi inte får fullt medlemskap i EEC. I dessa avscenden måste jag dela på oppositionspartierna. Centern har med fullständig klarhet sagt att man instämmer i regeringens uppfattning beträffande anslutningen till EEC. Folkpartiet har avgivit en deklaration med i huvudsak samma innehåll, medan däremot moderaterna genom herr Bohman bestämt hävdar, att vi måste ha full anslutning om det svenska näringslivet skall kunna göra sig gällande på Europamarknaden. Man har rätt förmoda att detta skuggspel har sin roll i den s. k. profileringen. Någon nytta kan det inte åstadkomma, men väl motsatsen.

Oavsett propagandan föreligger verkliga svårigheter att i dag upprätthålla full sysselsättning. Inget industriland, stort eller litet, kan undvika påverkan av de ständigt pågående strukturförändringarna inom industrin. Påtagligt gör sig dessa gällande inom den grafiska industrin. Varslet vid Esselte är en typisk produkt av dessa strävanden. Samma sak påverkar även Facit AB i Åtvidaberg beträffande räknemaskinerna. Där kom, förmodar jag, den utländska övergången till elektroniska maskiner som en överraskning nära nog samtidigt som man i Åtvidaberg nyinvesterat och utvidgat sin mekaniska produktion i betydande omfattning.

Liknande förändringar har skett och sker dagligen inom många grenar av vår produktion. Det finns absolut ingen anledning att beklaga att så sker. Dessa förändringar utgör nämligen bakgrunden till den höjda bruttonationalprodukt som vi alla önskar och som i sin tur utgör underlaget för att kunna höja vår levnadsstandard. Sådana förändringar får därför betraktas som normala i ett expanderande näringsliv.

Men frågan återstår: Vad finns det för reell anledning att försöka skylla dessa av strukturförändringar föranledda personalinskränkningar på regeringen i ett land där det enskilda näringslivet behärskar 95 procent av landets produktion? Eller menar man att det var regeringens skyldighet att tala om för den grafiska industrin att förändringar var att vänta? Eller menar man att regeringen skulle ha ingripit och förhindrat direktör Ericsson i Facit AB att nyinvestera med motiveringen att förändringar i denna industris produktion var att vänta? Nej, naturligtvis inte. Man väntar inte sådana ingripanden. Man skulle inte heller från näringslivets sida ha accepterat sådana ingripanden. Dessa två exempel kan mångfaldigas inom det starkt differentierade näringsliv som kännetecknar svensk industri.

Men var sak har två sidor. Den propaganda som kommit till användning har nått sitt syfte, ett syfte som var väntat. Men den har också uppnått ett annat syfte som inte var vare sig väntat eller önskat av oppositionen. Om näringslivets utveckling fortsätter att stagnera så att full sysselsättning inte kan upprätthållas reses obönhörligt kraven att staten ingriper för att skapa vidgad produktion. I en sådan situation må oppositionen vara medveten om att det inte längre går att skrämja med

det s. k. socialiseringsspöket. Nej, den borgerliga propagandan om sysselsättningen har skapat ett mycket brett underlag bland väljarna för ett statligt ingripande, om det behövs. Förr eller senare måste sådan förståelse komma. Men inte tror jag att det var borgerlighetens avsikt att påskynda den. Som jag tidigare sagt: Var sak har två sidor.

Fru talman! Det har tydligen blivit populärt under senare tid att blanda in något lyriskt i riksdagsdebatterna. Förmodligen är det de gamla grekerna eller, som de också kallas, hellenerna som har varit inspirationskällan. Jag vill därför läsa upp en dikt, egentligen en sång, som har åtskilligt att säga oss just nu. Titeln lyder "Till lags åt alla kan ingen vara" och dikten lyder i sin helhet som följer:

Till lags åt alla kan ingen vara,
om världen kring man än skulle fara.
Och därför lugnt kan Du saken ta,
vad tycke folk om Dig än må ha.

Ty hur man brygger och hur man bakar,
finns alltid någon som det ej smakar.
Och finns blott en som ger till ett rop,
strax gör detsamma den hela hop.

Det finns så mången som blott vill klandra,
och döma allt och blott le åt andra.
Och brister finna de runt omkring,
men göra själva platt ingenting.

Och brutna kvistar det finns i skogen,
och mull det hänger alltid vid plogen.
Så blir ock slutet på allt till sist,
att varje människa har skuld och brist.

Så kunna trygga vår väg vi vandra,
se på oss själva och ej på andra.
Men hjälpa nästan det är dock bäst,
och göra vad som oss höves mest.

Fru talman! Sången finns i tryck i en bok med titeln "Sånger för skola och hem" utgiven av folkskollärare Julius Hammarlund. Boken är tryckt 1911. Jag har inte gjort om sången i något avseende, inte stuvat om raderna eller på annat sätt förvanskat innehållet. Författaren är en dansk eller norrman vid namn Aasen. Om det är en kvinna eller en man som döljer sig bakom namnet vet jag inte. Jag finner däremot att det var en klok person som väl kände människorna i sin omvärld.

Jag har nu angivit ursprunget klart, så att något tvivel om författarskapet inte skall föreligga.

Jag skulle önska att oppositionen lärde sig den här sången. Om vi fick en kvartett av partiledare att utföra den, är jag övertygad om att den mycket snart skulle hamna högst upp på tio-i-topp-listan. Svenskt

näringsliv skulle ha nytta av om oppositionen någon gång rättade sig efter det innehåll som här har presenterats.

Nr 31

Onsdagen den
1 mars 1972

Finansdebatt

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag är förvånad över min bänkkamrat och hans sätt att framställa svensk företagsamhet. Hans anförande var av sådan art att det egentligen knappast borde finnas anledning till ett bemötande. Det var ganska lågt märke på kvaliteten.

Jag vill bara fråga herr Henningsson: Tror herr Henningsson verkligen att svenska företagare driver en propaganda för att förstora svårigheterna? Vad har man för nytta av det?

Vad sedan gäller de besvärligheter som uppstått på grund av lagerökningen är väl inte herr Henningsson helt främmande för att det finns en stor mängd företagare som haft mycket betydande ekonomiska bekymmer på grund av att deras lagerutveckling blivit sådan att deras ekonomiska grundval rubbats mer eller mindre. Men vad beror det på? Ja, inte har det berott på att man skyndat sig att köpa utländska råvaror därför att man varit rädd för en devalvering av kronan. Nej, företagarna har snarare varit så omtänksamma om sina anställda att de fortsatt att producera varor mycket längre än vad de egentligen skulle ha gjort med hänsyn till möjligheterna att försälja dessa. På det sättet har det uppstått en lagerökning, sannerligen inte bara i form av råvaror utan också i form av färdigprodukter, som det har varit svårt att sälja.

Fru talman! Jag är ledsen om jag behöver betitla herr Henningssons anförande som ett typiskt exempel på den ovilja och den oförståelse som från visst håll – inte minst från socialdemokrater – visas mot vårt lands företagare för att skapa en misstämning och en bristande tro på framtiden. Bakgrunden härtill är att vårt lands socialdemokrater ofta inte har förståelse för de verkliga förhållandena.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan förstå att herr Löfgren blir indignerad, men det blir jag också när jag tar del av de aktstycken av t. ex. professor Dahmén som utgivits. Det kan väl inte förnekas, herr Löfgren, att hans uttalande gjordes om i oerhört stor omfattning. Varför gjorde man det? Det var inte företagarna utan det var de politiska partierna som gjorde det.

Att detta i sin tur får inverkan på företagsamhetens lust att nyinvestera kan herr Löfgren inte heller förneka. Det hela fungerar så. Människornas sätt att reagera styres i många situationer i mycket större utsträckning av psykologiska faktorer än av ekonomiska. Herr Löfgren kan inte heller förneka att det uppstod en mycket stark lagerökning inom hela det svenska näringslivet under 1970 liksom att det framfördes många historier om det svenska näringslivet, som verkade skrämmande för företagsamheten.

Låt oss bara se på vad som yttrades av t. ex. professor Dahmén i dennes anförande och hur detta sedan återgavs. Då fattar kanske herr Löfgren vad jag menar med mitt uttalande att man får vara försiktig med den propaganda man utsår. Den propaganda man sprider ger nämligen resultat, och då skall man också vara beredd att ta ansvaret för den.

137

Det står i professor Dahméns anförande bl. a. följande: "Redan den omständigheten att en hel del människor, bl. a. inom småföretagarkretsen, känner sina verksamhetsmöjligheter hotade räcker naturligtvis för att framkalla sådana psykologiska reaktioner och dessa reaktioner är utan tveivel starka i dag."

Professor Erik Lundberg är inne på samma tema. Det anføres på s. 15 av samma referat som det där professor Dahméns anförande är återgivet följande: "Forceringen som sådan väcker oro och Fan målas på väggen redan inför i realiteten ganska oförargliga, ja, kanske rent av bra reformförslag, bl. a. just därför att de serveras på galet sätt – i den mån det inte bara är en doft som man låter strömma ut genom springorna i den stängda köksdörr, bakom vilken de nya anrättningarna lagas. Undra på att detta utnyttjas av meningsmotståndare till att skärpa upp en opinion!"

Det finns mycket mer som jag skulle kunna anföra som bevis för den propaganda som föres, herr Löfgren, men tiden tillåter inte att jag gör det.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Om herr Henningsson verkligen hade kontakt med vårt lands företagare, skulle han få klara belägg för att det som han nu berättat är sagor mot bakgrunden av de bekymmer de har och den omsorg som de verkligen har velat visa. Om det uppstår en lagerökning på grund av en mycket försvagad efterfrågan, kan herr Henningsson inte genom att läsa upp några referat av anföranden leda i bevis att detta skulle vara följden av en snedvriden propaganda. Att som herr Henningsson göra jämförelser med vad propaganda kan åstadkomma i en diktaturstat som Hitlertyskland är helt tokigt. Vi lever dock i ett samhälle med en fri press och med fri propaganda.

Jag vill enträget vädja till herr Henningsson: Försök att visa förståelse för vårt lands företagare! Då tror jag att det kan bli ett annat resultat. Men skall vi fortsätta på den inslagna vägen, är det stor risk för att de människor tröttnar som skall skapa framgången i vårt land, de som verkligen skall se till att nya idéer kommer till användning. Då kanske vi får ta itu med sakerna efter helt andra linjer.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Löfgren kan väl ändå inte förneka att man nu i tre års tid pumpat ut uppfattningen att vårt lands näringsliv är lamslaget, om vi inte får en fullständig anslutning till EEC. Jag vill inte säga att det är företagarna som sådana som i högre grad driver denna uppfattning, men nog är herr Löfgren medveten om att den har drivits. Uppfattningen som lanserades om att vi stod inför devalvering kan väl herr Löfgren heller inte förneka. Och det går inte att förneka att de människor som nås av sådan propaganda påverkas av den så att den styr deras handlande.

Jag har inte talat om någon likhet mellan Hitlerregimen och det svenska samhällsskicket, men jag har sagt att det bevisades under Hitlerregimen att man kan nå mycket långt med propaganda. Det går inte att förneka, herr Löfgren, att mycket av det svenska näringslivet

stys av den propaganda som påbörjades i vårt politiska liv under 1970 års valrörelse. Därför finns det ingen anledning att sätta upp ett så förvånat ansikte när propagandan ger resultat.

Nr 31

Onsdagen den
1 mars 1972

Finansdebatt

Fru andre vice talmannen anmälde att herr Löfgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Fru talman! Lika väl som det förra året fanns anledning att karakterisera 1971 års finansplan som ett första steg enligt den s. k. långtidsutredningens slutsatser om den framtida ekonomiska utvecklingen, kan årets finansplan karakteriseras som ett andra steg i denna utveckling.

I tidskriften Fackföreningsrörelsen ansågs att långtidsutredningen "baseras på en förlegad borgerligt influerad syn på samhällsekonomins funktionsätt". Och tidningen fortsatte sin karakteristik: "Om långtidsutredningens betraktelsesätt blev vägledande för den ekonomiska politiken — — — skulle vi i fortsättningen få en utveckling, där materiell välfärd, uttryckt i 'prylar', prioriteras, samtidigt som människor alltmer skoningslöst stöts ut från arbetslivet och avfolkningsbygderna får allt svårare att överleva."

Tidningen hävdade vidare att en anledning till den "skevhet och ofullständighet" som präglade långtidsutredningen naturligtvis var att "utredarna haft till uppdrag att göra en 'opolitisk' expertutredning av frågor som aldrig kan bli annat än klart politiska. En annan är ", sade tidningen, "att långtidsutredningen egentligen inte är en långtidsutredning utan ett antal på varandra staplade nationalbudgeter."

Här staplar nu finansministern sin andra nationalbudget inom långtidsutredningens ram i stället för att söka inleda en politik som utarbetas utifrån klara välfärds- och fördelningspolitiska utgångspunkter — en ekonomisk politik som måste underordnas långsiktiga politiska mål, en politik som förutsätter kamp mot profit- och spekulationsintressena.

I två stora utredningar har det svenska klassamhällets polarisering avslöjats. Både låginkomstutredningen och koncentrationsutredningen har bekräftat denna. Men under högkonjunkturen för den s. k. Saltsjöbadsandan, framför allt under 1940- och 1950-talen, var det i stort sett bara kommunisterna som talade om klasskamp, klassamhälle och storfinans. I dag står dessa begrepp i centrum för den allmänna debatten därför att klasskampen har förts upp till ytan. Klassamhället har avslöjats som orsak till ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor, alltmer omänskliga arbetsförhållanden, spridningen av kommersialiseringen och profitjaktens gift, den allmänna miljöförstörelsen. Därför är det angeläget att ta initiativ för att bryta denna utveckling och inleda en politik utifrån de utgångspunkter jag nyss nämnde. Men en budget som årets innebär praktiskt taget reformstopp. Av en budget på över 59 miljarder kronor satsar man endast 400 miljoner till nya åtaganden; det motsvarar inte mer än 0,7 procent av den totala budgeten. Det är inte några särskilt "nya djärva mål" man presenterar.

Regeringen motiverar detta reformstopp med att man räknar med att

den ekonomiska utvecklingen i Sverige under första delen av 1972 skall bli uppåtriktad till följd bl. a. av den förda ekonomiska politiken. Man säger: "Efter hand förutses expansionen byggas på den förväntade internationella konjunkturuppgången, vilken kan beräknas få en mera markerad effekt under första delen av 1973." Mot denna bakgrund anser regeringen att finanspolitiken måste stramas åt i förhållande till innevarande budgetår. Därför iakttas en betydande återhållsamhet på utgiftssidan i statsbudgeten. Upplåningsbehovet begränsas till ca 3,3 miljarder kronor att jämföra med de 4,3 miljarder kronor som innevarande års saldo beräknas uppgå till.

Huvudtanken i finansplanen är att stat och kommun skall begränsa sina "anspråk" och inte lägga beslag på "en oproportionerlig del av tillgängligt sparande och tillgänglig kapitalmarknad". Denna målsättning för budgetarbetet säger man utifrån regeringens utgångspunkter vara "logisk och befogad med hänsyn till att industrins tillgång till kapitalmarknaden i folkhushållets intresse måste breddas".

Dessa ord i finansplanen avslöjar egentligen hela den grundläggande ideologi som är finansministerns och hela regeringens. Man inte bara anpassar sin politik till det kapitalistiska näringslivets rörelser, utan man satsar på dess utveckling och därmed på de lagbundenheter som gäller för den kapitalistiska utvecklingen. I stället för långsiktig planering bedriver Sverige också i fortsättningen kortsiktig konjunkturpolitik. Det är en politik som kommer att stärka kapitalägarna och ytterligare öka storfinansens profiter och maktställning.

I finansplanen drar man inga lärdomar av den utveckling som lett fram till den ekonomiska krisen och den stora arbetslösheten, inte heller av den felaktiga politik – sett även utifrån regeringens angivna målsättningar – som fördes under en stor del av 1971. Ingen diskussion förekommer om orsakerna till det egendomliga förhållandet att viktiga avsnitt av den offentliga sektorn – särskilt de kommunala investeringarna och byggnadsinvesteringarna – minskade sin verksamhet under den ekonomiska krisen, vilket ledde till att denna försvårades. De kommunala investeringarna minskade med 11 procent och även den kommunala konsumtionen gick tillbaka. Bostadsinvesteringarna minskade med nära 6 procent. På bägge dessa områden har tillbakagången ett klart samband med statens politik. I nationalbudgeten sägs om denna utveckling:

"En följd härav har blivit att den offentliga sektorns kalkylerade medverkan på samhällsekonomin blivit klart negativ trots de åtgärder som sedermera vidtagits från statens sida. I stället för en mera begränsad negativ effekt vid måttlig tillväxt av den totala produktionen framträder i själva verket en något starkare negativ effekt och detta vid stagnation för den totala produktionen."

I klartext betyder detta att den offentliga sektorns samlade politik under 1971 försvårade den ekonomiska krisen och ökade arbetslösheten.

I stället för att planera den ekonomiska utvecklingen sätter regeringen sin tilltro till en möjlig förbättring av den internationella kapitalistiska konjunkturen. I stället för att för en långsiktig planläggning utnyttja den uppgång som den väntar ur den ekonomiska krisen låter regeringen det privata näringslivet bestämma grundvalen för den fortsatta utvecklingen.

De privata företagen beviljas en rad olika subventioner, skattelättnader och rena gåvor, om de investerar och ökar sin produktion, oavsett om investeringen och den framställda produkten behövs eller inte. Det kvalitativa innehållet i den produktion som uppmuntras tycks inte intressera regeringen, än mindre andra värden än en ökning av bruttonationalprodukten till varje pris.

Följderna av denna politik blir att avfolkningen av skogslänen kommer att fortsätta. Någon mobilisering kommer inte att ske av de stora reserver av arbetskraft som kartlagts av låginkomstutredningen. Storstadsområdena kommer att växa med samma för befolkningen negativa resultat som hittills. Någon grundläggande förbättring sker inte av miljöpolitiken. Det blir ingen planmässig utbyggnad av det svenska näringslivet. Den nödvändiga förändringen av maktförhållandena inom företagen uteblir – i varje fall tills vidare. Det reformstopp som årets finansplan utmynnar i kommer att fortsätta under hela 1970-talet.

Det behövs en ny politik som bryter denna utveckling. Vänsterpartiet kommunisterna har ett klart alternativ till den eftergifts- och samarbetspolitik som kännetecknar regeringens linje när det gäller den ekonomiska politiken. Både här i riksdagen och i andra sammanhang har vi krävt en närings- och lokaliseringspolitik som i en långsiktig plan och med statlig styrning i samarbete med kommunerna och representanter för de anställda skapar garantier för arbete åt alla i varje län utan avflyttning. Man kan inte acceptera att hundratusentals människor är arbetslösa, undersysselsatta eller engagerade i en icke meningsfull verksamhet, som upplevs som kränkande.

Konkret har vi föreslagit att de anställdas pengar i AP-fonderna användes till att skapa statliga basindustrier framför allt i de områden som präglas av avflyttning och arbetslöshet. Vi har föreslagit statliga basindustrier i Malmfälten – exempelvis förädlingsindustrier som bygger på länets egen produktion av järn- och stålprodukter, men också maskin- och verkstadsindustri av format. Vi har ställt krav om att man skall fullfölja och vidareutveckla NJA:s utbyggnad. Uppräkningen kunde fortsätta.

Kravet på en planmässig expansion av den statliga företagsamheten ingår som ett led i att främja de aktuella behoven av arbete och utkomst i avfolkningslänen. Men vi döljer självfallet inte de långtgående syftena, som är att storfinansens ekonomiska maktställning måste brytas och samhällets och löntagarnas öka i motsvarande grad.

Under förra året pressades den privata konsumtionen ned – stora grupper fick sänkt reallön och standardsänkning. Livsmedelspriserna steg med 11,5 procent, kläder och skor med 10 procent, hyrorna med över 5 procent. En väsentlig del av denna prisstegring berodde på höjningen av mervärdeskatten.

Låt mig i sammanhanget stanna en liten stund vid hyresutvecklingen och bostadspolitikerna. Hyrorna har under de senaste 15 åren stigit med inte mindre än 118 procent. Det är betydligt mer än den genomsnittliga prisnivån, vilket i och för sig har förutsatts från regeringens sida, bl. a. uttalat så sent som 1966 i samband med att man diskuterade de ändrade villkoren för bostadsbyggandet. Det är en ringa tröst för dem som får

betala de höga hyrorna. Då utgick man ifrån att bostadskostnaderna skulle stiga förhållandevis mer än levnadskostnaderna i allmänhet. Denna hyres- och bostadspolitik har skapat svåra sociala missförhållanden som snabbt måste ändras. Det är inte särskilt förvånande att vi i dag får uppleva att hyresgästerna går till kamp under nya former, exempelvis hyresstrejk, som protest mot de skyhöga hyrorna i nyproduktionen. Det bör å andra sidan i dag vara uppenbart att man i längden inte kan klara problemen med de höga hyrorna i nyproduktionen med socialpolitik, utan att man i stället måste angripa det nuvarande spekulationsmaskineriet och återgå till en socialt inriktad bostadspolitik, där målsättningen måste vara att en rymlig hälsobostad till rimligt pris skall vara en grundläggande rättighet för alla människor.

Vi har från vårt håll sedan länge krävt att bostadsbyggandet totalfinansieras genom en statlig bostadsbank, som tillhandahåller kapital till låg och fast ränta och på så vis väsentligen bidrar till att förbilliga bostadsbyggandet, vidare att markspekulationen stoppas och att den tunga byggnadsmaterialindustrin överföres i allmän ägo. Genom sådana åtgärder skulle förutsättningar skapas för att få slut på det orimliga förhållandet att trots trångboddhet massor av lägenheter står tomma, framför allt i tätorterna. Det skulle också påverka byggnadsarbetarnas sysselsättningssituation i gynnsam riktning.

Byggarbetslösheten kan inte på sikt lösas med de trots allt begränsade åtgärder som regeringen hittills har tvingats vidta. Den arbetslöshet som byggnadsarbetarna tvingas ut i även den här vintern visar att de åtgärder som vidtagits för att skapa sysselsättning kommit för sent – detta fast regeringen genom uppvaktningar av olika slag på ett mycket tidigt stadium uppmärksammades på de problem som man väntade skulle uppkomma och som nu är verklighet för tusentals arbetslösa byggnadsarbetare.

Prisstegringarna under 1971 har drivit tillbaka levnadsstandarden för en stor del av svenska folket. Den utvecklingen kan förväntas fortsätta och tycks accelerera, även om en betydande del av prisstegringarna 1971 haft sin orsak i höjningen av mervärdesskatten. Den preliminära nationalbudgeten för 1972 räknar med att prisökningarna i år skall begränsas till 4 procent. Denna siffra torde snarare vara en from önskan eller komma att utgöra resultatet av statistisk sköndrapering. Vi vet att man redan från industrin och handeln har talat om en "orkan av prisstegringar", sedan det urholkade prisstoppet helt har hävts. Bara under januari har man räknat med prisstegringar upp emot 3 procent, och man förväntar ytterligare höjningar nu i mars. Åtgärder mot prisstegringarna är därför nödvändiga, framför allt när det gäller livsmedelspriserna, som dels redovisar den största ökningen, dels är den tunga posten för familjer med låga och genomsnittliga inkomster.

Ett verksamt bidrag till att höja köpkraften för den breda allmänheten som vårt parti redan i den senaste valrörelsen och alltsedan dess som bekant har fört kampanj kring är kravet att slopa momsens på livsmedel. Momsen innebär ju att för varje hundralapp som går till inköp av livsmedel måste ytterligare 17:65 kronor betalas i skatt. Det är helt klart att ett slopande av denna moms skulle innebära en verklig lättnad för

befolkningen och i synnerhet för låginkomsttagarna och barnfamiljerna.

Vi vet, och ni vet, att vårt partis krav i momsfrågan har vunnit allt större genklang. Men varje gång frågan har aktualiserats i riksdagen – senast i dag – har regeringen med finansministern i spetsen ställt sig helt avvisande. Man hänvisar till kostnadssidan och påstår att det är omöjligt att finansiera skattebortfallet. Samtidigt vet man mycket väl att vårt förslag är väl underbyggt och att vi klart anvisat var de drygt 4 miljarder skall tas som ett bortfall av momsintäkterna på livsmedel betyder. Vi har föreslagit att man hårdare skall beskatta bolagen, förmögenheterna och de stora arven, begränsa avdragen för skuldräntor osv. samt skära ner militärutgifterna med 2 miljarder. Då täcks bortfallet mer än väl. Det faktum att finansministern anser förslagen orealistiska är naturligtvis inte ett tillräckligt argument mot dem. Jag minns att finansministern och socialdemokraterna under hela den förra valrörelsen hävdade att vårt förslag att införa prisstopp var orealistiskt; det skrevs långa broschyrer om detta. Det var orealistiskt ända till några dagar före valdagen, då det blev högsta politiska visdom och de socialdemokratiska kvinnorna uppvaktade herr Sträng med blommor. Jag tror jag kan garantera en ny uppvaktning med ännu större blomsterbuketter om momsen på livsmedel tas bort. Men vänta inte för länge!

Kampen mot mervärdeskatten är framför allt en kamp mot de ekonomiska orättvisorna. Matmomsen drabbar i första hand dem som har de lägsta inkomsterna, låglönegrupperna, barnfamiljerna och pensionärerna – alla dem som måste betala större delen av sin inkomst till livsförnödenheter och hyra.

Den inkomstfördelande effekten genom slopande av mervärdeskatten på livsmedel är betydelsefull eftersom livsmedelskostnaderna är av särskild vikt för låginkomsttagare, men också med hänsyn till att förslaget förutsätter hårdare beskattning av mera bärkraftiga grupper i samhället. En omfördelning från beskattning av livsförnödenheter till beskattning av grupper med större skattekraft skulle innebära ett betydelsefullt steg mot en rättvisare beskattning och även utgöra ett påtagbart inslag i en ofta uttalad jämlikhetspolitik.

Kravet på slopad moms på livsmedel har fått stor anslutning; bl. a. undertecknade över 160 000 personer en petition i frågan. En rad fackliga organisationer har också i uttalanden ställt samma krav. Häromdagen demonstrerade 6 000 personer i Stockholm för dessa krav.

Konsekvenserna av en beskattning av livsförnödenheterna framgår särskilt tydligt i den pågående prisstegringsvågen. På varje krona i prishöjning läggs mervärdeskatten som en extra börda. Förra årets jordbruksuppgörelse har beräknats medföra att konsumenterna utöver de direkta prishöjningarna fått betala ca 50 miljoner i mervärdeskatt. Som en följd bl. a. av prisstoppets upphävande har en kraftig prisstegring redan inträtt i år, och på livsmedelsområdet har de flesta varor stigit i pris, i vissa fall med upp till 10 procent. I stället för att förhindra denna prisutveckling innebär nuvarande beskattningsform att staten ytterligare belastar konsumenterna genom att mervärdeskatt också uttas på själva prisstegringarna.

När vänsterpartiet kommunisterna ånyo upprepar kravet på slopande

av mervärdeskatt på livsmedel, gör vi detta utifrån att vi ej kan godta de skäl som anfördes för avslag på våra motioner förra året. Men vi finner också att prisutvecklingen ytterligare starkt markerat rödvändigheten av att lätta bördorna för låginkomsttagarna genom en omfördelning av skatten. Att befria livsförnödenheterna från beskattning och hårdare beskatta andra områden är därvid enligt vår mening en betydelsefull och framkomlig väg.

Våra förslag när det gäller att få ned priserna på maten är alltså: Slopa moms på maten, inför prisstopp med priserna som gällde vid årsskiftet som stoppgräns, förbered övergång till lågprislinje för jordbruksprodukter! Dessa tre åtgärder skulle på ett verksamt sätt pressa priserna på maten och vara i överensstämmelse med vad en mycket snabbt växande opinion kräver.

Till frågan om våra förslag är realistiska vill jag säga: Det beror ju helt på vilken politik man vill föra. Är man för att hårdare beskatta bolag, arv och stora förmögenheter och minska militärutgifterna, då är våra krav realistiska. Är man däremot för att fortsätta beskattningen av livsförnödenheter som hårdast drabbar låginkomsttagare, barnfamiljer och pensionärer, då är förslagen orealistiska. Men de som företräder en sådan skattepolitik bör i så fall försöka förklara det rättvisa i den skattepolitiken.

Herr SVANBERG (s):

Fru talman! Debatten rörande finansutskottets betänkande om det budget- och finanspolitiska läget på kort sikt har nu pågått i åtskilliga timmar. Jag saknar all anledning att närmare kommentera det som har sagts i den debatten. Vad jag dock tycker är underligt är att så få av talarna har sysslat med problemen om vår näringspolitik och vår ekonomiska politik, sett på litet längre sikt. Dagens konjunktursituation kommer att förändras i rask takt, men våra bekymmer kommer därför inte att lösas lika snabbt. Den hastiga strukturomvandlingen i vårt näringsliv, som åstadkommer rationaliseringar, sammanslagningar och företagsnedläggelser, skapar stora och ökande problem inom vårt näringsliv. Människor slås ut och hamnar i arbetslöshetsköer, och nya företag som kan suga upp den överblivna arbetskraften växer inte fram lika snabbt som de andra läggs ned. Samtidigt finns det en ökande tendens att inte ge de litet äldre friställda anställning i nya företag, utan de får gå arbetslösa och överlämnas till de samhälleliga hjälpåtgärderna, medan företagen skriker efter import av arbetskraft, av ung arbetskraft.

För att klara av våra ekonomiska och andra problem krävs en ökning av vår industriproduktion. Detta är nödvändigt såväl för den fulla sysselsättningens politik som för att klara vår betalningsbalans och andra därmed sammanhängande problem. För att åstadkomma en snabb ökning av industriproduktionen krävs starkt förenklat två ting: arbetskraft och kapital. Bägge dessa ting måste till för en snabb ökning av produktionen. Vi tycks alla i stort sett vara överens om att under de närmaste åren prioritera industriinvesteringarna inom den ekonomiska politiken. Men därmed är ju inte hela problemet ur världen. Det riskvilliga kapitalet, som industrin behöver, kan inte ersättas enbart med lånemedel. För borgerligt

tänkande är ju då endast större självfinansiering, dvs. större företagsvinster, acceptabel. Nu är förhållandena sådana, att det är det offentliga sparandet som dominerar, och någon större ändring i det hänseendet är väl inte att frukta. Särskilt AP-fonderna representerar betydande kapitalresurser. LO:s förslag om att en del av AP-fondernas medel skall få användas för köp av aktier är därför mycket intressant.

Att delar av AP-fondernas medel skulle kunna gå in som riskkapital i vår industri borde vara att hälsa med glädje av alla. Så tycks dock inte vara fallet på visst borgerligt håll, där man tydligen motsätter sig detta. Att de anställdas pengar går in i företagen som riskkapital innebär naturligtvis att de anställda tar ansvar i företagen, men det innebär också att de vill ha motsvarande inflytande och bestämmanderätt. Det är tydligen detta inflytande man är rädd för bland vissa borgerliga. Tror man verkligen att man så mycket längre skall kunna hålla ena parten i näringslivet, dvs. de anställda som satsar sitt arbete och sitt kunnande, utanför varje inflytande i företagen och förbehålla detta enbart för den andra parten, kapitalägaren? Jag tror att vi i vårt land är mogna för att söka vägar till förverkligande av en ekonomisk demokrati i näringslivet, en ekonomisk demokrati som möjliggör att den anställde och hans insats och ansvarstagande belönas med samma inflytande som i dag förbehålls dem som äger det kapital som arbetar i industrin. Att hålla större delen av vårt folk i ett slags ekonomiskt omyndighetstillstånd kan inte vara en rimlig framtidsplanering. Som inledning till ett första försök att skapa en fungerande ekonomisk demokrati är LO:s förslag att hälsa med tillfredsställelse.

Just nu råder en stor arbetslöshet i vårt land, men de flesta ekonomiska experter tycks vara övertygade om att framtidens problem inte är arbetslöshet utan brist på arbetskraft. Därför talas mycket om "import" av utländsk arbetskraft, om nu ett sådant uttryck kan tillåtas. Ändock visar tillgängliga siffror att vi har 100 000, ja kanske 200 000 personer i vårt land som är undersysselsatta även under en högkonjunktur. Dessa "överflödiga" är dels äldre, ofta då folk endast i 50-årsåldern, som industrin inte vill anställa på nytt när de har blivit arbetslösa, dels personer som av någon anledning kallas för handikappade. Vi talar om att anpassa individen till arbetsplatsen och arbetsuppgifterna genom omskolning och liknande. Det är ett uttryck som ofta används. Vore det inte betydligt vettigare att anpassa arbetsuppgifterna och arbetsplatserna till individen? Det borde i varje fall vara lättare. Det borde också vara både mänskligare och vettigare. Vår industri liksom hela vårt samhälle måste lära om på den punkten. Att utnyttja de arbetskraftsresurser som finns i vårt samhälle och samtidigt göra livet meningsfullt för en stor grupp människor måste vara en mycket angelägen sak.

Därutöver finns det en stor grupp människor som inte har möjlighet att få ett arbete, som de så gärna önskar, därför att de råkar bo på fel ställe och på fel ort sett ur industrins synpunkt. I stödområdet och även på vissa platser i övrigt går trots samhällets ansträngningar många arbetslösa, därför att den regionala utvecklingen är alltför ojämn i vårt land. Att flytta sysselsättningstillfällen finner industrin vara besvärligt. Att flytta människor anser man vara enklare. Ansvar för en vettig

regionalpolitik överläter man helt åt samhället. Är inte detta bara ett annat utslag av samma cyniskt tanklösa betraktelsesätt som lett till talet om att anpassa människan till maskinen, när det enda rimliga borde vara motsatsen. Låt oss hoppas på en snar omvändelse på dessa punkter!

Många kvinnor saknar också förvärvsarbete, antingen därför att även de råkar bo på fel platser eller därför att barn tillsynen inte är ordnad. Detta är också brister som kan och bör avhjälpas snarast.

Ibland när pessimisterna talar om vår framtid får man höra att det allra allvarligaste för vårt lands framtid ändå är att ungdomen flyr industrin. Våra ungdomar är så bortklemade och ömskinnade att de inte vill gå till industrin. De vill inte ta industriarbete. Hellre går de arbetslösa, sägs det. Är nu detta verkligen en riktig beskrivning? Ja, helt fel är den väl inte, men det förekommer väldigt stora överdrifter. Men varför ställer man inte frågan: Varför vill inte ungdomarna gå till industrin? Det kan man ju göra i stället för att bara kvirra och uttala förkastelsesdomar. Arbetsmiljön på många håll inom vår industri är i dag sådan, att de anställda kan sägas vara *garanterade* yrkesskador efter några års anställning: hörselskador, skador genom kemiska preparat, förstörda ryggar, reumatiska åkommor och mycket annat. Är det så underligt att ungdomarna drar sig för att gå in på sådana arbetsplatser? Skall industrin kunna dra till sig ungdomen, så måste en upprustning av arbetsmiljön ske på många håll. Och om detta skall kunna komma till stånd tror jag att den enda utvägen är att de anställda ges ett avgörande inflytande på utformningen av den egna arbetsplatsen och den egna arbetsmiljön. Det måste ändå vara något fundamentalt fel, om de anställda år efter år på sin arbetsplats skall behöva uppleva olidliga förhållanden som de saknar inflytandet för att kunna ändra på eller ens inverka det minsta på. Är det inte fel på fördelningen av inflytande och bestämmanderätt mellan kapital och arbetstagare, när sådant kan ske? Återigen skymtar här frågan om en fungerande ekonomisk demokrati. Skall vårt näringslivs framtida utveckling bli lyckosam och framgångsrik, så måste dessa problem lösas. Av samhället krävs en bättre planering, en bättre styrning av de gemensamma resurserna, till gagn för hela folket. Men går utvecklingen i dag snabbt, så att vi ibland har svårt att hinna med, så torde framtiden bjuda på än snabbare utveckling. Det gäller därför från samhällets, industrins, de anställdas och inte minst från politikernas sida att klart se detta och i dagens arbete också se framtidens krav. Låt oss inte bara drunkna i dagens bekymmer utan bygga vidare för en framtid, som kan bjuda på stora utvecklingsmöjligheter men som, det är jag helt övertygad om, kommer att bjuda på allt större krav på en fullmyndig ställning för alla människor, alla arbetstagare, en framtid med en bättre fungerande demokrati, därför att även den ekonomiska demokratin förverkligas.

Jag tror att detta är av mycket fundamental betydelse för hela vårt näringslivs utveckling framöver.

Herr ÅSLING (c):

Fru tälman! I den debatt som ägde rum för en stund sedan mellan finansministern och herr Fälldin fick man en bekräftelse på att det var länge sedan finansministern sysslade med jordbruksfrågor. Exemplet med

spannmålsregleringen som han anförde var nämligen verkligen illa valt och föga representativt för diskussionen om livsmedelspriserna. Diskussionen om en lågprislinje gäller ju möjligheten att helt eller delvis kompensera konsumenterna för mervärdeskatten på vissa livsmedel. Det gäller då livsmedel som bedöms vara av särskild betydelse för t. ex. barnfamiljerna. Jag måste dra den anmärkningsvärda slutsatsen av den här debatten att regeringen tydligen inte vill föra en konstruktiv diskussion om livsmedelspriserna.

Finansplanen som vi här skall ägna en diskussion och analys har verkligen fått sin prägel av den osäkerhet som föreligger beträffande konjunkturbedömningen, och det är en osäkerhet som i ganska stor utsträckning satt sin prägel på dagens diskussion. Att den allttjämt kvardröjande osäkerheten beträffande den internationella valutasisituationen och problemen på arbetsmarknaden tillsammans med "stagflationen" måste påverka finansplanen är ställt utom allt tvivel. Den omständigheten att vi nu befinner oss i ett skede med lägre tillväxt av nationalprodukten än på 20 år skapar naturligtvis också osäkerhet beträffande de framtida utvecklingslinjerna. Det verkligt anmärkningsvärda i det här sammanhanget är emellertid att denna osäkerhet sätter sin prägel även på finansplanen i övrigt. Den saknar nämligen perspektiv och försök till analys av utvecklingen. Finansplanen speglar på detta sätt något av den resignation som egentligen är mycket oroande med hänsyn till konjunkturutvecklingen. Finansministerns långa inlägg tidigare i dag kan inte på något sätt förta detta allmänna intryck.

Det är symtomatiskt att fastän föregående finansplan angav den regionala balansen som ett av de övergripande målen för den ekonomiska politiken, glider årets finansplan förbi denna målangivelse och dröjer bara perifert vid den regionala utvecklingen, trots att konjunkturutvecklingen regionalt nu är av särskilt intresse. Finansministerns förklaring till detta är heller inte övertygande. När man har med andra övergripande mål är det en naturlig fråga varför inte också den om regional balans finns med i årets finansplan.

Även om sysselsättningspolitiken till sin karaktär är regional föreligger det ännu stora brister när det gäller att avpassa konjunkturpolitiken i stort till den regionala utvecklingen. Genom att finslipa och utveckla de regionalpolitiska medlen skulle man sannolikt väsentligt kunna minska trycket på samhällsekonomin inför en konjunkturuppgång. Vad som borde vara en självklar slutsats av konjunkturutvecklingen och erfarenheterna från 1960-talet glider alltså finansministern här förbi. Om regionalpolitiken i stället hade bedrivits med en klar målsättning och målmedvetenhet och som en integrerad del av samhällsutvecklingen hade man sluppit mycket av den beklagliga diskussionen omkring utflyttningen av statlig verksamhet från Stockholm. Utflyttningen måste fullföljas – det är ingen tvekan om det. Men med bättre planering hade den kunnat genomföras under mindre vånda bland annat från dem som nu torgför något av ett ställföreträdande lidande i den här frågan.

Ansvar för koncentrationen av människor och näringsliv kan regeringen inte komma ifrån genom att kritisera enskilda företag eller enskilda grupper. Från vår sida är det fullständigt klart att kravet på

utflyttning av enskild och statlig verksamhet från Stockholm, dvs. kravet på ett decentraliserat samhälle, är ofrånkomligt och grundläggande. Men regeringen har ansvaret för att situationen är som den är. Regeringspolitiken bestämmer det klimat i vilket näringslivet och organisationerna arbetar. Det är staten, dvs. regering och riksdag, som drar upp de yttre ramarna för näringslivet. Det skorrar falskt när man nu kritiserar enskilda grupper eller företag för att de inte snabbt nog flyttar ut, när man samtidigt har det självklara kravet på näringslivet att det skall anpassa sig till de förutsättningar som samhället anger.

Det är en paradox att samtidigt som den offentliga sektorn tillväxer, försvåras konjunkturberedskapen. Trögheten, åtminstone den institutionellt betingade, begränsar den finanspolitiska rörelsefriheten. Problemet berörs i finansplanen bl. a. genom konstaterandet att en fortsatt kommunal expansion av samma storlek som under senare delen av 1960-talet i det långa loppet är oförenlig med kravet på en balanserad utveckling. Problemets konsekvenser antyds också, när man framhåller att ett större upplåningsbehov än 3,3 miljarder kronor för budgetåret 1972/73 skulle ställa så stora krav på skärpning av kreditpolitiken att den skulle komma att leda till betydande svårigheter för finansieringen av t. ex. exportindustrin och av bostadsbyggandet. Den fråga som anmäler sig i sammanhanget är: Vilka empiriska rön ligger till grund för en underbalansering med just 3,3 miljarder? Vi fick under dagens debatt indirekt bekräftelse på att denna nivå är ganska grovt tillyxad. Finansministern var inte särskilt exakt i sin angivelse. Han sade att upplåningsbehovet skulle bli kanske 3,5 miljarder men sannolikt större. Detta bekräftar den enkla sanningen att finansministern naturligtvis prutat vad han vågat och hoppas att samhällsekonomin skall tåla denna underbalansering. Det är en förhoppning som vi verkligen har anledning att dela. Men det är ett svaghetstecken att man inte när det gäller den offentliga sektorn också tar upp en närmare diskussion i finansplanen och en granskning av den sektor som regeringen har ett direkt ansvar för.

I den s. k. ideologiska debatten säger ibland regeringen när tillväxten inom den offentliga sektorn kommer på tal att man vill ha ett starkt samhälle. Detta ifrågasätter inte heller vi från centerns sida. Vi vill också ha ett starkt samhälle. Men ett starkt samhälle är inte synonymt med ett samhälle där den offentliga sektorns tillväxt sker slumpartat och illa planerat. Ett starkt samhälle har inte med volymen utan med kvaliteten på de insatta åtgärderna och deras effekt att göra. På områden där centern satt in sin kritik mot regeringspolitiken har vi ofta krävt starkare och mera målmedvetna samhällsinsatser. Det gäller t. ex. regionalpolitiken.

1960-talet användes till regionalpolitiska experiment och improvisationer. Genom att subventionera industrins rekrytering av arbetskraft skapade man växande problem i avfolkningsbygder och ökade kostnader för kommunerna men också för staten för att upprätthålla en nödvändig samhällsservice i dessa bygder. Att ge med ena handen och ta med den andra innebär naturligtvis att den offentliga sektorn växer. Men resultatet sett ur den enskilda människans synpunkt vittnar inte om något starkt samhälle. Denna utveckling har inte gett individen den ökade frihet som

också enligt vår uppfattning skall vara ett starkt samhälles målsättning.

Vi närmar oss nu raskt tidpunkten när hela regionalpolitiken och därmed sysselsättningspolitiken måste omprövas från grunden. Den offentliga sektorns tillväxt kräver en målsättningsdebatt på bred bas. Det finns t. ex. ett klart samband mellan graden av decentralisering i samhället och möjligheten att hålla den offentliga sektorns tillväxt under kontroll. En systematisk delegering genom decentralisering ger bättre ansvarsfördelning i den offentliga förvaltningen och ökade möjligheter till kontroll av kostnader och effektivitet. En decentralisering av samhällsfunktionerna underlättar också en förenkling av de administrativa rutinerna och minskar de självgenererande inslag i förvaltningen som ibland benämnes automatiska utgiftsstegringar.

Den offentliga sektorns statiska karaktär, eller opåverkbarhet, har gett finanspolitiken slagsida och försvårat konjunkturpolitiken. Risken är uppenbar, och den antyds också i finansplanen, att man måste kompensera det bristande utrymmet inom finanspolitiken genom extrema åtgärder inom kreditpolitiken när konjunkturuppgången kommer. Detta kräver gott handlag. Vi har i friskt minne hur regeringen, trots avmattning av konjunkturen mot slutet av 1970 och stagnationstendenserna i början av fjolåret, alltför länge höll kvar den strama kreditpolitiken, vilket väl är en av förklaringarna till att avmattningen under resten av 1971 kom att få en mycket påtaglig karaktär. Det finns också en benägenhet att låta restriktiva åtgärder i varje fall till en del dröja kvar. Bankernas kassakvotsregler t. ex. tillämpas alltför jämt. Vi har kvar en i förhållande till konjunkturläget onödigt hög ränta, speciellt när det gäller långa krediter, för att ta ett annat exempel. Eftersom man på detta sätt måste vidta nya åtgärder från en högre nivå löper man risken av en viss upptrappning i samhällets åtgärder. Det innebär att greppet hårdnar och att konjunktursvängningarna kan bli våldsammare. Detta är oroande och får bl. a. den effekten att näringsgrenar och företagarkategorier rent institutionellt kommer till korta när det gäller försörjningen med krediter. Tvära kast och drastiska åtgärder försvårar även t. ex. regionalpolitiken. Mycket tyder också på att en fortgående koncentration inom bankväsendet förstärker dessa tendenser.

I det hårda konkurrens klimat som präglar och skall prägla svensk blandekonomi måste ett självklart riktmärke vara att samhällsåtgärder inte diskriminerar näringsgrenar eller företagsgrupper. En hård kreditpolitik, en likaledes hård styrning av kapitalströmmarna och en fortgående koncentration inom bankväsendet främjar inte en positiv utveckling i detta avseende. Här måste självfallet också näringslivet och dess organisationer själva besinna sitt stora ansvar.

Det finns också andra sektorer där näringslivet har ett avgörande och eget ansvar för det klimat i vilket det vill verka. Jag vill uppriktigt beklaga att förhandlingarna om de anställdas representation i företagens styrelser har avbrutits. Jag vill göra det inte minst med anledning av vad herr Svanberg nyss sade. Det kommer dock säkerligen inte att erbjuda några svårigheter här i kammaren att genomföra en lagstiftning i frågan. En utvecklad företagsdemokrati är tyvärr en sorgligt försummad och illa beaktad faktor i arbetslivet. Väl fungerande företagsnämnder, anställda i

företagens styrelser är yttre tecken på försök att aktivt engagera de anställda i företagens verksamhet.

Detta är väsentliga inslag i en levande företagsdemokrati, men kanske av största betydelse därför att arbetsmiljöfrågorna nu måste prioriteras. Det är naturligt, framför allt av hänsyn till de anställda, men det är också en fråga om vårt näringslivs konkurrenskraft. Med den höga teknologiska standard vårt näringsliv besitter är det oroande att arbetsmiljöfrågorna så länge försumrats och att teknologins konsekvenser för den enskilde arbetstagaren inte bättre beaktats. Jag tror därför att anställda från verkstadsgolvet har en stor mission att fylla i företagens styrelserum inte minst när det gäller att väcka till insikt om att arbetsmiljöfrågorna gäller människors fysiska och psykiska hälsa och därmed också i hög grad vårt näringslivs långsiktiga konkurrensförmåga.

Fru talman! Innan jag slutar mitt inlägg här vill jag något ta upp den diskussion som tidigare har förekommit beträffande den skrivning som utskottsminoriteten har gjort i frågan om finansplanen. Utskottets värderade herr ordförande betonade att han var kritisk mot att reservanterna i finansutskottet tillstyrkt en motion om utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972. Han föreföll mena att den utvärderingen framgår av den preliminära nationalbudgeten och finansplanen.

För det första är emellertid den preliminära nationalbudgeten knappast en utvärdering av de ekonomisk-politiska medel som kommit till användning, utan snarare en beskrivning av den ekonomiska verkligheten jämte bedömningar av framtiden med ledning av vissa prognoser. I och för sig kan man säga att verkligheten är ett betyg nog för den ekonomiska politiken, men det är naturligtvis viktigt att analysera komponenterna i den ekonomiska politiken och se efter vad de betytt vid den tidpunkt då de kommit till användning. Inte minst dagens debatt visar att det är angeläget att på denna punkt få fastslaget vad som verkligen har hänt i ett konjunkturförlopp. Först ur en sådan analys kan man få erfarenheter av misstag som begåtts och för framtiden undvika effekter som inte är önskade.

För det andra, fru talman, kan naturligtvis inte finansplanen ge något objektivt omdöme om de vidtagna ekonomisk-politiska åtgärderna. Den bedömningen och analysen måste göras av personer som inte själva är bundna av dessa åtgärders förverkligande.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 8 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 14 med förslag till lag om ändring i skollagen (1962:319), m. m.

§ 9 Meddelande ang. enkla frågor

Nr 31

Onsdagen den
1 mars 1972

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 103 Herr *Wikström* (fp) till herr socialministern angående de vårdpolitiska konsekvenserna av den ökade abortfrekvensen:

Vilka är de vårdpolitiska konsekvenserna av den kraftigt stegrade abortfrekvens som generaldirektören i socialstyrelsen dragit uppmärksamheten till?

Nr 104 Herr *Nelander* (fp) till herr utbildningsministern angående religionsundervisningen i grundskolan:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidta för att religionsundervisningen i grundskolan skall få den tid som föreskrivs i läroplanen?

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 17.48.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert